

MLADIKA

št. 7-8
oktober 2003
€ 3,00

ISSN 1124 - 657X • Poština plačana v gotovini - oktober 2003 • Spedizione in a.p. art. 2 comma 20/c legge 662/96 Filiale di Trieste - ottobre 2003

KAZALO

Adrijan Pahor: Novi izzivi za naše šole	1
Drago Štoka: September 2003 v Ukvah	2
Kristina Martelanc Seli: Jasmin	4
Zora Tavčar: Naš človek	10
Jubilejna priloga: Nadia Roncelli: Pogovor z Zoro Tavčar	12
Majda Artač Sturman: Šopek za rojstni dan	14
Saša Martelanc: Gaudeamus igitur 1953-2003	16
M. Žitnik: Čarodejke (XIV.)	18
Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da	20
Peter Merku: Iz spominov na starše (XXX.)	21
Ivo Jevnikar: Iz arhivov in predalov: Koliko je bilo slovenskih pripadnikov SOE? (I.del)	23
Mitja Petaros: Manjše podrobnosti o plastičnih bankovcih	26
Draga 2003: Poklon graditeljema	28
Antena	31
Ocene:	
Knjige: V. Truhlar, Teologija in poesia (A. R.); Igor Grdina: Ipavci (E. Sferco); A. Dular, Živeti od knjig (A. R.); G. Tomasetig: Un filo di spago (M. Cenda)	35
Knjižnica Dušana Černeta (50)	39

Na platnicah:

Za smeh in dobro voljo; Listnica uprave; Mala galerija Mladike (Ivan Žerjal)

Priloga: RAST 06 - 2003

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-370846; fax 040-633307

urednistvo@mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z.o.z.
Reg. na sodišču v Trstu št.193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 3,00 €.
Celoletna naročnina za Italijo 24,00 €;
nakazati na poštni tekoči račun 11131331
– Mladika - Trst. Letna naročnina za Slovenijo in druge države 24,00 € (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti 29,00 €.

Tisk: Graphart snc - Trst

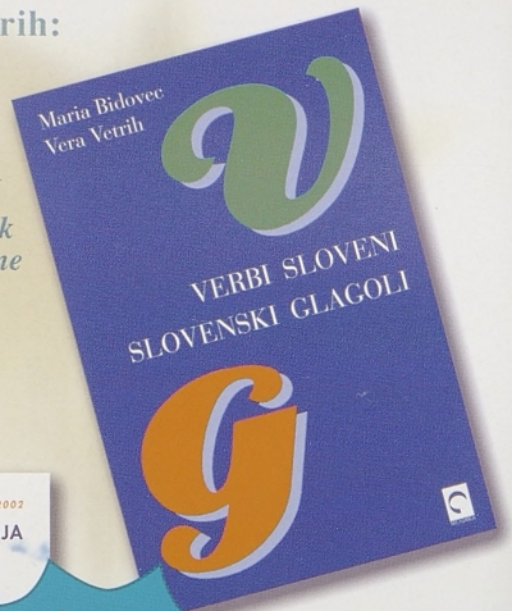
MLADIKA 7-8 oktober 2003

IZHAJA DESETKRAT V LETU LETO XLVII.

Bidovec - Vetrih: Verbi Sloveni Slovenski glagoli

2.260 SLOVENSКИH GLAGOLOV
Z ITALIJANSKIM PREVODOM

Didaktični pripomoček
za učenje slovenščine

NOVO!

Zbornik Drage 2002

Zbornik predavanj
37. študijskih dnevov
Draga 2002

Trst, ulica Donizetti 3
tel. 040-370846; fax 040-633307
e-mail: urednistvo@mladika.com

MLADIKA

SLIKA NA PLATNICI: Letošnja kraška ohcet na Repentabru (foto KROMA).

UREDNIŠKI ODBOR: Jadranka Cergol, Liljana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemas, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Andrej Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Adrijan Pahor

Novi izzivi za naše šole

Začelo se je novo šolsko leto. Po vseh člankih, ki sem jih prebral v najrazličnejših slovenskih in italijanskih časopisih, je tveganje za morebitno ponavljanje že povedanega večje, saj so se o šoli in problemih, ki so povezani z izvajanjem učnovzgojnega procesa, razpisali številni strokovnjaki, šolniki in starši. Skušal bom zato zaokrožiti nekatere misli, ki so se mi porodile ob nekaterih polemičnih člankih, ki jih je po vseh že obstoječih težavah in negotovanjih malodane vseh udeležencev v šolski stroki podžgala še zadnja šolska reforma italijanske ministrice za šolstvo. Če poenostavim ali povzamem marsikatero njeno odločbo, odkar je prevzela to funkcijo, potem je domala vse njeno poseganje na področju javnega šolstva usmerjeno v razvrednotenje le tega oziroma v zmanjšanje njegovega pomena in obsega. Napisal sem javnega šolstva, ker je zdajšnja vlada v odnosu do privatnih šolskih ustanov vse prej kot mačehovska. Za javno šolstvo pa kljub obljubljenim in zdaj tudi uradno razglašnim spremembam očitno potrebnih sredstev ni in tudi ne bo - finančni zakon, ki ga pripravlja vlada, namreč ne predvideva dodatnih izdatkov za javno šolstvo, temveč kvečjemu njihovo krčenje, poleg tega pa še vrsto dodatnih ukrepov in posegov didaktičnega, administrativnega, organizacijskega in zakaj ne, tudi političnega značaja, ki šolsko ustanovo kot tako hromi. Toda kljub vsem tem nič kaj spodbudnim novicam, kljub vsem "črnogledim" napovedim glede prihodnosti javnega (in z njim tudi zamejskega) šolstva (ne spomnim se, da bi kdaj začeli šolsko leto brez kake "neprijetne" novosti), je šola, kakršna že je - in sicer vse prej kot povprečna, kvečjemu nasprotno - nadvse pomembna in izredno dragocena ustanova, temeljna pri ohranjanju tistih vrednot in postavk, katerim smo kot narodni osebki predani. In če je že oblast neobčutljiva ali brezbrizna za vzgojno in didaktično razsežnost šole, bi morale vsaj naše vidne politične, gospodarske in kulturne ustanove v šolstvo vlagati kaj več, veliko več, kot so doslej. Če namreč nobena narodna skupnost ne more preživeti brez trdne gospodarske osnove, je prav tako res, da ne more obstati brez čvrstega šolstva.

Šola privzgaja temeljne vrednote oziroma vsaj trudi se v tem smislu, v šolah poteka vsako leto tudi vrsta pobud, ki so namenjene nadgraditvi teh vrednot, ki jih v vzgojno-izobraževalnem poslanstvu opravlja šola. Šolsko delo zahteva še posebno od ponudnikov šolskih storitev vedno nova premišljena odločanja, nove situacije, pa tudi tisti, katerim je šola namenjena, postavljajo pred nas nove izzive, ki zahtevajo primerne rešitve v skladu s časom in okoljem. V tem oziru bi opozoril predvsem na problem, ki ga občutim kot šolnik, še bolj pa kot oče, in sicer na zelo občutljivo situacijo, v kateri so se znašle nekatere osnovne šole in vrtci, še posebno na Goriškem. V marsikaterih razredih je število otrok iz narodnostno mešanih ali celo izključno italijanskih družin tako naraslo, da predstavlja v razredni skupnosti že večino. Vprašanje je, če je to za našo šolo res koristno, saj se tako velikokrat izgublja narodnostna kohezija, ki jo ustvarjajo naši malčki, izgublja se slovenskost, saj se otroci med seboj pogovarjajo v italijanščini, starši na raznih sestankih vse bolj uveljavljajo večinski - italijanski jezik, čemur se nekateri naši šolniki (oziroma vodstvo) niti posebno ne upirajo.

dalje na naslednji strani ⇨

Drago Štoka

September 2003 v Ukvah

Gazil sem po blatu, ki je s silovito močjo vdrlo v kleti, skladišča, garaže. Seglo je do prvega nadstropja, do kuhinj in spalnic. Nisem mogel prepoznati Ukev, njenega starega vaškega jedra, njenih gostilnic in trgovin. Mogočnega večstoletnega zvonika ni bilo več, cerkev globoko ranjena v notranjosti, razparana v zunanjem zidovju.

Od daleč zagledam župnika Marija Garjupa, ki mi po uvodnem pozdravu pokaže kipec, ves blaten in poškodovan.

“Daleč pod cerkvijo sem ga našel. Zdaj ga moram očistiti, da ga bom lahko spet dal tja, kjer je bil od davnega. Starejša faranka mi je prinesla mašni plašč, daleč pod vasjo ga je našla, vsega v blatu in delno scefiranega, a uporaben bo še,” mi je dejal ukljanski župnik z vedrim, upanja

polnim nasmeškom na ustnicah. In nadaljeval: “Od zvonika pa ni ostalo več nič, niti temeljev ne. Danes zjutraj so našli še tretji zvon, tudi daleč pod vasjo v rečni strugi. Ostala dva smo že spravili na varno, prav tako štirinajst postaj križevega pota, v Naborjetu so na varnem. Sedem dni po strašni ujmi začenjamo vse znova. Tudi mašo bomo kmalu imeli, na odprtem ali kje drugje. To bom še videl. Le Gerti, naše pevke, ne morejo nikjer najti. Voda in blato sta jo odnesli. Morda pa je še vedno nekje tu blizu. Našli jo bomo, morda. Hvala Bogu, da se to ni zgodilo ponoči. Bogve, koliko mrtvih bi bilo.”

S predsednikom domačega kulturnega središča “Planika” Rudijem Bartalothom gaziva dalje po blatu in gramozu, ob potoku do cerkve, do mlekarne, okrog Črnega orla in Prešernove domačije. Vse se mi zdi tako nerealno, tako tragično nerealno, da ne morem niti pravega pogovora s prijateljem Rudijem. “Tako je, kot je bilo v Firencah, v Vajontu,” mu polglasno šepnem in gaziva naprej do hiše, pred katero vidiva znanca, Marka Kanduta in Petra

Praznične Ukve o Sv. Jakobu.

⇐ Vsekakor si kot optimist upam trditi, da se nam ob izpolnitvi določenih pogojev in dolgoročnih načrtov za našo šolo kljub omenjenim in neomenjenim težavam ni treba posebno bati. Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo se za zamejsko šolstvo začenjajo novi izzivi: imamo namreč nekatere očitne prednosti, ki jih lahko izkoristimo. Naši razredi so v

glavnem maloštevilčni, kar pomeni več pozornosti v odnosu dijak - profesor, večje upoštevanje dijaka in njegove osebnosti, pri nas dijak ni le številka, skušamo ga razumeti in mu pomagati. Zato potrebujemo dobre voditelje šol, ki se bodo znali prilagajati hitrim družbenim spremembam, dobre učitelje in profesorje, ki bodo svoj poklic živeli kot poslanstvo

in ga opravljali z veliko ljubeznijo ob upoštevanju dijakove enkratnosti in edinstvenosti. Potrebujemo širšo podporo vseh družbenih sil, saj se vzgajajo in izobražujejo prihodnji rodovi, ki bodo nekoč vodili to družbo. Brez dobre šole namreč ne bo ne kulture ne gospodarstva ne politike.

Adrijan Pahor

»Vidiš, kaj nas je zadelo...«

Gerdola, z lopato v rokah, ki čistita ulico pred hišo, dvorišče, klet. Marko se mi nasmehne: "Vidiš, kaj nas je zadelo. Dosti dela nas čaka". Tudi Šimna Prešerna, mojega starega prijatelja in znanca, srečamo, vsega blatnega, a prav tako z nasmeškom in s skoro enakim stavkom na ustnicah: "Vidiš, kaj nas je doletelo." In v šali doda: "To pa zato, ker smo grešniki, preveliki grešniki. Poboljšati se bomo morali." Z Rudijem, Rafkom Dolharjem in našim deželnim svetovalcem Mirkom Špacapanom rinemo naprej, v žalosti, a s pogledom uprtim v bodočnost, ono bližnjo, pa tudi daljno bodočnost. V bližini šole nam pride naproti, tudi on ves blaten, naborješko-ukljanski župan Oman. Tudi on s pogledom v bodočnost: "Natanko po sto letih novo uničevalno neurje. Potok, ki gre skozi vas, bo treba drugače zavarovati, morda bo treba tudi hiše, ki so tik ob njem, obvarovati bolje pred vsakim neurjem, tudi s takim, kot je bilo to, natanko po sto letih od onega, o katerem ljudje še danes govorijo. Morda je bila ta ujma hujša kot ona pred sto leti, ker je tokrat odnesla tudi zvonik, uničila skoro deset hiš, ki jih bo treba porušiti do tal, ker so nepopravljivo

poškodovane. No ja, pa bomo zmogli, vse se da napraviti in popraviti, le dvoje človeških življenj ne več. Ukve bodo spet take, kot so bile sto in stoletja," je zaključil župan Oman in šel proti skupini tehnikov, ki ga je čakala z mapami in dokumenti v rokah. Kozarček pa bomo skupaj kdaj drugič popili," je še dodal in šel dalje.

Ukve bodo spet take, kot so bile... Kako prijetno so mi dele te županove besede ob pogledu na Ukve, s hišami in zgradbami v blatu, v kupu blata, iz katerega so molili razni predmeti, mize, postelje, čevlji, steklenice, stare skrinje, obleke...

Med nami je nenehno pristajal in odletaval helikopter, ki je nosil pomoč, hrano in drugo, planšarjem nad ukljansko planino, kjer so izolirani s svojo živino, saj ni več cestne povezave z njimi.

Vračali smo se proti središču "Planika" v Ukvah vsak s svojo mislijo, vsak s svojim negotovim in težkim korakom.

Mislil sem na ljudi, znance in prijatelje, ki sem jih srečal, s katerimi sem se razgovarjal in z radostjo v sebi zaznal njih vedri optimizem, njih zdravo modrovanje, njih upanje v boljše čase. Hvaležen sem jim za zgled, ki so mi ga dali, za njih upanje in vero v sončno jutro, za njih neomajno vero, da bo že jutri boljše.

Julijske Alpe je sonce odelo v čudovito rdečo barvo in zdelo se mi je, da tako lepih, tako mogočnih naših gora še nisem videl. Tudi nad Višarjami in Lovci ni bilo oblaka.

Verjel sem, da bo nad Ukvami kmalu posijalo sonce upanja, miru in vedrega pogleda njenih ljudi v jutrišnji dan.

Delno ščiščene ulice (levo) in žalosten pogled na notranjost cerkve.

Kristina Martelanc Seli

Jasmin

Resnična zgodba

Konec maja 199... sem kot spremljevalka spoznala Jasmin. Bila je to deklica trinajstih let, človeško in socialno precej zanemarjena, saj je živel povsem sama, brez družbe sovrstnikov in družbe nasploh. Mama ji je nenadoma umrla, ko je bila stara tri leta, oče je postal pravi samotar, ki je družbo odklanjal, družba pa ga tudi ni pretirano iskala. Jasmin je tako odraščala v znamenju čustvene in družabne pušče. Ker ni bila moteča, se ni nihče, niti šola niti kdo drug, obrnil na socialo, dokler ni sama poskrbela za to: nekega dne si je v razredu pokrila glavo s plastično vrečko in si jo zavezala okrog vratu. Končno se je šola obrnila na pristojno socialno službo za mladoletne. Tamkajšnja socialna delavka se je obrnila tudi name, v kolikor sem se prijavila na seznam spremljevalk za mladoletne osebe s socialnimi, vedenjskimi in čustvenimi motnjami.

Začetno težavo je predstavljal njen oče, znan po tem, da ni prenašal nobene človeške bližine. Socialna delavka mi je povedala svojo izkušnjo srečanja z njim: ko se je pojavila na hišnih vratih, jo je tako nadrl, da je dobesedno letela po stopnicah. V tem smislu me je seznanila s situacijo. Ponudila sem se ji, da grem z njo, saj sem si nekoliko utrdila kožo pri "terenskem" delu z zasvojenjo mladino.

Na dan srečanja z očetom in Jasmin sem se oblekla kar se da športno, niti najmanj uradno. Iz osebnih izkušenj sem namreč vedela, da je najboljša obramba pred ljudmi, ki se čutijo ogrožene, v tem, da dobijo o človeku vtis, da jim ni nevaren. In, ker je prvi "podatek", ki ga dobimo o nekom, prav v zunanji podobi, kaj je bilo boljšega v tem primeru kot to, da si nataknem svoje obrabljene kavbojke, preprosto majico in telovadne copate. Tako "opremljena" in z dobro voljo "oborožena" sem pozvonila na hišni zvonec. V srcu je bilo samo eno: priti do Jasmin, deklice, ki kliče na pomoč. S socialno delavko sva se dogovorili, da počaka zunaj, z namenom, da ne "razburiva" očeta.

Ko pozvonim, se za vrati oglasi nizek, grob moški glas in vpraša, kdo je "ta, ki si upa motiti". Predvidevam, da bo začetni pogovor potekal "skozi vrata".

"Dober dan, gospod Novak! Jaz sem spremljevalka za vašo hčerko Jasmin."

"Kdo, hudiča, ste?"

"Ivana, spremljevalka za Jasmin," ponovim v umirjenem tonu. Ne mislim popustiti in čutim, da

imam veliko mero potrpežljivosti.

"Kakšna spremljevalka? Jasmin ne rabi nobene spremljevalke!"

"Poslušajte, nič takega ni to. Kot spremljevalka ji nudim le malo družbe, da greva skupaj na kakšen sprehod, na igrišča, kjer so tudi njeni sovrstniki, da bo Jasmin malo več časa med svojimi prijatelji."

"Jasmin nima nobenih prijateljev!"

"Popolnoma prav imate. Res je, nima prijateljev. In kako naj bi jih imela, če je pa vedno sama doma?"

"In kaj imate vi pri tem?"

"Verjetno se še spomnite, da vas je socialna delavka telefonsko obvestila in se z vami na kratko pogovorila glede tega, da bi Jasmin imela za nekaj časa mlado spremljevalko, ki bi ji pomagala, da se vključi v družbo. No, in ta spremljevalka sem zdaj jaz, ki se z vami že nekaj časa pogovarjam skozi vrata. Če jih boste odprli, se boste lahko na lastne oči prepričali, da nisem niti grozna niti nevarna, niti nimam namena, da bi vaši družini škodovala. Tu sem samo zato, da Jasmin pomagam vključiti se v družbo. Saj ste tudi vi, ko ste imeli njena leta, imeli svojo družbo in ji prav gotovo privoščite to njeno povsem normalno potrebo, kajne?"

Tišina. Za vrati se nihče ne oglasi, vendar zelo jasno čutim, da je nekdo za njimi. Čez čas zaslišim tihi "čau". Torej je tudi Jasmin bila med tem nenavadnim pogovorom. Vtem zaslišim globoki moški glas očeta:

"Hočeš spoznati to gospodično?"

Najbrž je v odgovor pokimala, kajti vrata so se le odprla. Po odklepanju sodeč, imajo na vratih več ključavnic. Ko se končno odprejo vrata, zagledam pred sabo visokega, močnega, starejšega moškega, ki me gleda z namrščenim pogledom. Za njim se skriva Jasmin tako, da je ne uspem videti. Vidno vesela, da mi je odprl, stopim nekoliko bliže, stegnem roko in sproščeno pozdravim očeta. Jasmin se še vedno skriva, zato je ne vznemirjam, ampak ji dajem čas, da sama naredi svoj prvi korak. Vem, da se me boji, če se boji celo ljudi, s katerimi se vsak dan srečuje v šoli.

"No, gospod Novak, ali se Vam zdim tako grozna ali kako drugače neprimerna, da bi mi odprli?"

Debelo me gleda, kot bi ne vedel, kaj z menoj početi. V sebi imam ves čas zavedanje, da se pogovarjam s človekom, ki se bolj boji mene kot jaz nje-

ga, kajti ljudje, ki se zaprejo v svoj svet, večinoma s težavo sprejemajo okolico, s tem pa je posledično povezan strah pred vsem, kar ne sodi v njihov vsakdanji, enolični in dobro poznani življenjski ritem. Ker me še vedno debelo gleda, ga vljudno vprašam, ali smem vstopiti. Tiho mi pokima in se mi umakne, da grem lahko v stanovanje.

Notri je kljub čudovitemu sončnemu vremenu temno kot v rogu. Vsa okenska polkna so zaprta, razen v Jasminini sobi (kot sem kasneje ugotovila). Prosim ga, če prižge luč. Znajdem se v prostoru, podobnem skladišču, polnem strokovnih knjig in revij ter plošč. V kotu je star, zaprašen klavir. To je dnevni prostor. Povabi me, da sedem. Jasmin ni. Slišim pa, da se v sosednji sobi nekaj premika. Najbrž je ona. Ko sedem, oče vstane in se čez čas vrne s kozarcem vode. Med njegovo trenutno odsotnostjo se premikanje v sosednji sobi umiri in počasi nekdo pripre vrata. Ta nekdo je seveda Jasmin, ki se še vedno ne prikaže. Takoj dobim pojasnilo, čemu vse to oklevanje: iz kuhinje se namreč oglasi oče in Jasmin zabiča, naj ostane v svoji sobi, dokler ji on ne da drugačnega navodila. Vrata sosednje sobe se ubogljivo zaprejo.

Ko se oče vrne iz kuhinje, mi poda kozarec vode in se usede. Ves čas me opazuje in ima otožne oči. Izenada mi reče:

“Ko je bila Jasmin stara tri leta, mi je umrla ona, ki mi je bila vse. O tem se z Jasmin ne pogovarjava.”

Tišina, med katero začutim vso njegovo trpkost, čustveno otrdelost in nemoč. V tišini sočustvujem z njim.

“Rada bi jo videla, gospod. Bi jo lahko, prosim, poklicali?”

“Jasmin, gospodična te želi videti. Pridi.”

Iz sosednje sobe se končno prikaže Jasmin. Stopi pred mano, zelo vljudno pozdravi in me vpraša, kako mi gre. Ves čas ima oči uprte v stran, razen, ko jo ogovori oče. Takrat se vidno zdrzne in s preplašenimi očmi hitro pogleduje očeta. Vsa je zvita, prestopa z ene noge na drugo in drži obe roki trdno stisnjeni v pesti. Jasmin je ljubka deklica trinajstih let, vendar jih kaže kakih devet ali deset. Njeno telo je ena sama napetost in sključenost vase. Občasno se sama pri sebi smeje in takoj spet zresni. Ko jo kaj vprašam, mi vedno vljudno odgovori, vendar opazim, da so njeni odgovori “avtomatizirani”, naučeni, kajti ton njenega glasu je popolnoma brezoseben in za njena leta izjemno nenavaden. Enkrat samič je med našim prvim srečanjem nenadoma z vso silo udarila z nogo ob tla, da sem se naravnost prestrašila. Oče jo je strogo opozoril, naj se brzda in Jasmin ga je takoj ubogala. Na obrazu sem ji brala stisko.

Po mučni tišini, ki je temu pripetljaju sledila, sem se naenkrat spomnila, da je zunaj pred vrati socialna delavka. Ker sem imela občutek, da me Jasminin oče začinja sprejemati in mi zaupati, sem poskusila in mu povedala, da je z mano prišla tudi socialna delavka, ki pa iz obzira do njega ni želela vstopiti, da ga ne bi razburila. Ob tem stavku sem se mu nasmehnila z željo, da bi se sprostil in mi še naprej zaupal. Na srečo je zaleglo. Poklicala sem torej kolegico. Predstavila se mu je in mu ponovila obrazložitev najinega obiska, češ, na razpolago smo Jasmin za vključitev v njej primerno družbo. Jasmin se je med tem časom okorajžila in se nama počasi začela približevati. To sem opazila, ker je naju tu pa tam ošinila s hitrimi pogledi. Ko sem se pogovarjala z očetom, sem začutila malo toplo roko, ki je iskala mojo. Obrnila sem se k Jasmin.

“Pridi v mojo sobo.”

Takoj je spustila mojo roko in stekla v sobo. Z nasmeškom sem se oprostila očetu in kolegici namignila, naj prevzame pogovor z njim.

Vstopila sem v njeno sobo in obstala: bolj učinkovitega kontrasta nisem še srečala. Do zadnjega kotička je bila soba napolnjena z igračkami za predšolske otroke in težko strokovno literaturo.

“Tudi tukaj ima tvoj oče svoje knjige.”

“O ne. To so moje knjige. Oče želi, da iz njih vsak dan nekaj preberem. Zvečer me sprašuje o tem, kar se čez popoldan naučim.”

“In ti razumeš to, kar prebereš oziroma kar moraš prebrati?”

“Moram razumeti, ker drugače povzročam trpljenje očetu...”

“In če nečesa ne razumeš, kaj se zgodi?”

“Očetu povzročam trpljenje...”

“Razumem...”

Gledava se. Prvič se gledava iz oči v oči. Ljubeče se ji nasmehnem in ji v srcu obljudljam, da ji bom pomagala iz te nemogoče situacije. Vem, da je sprejela mojo, njej namenjeno, brez besed izrečeno srčno obljubo. Vrne mi nežen nasmeh, potem se takoj zresni.

“Tako, Jasmin. Spoznali sva se in bova dobri prijateljski, kajne? Zdaj se bova poslovili. Z očetom se bom pogovorila za naslednji obisk. Ti je prav?”

“Boš res prišla? Obljubiš?”

“Obljubim!”

Zelo resno me gleda. Potem se začne čudno zvijati in premikati, kot bi bila kakšna živalca neznane vrste. Začudena in popolnoma mirna jo opazujem. Tako se po svoji sobi v tišini premika nekaj časa. Potiho se hihita in pogovarja z meni nevidnimi osebam v sobi, spet se zresni in me nenadoma globoko

motri s pogledom. Jaz ji v tišini pokimam in ji v srcu govorim, da jo sprejemam, da sem ji pripravljena verjeti.

“Prav, Jasmin. Mislim, da te razumem. Zdaj pa pojdiva k očetu.”

Objamem jo okrog ramen in rahlo stisnem k sebi. Za sekundo se prepusti, potem pa se vsa prestrašena odmakne. Predem stopim pred njenega očeta, se zberem, kajti zavem se lastne zmede ob tolikšnih informacijah, ki mi jih je Jasmin dala med svojim tihim, nenavadnim, toda zelo zgovornim “ritualom”.

“Tako, gospod Novak. Z Jasmin sva se nekoliko spoznali. Rada bi vam povedala, da imate zlato hčerko. Zelo me bo veselilo, če bom lahko spet priška k vama na obisk. Če bo prihodnjič tako lepo vreme, kot je danes, se bova lahko sprehodili ob morju. Kakor vi mislite, gospod...”

“Če je Jasmin prav, jaz nimam nič proti vam, gospodična.”

“Hvala lepa za vaše zaupanje. Vesela sem, da smo se spoznali. Torej, se lahko spet vidimo prihodnji teden ob isti uri, kot danes?”

Dogovorili smo se.

Svoje prve obiske sem polovico časa posvečala očetu. Dobro sem se namreč zavedala, da si bo treba pridobiti popolno zaupanje očeta, če bom hotela uspešno delati z Jasmin. Na ta način sem imela priliko spoznati gospoda Novaka. Bil je žrtev obupa in samote, iz katerih se ni znal sam izkupati. Poleg tega je postajal od smrti svoje žene vedno bolj čudaški in naravnost nemogoč. Pozornost in pomoč sorodnikov ali prijateljev je grobo odklanjal, obsipaval jih je s težkimi žalitvami. Kapljo čez rob pa je dosegel, ko je svojo svakinjo udaril, češ, naj ga že enkrat pustijo vsi skupaj pri miru. Od takrat so se mu dokončno vsi umaknili. Edina, ki je še prihajala v stanovanje, je bila njegova starejša sestra, ker se ji je smilila mala Jasmin. Prihajala je le takrat, ko je vedela, da ga ni doma. Tedaj je vzela umazano perilo, da bi ga oprala, počistila in pospravila po stanovanju, nakupila hrane in se posvečala zgolj Jasmin. Odkar pa je Jasmin zrasla in se počasi naučila vsaj osnovne nege, se je tudi teta oddaljila od Jasmin, kajti bila je že v letih in precej bolehnna. Za gospodinjska dela je enkrat tedensko pošiljala svojo služkinjo. Z vsemi temi podatki me je seznanila prav služkinja, s katero sem se spoznala ob priliki enega izmed svojih obiskov pri Jasmin.

Postopoma se me je oče navadil, jaz pa njega. V glavnem je govoril o svoji znanstveni stroki in o svojih razpravah. Večkrat sem domov prihajala s celim kupom fotokopij njegovih esejev, kajti ni odnehal, dokler jih nisem sprejela. Mislim, da je

eden glavnih razlogov, da me je sprejel, bil v tem, da se ga nisem bala in da sem se v njegovi družbi počutila sproščeno. Poskušala sem ga namreč razumeti in sprejeti takega, kot je pač bil. Na ta način sem imela možnost, da sem od blizu opazovala odnos med Jasmin in očetom: le-ta je v resnici od hčerke zahteval nemogoče, saj je morala poslušati njegova “predavanja” in za njim ponavljati težke izraze, pojme. Ko se ji je zataknilo, jo je kaznoval s strogim molkom in ostrim pogledom. Večkrat sem imela občutek, da se onadva pogovarjata v tišini, samo s pogledi. To je za Jasmin bilo dovolj. V takih trenutkih se je Jasmin stisnila k očetu in ga prosila odpuščanja, češ da ga noče prizadeti. Vneto ga je gladila po njegovi glavi, on pa jo je spraševal, kdaj ga bo nehala jeziti. Potem se mu je za hip zjasnil pogled in jo je pobožal po njeni glavi. Že naslednji trenutek pa jo je spet spraševal. Meni je bilo mučno to gledati, vendar sem vedela, da mi ne preostane drugega, kot da imam kolikor toliko dober odnos z njim, v dobro Jasmin. Čakala sem na to, da dozoriyo stvari, čakala sem na ustrezen trenutek, ko bom lahko nudila primerno pomoč.

Ker mi je zaupal, je tudi sprejemal moje predloge za preživetje popoldnevov. Tako sem vse bolj pogosto z Jasmin hodila ven, na razna mladinska igrišča, sprehode, na razne mladinske tečaje za izdelovanje predmetov iz gline in podobno.

Jasmin je imela resne težave pri vzpostavljanju stikov s sovrstniki, z veliko lahkoto pa se je vključevala v družbo predšolskih otrok. Uvidela sem to njeno življenjsko potrebo, da ohranja svoje izgubljeno zgodnje otroško obdobje. Občutek sem imela, da je bila vse do materine smrti srečna. Potem pa ji je ta sreča zmanjkala in ni bila deležna primerne pomoči, s katero bi vsaj delno zapolnila to nastalo praznino. Njeno največje veselje je bilo, ko se je po cele ure zibala na gugalnici in se ob tem sproščeno smejala, kot bi “stresala grah”. Drugo njeno veselje je bilo, ko se je skupaj s predšolskimi otroki v telovadnici valjala po blazinah vseh velikosti in barv. Seveda sem se s tamkajšnjimi animatorkami predčasno dogovorila o najinem obiskovanju njihove telovadnice in jim v glavnih obrisih nakazala Jasminino potrebo. Ko sva prvič prišli k njim in se je Jasmin dobesedno vrgla med blazine, so jo bodisi animatorke bodisi otroci zelo začudeno opazovali in se ji niso upali približati. Jasmin je to prizadelo, ker se je počutila, kot bi z njo bilo nekaj narobe, po drugi strani pa je v njej bila premočna potreba po iskanju svojega zgodnjega otroštva. V sebi je čutila, da je prav, da tako ravna, da ima pravico priti do svojega, pa čeprav toliko let kasneje. Ker je začetni stik bil težek

in mučen, zlasti za Jasmin, sem se takoj vključila in pritegnila male otroke k Jasmin. Spraševala sem jih po njihovem imenu in njihovi starosti. Potem sem Jasmin pomagala, da se je tudi ona njim predstavila. Od tega trenutka dalje ni bilo več težav, saj so otroci, posebno mali, izjemno odprti do sočloveka. In ravno to je Jasmin potrebovala: izkušnjo sprejetosti. Tudi animatorke so se izkazale kot pozorne in razumevajoče sodelavke.

Po začetnem spoznavanju in zblíževanju z očetom sem se lahko v celoti posvečala le Jasmin, saj mi je oče popolnoma zaupal. Občutek sem imela, da se je Jasmin strinjala s tem, da sem se posvečala tudi njenemu očetu. Opazila sem namreč, da je deklica bila zelo bistra pri dojemanju stvari, posebno na področju neverbalnih sporočil, katerih je, kot kaže, bila vajena z očetom.

Med najinimi srečanji sva se vedno bolj zblíževali. Vse bolj pogosto me je pogledovala v oči, intenzivno me je gledala le tedaj, ko mi je hotela nekaj sporočiti ali pa, ko se je želela o nečem prepričati.

Nekega dne sva ostali v njeni sobi, ker sem ji pomagala tudi pri pisanju domačih nalog. Ko sva končali, mi je pokazala nekatere svoje ljubljene igrače. V glavnem so to bile živali iz pliša. Ravno je s police vzela svojo najljubšo "žival", kar pade na tla fotografija. Sklonim se in jo poberem. Nisem je niti pogledala, toda popolnoma otrdeli Jasminin izraz me je prisilil, da sem pogledala sliko: na njej je bil lep, ženski obraz, ki se je nežno smehljalo. Zelo me je spominjal na Jasmin.

"Kdo je ta lepa gospa?"

Jasmin odpre usta, vendar ne reče ničesar. Vztrajno me gleda, jaz ponovim bolj potihom in mirno svoje vprašanje. Jasmin se naenkrat vzdrami, steče k meni, mi iz rok vzame sliko in jo nemudoma spravi na prejšnje mesto. Spet me gleda.

"Ljuba Jasmin, mi ne moreš povedati, kdo je lepa gospa na fotografiji?"

"Z očetom se o tem nikoli ne pogovarjava. O tem se ne govori."

"O tem - čem?"

Spet trda tišina. Vendar čakam, da mi sama pove, saj odgovor že poznam. Jasmin nosi sama pretežno breme očetovega tabuja in njegovih občutkov krivde ob ženini smrti. Jasno čutim, da si deklica želi govoriti o tem. Problem je le v strahu pred oskrunitvijo očetovega tabuja - malika.

Naenkrat se začne Jasmin spet čudno gibati po sobi, prav tako kot pri prvem spoznavnem srečanju. Tokrat nisem presenečena, ampak samo čakam, kaj bo. Tako opravlja svoj "ritual". Pri tem me od strani pogleduje in nekaj pričakuje od mene. Zdi se mi,

kot bi me vabila v svoj svet. Poskusim slediti svoji intuiciji v srčni povezanosti z Jasmin. V tem smislu začnem posnemati njene gibe in sem tokrat jaz tista, ki jo intenzivno gledam ter čakam na njen nadaljnji signal. Jasmin se ob tem mojem sodelovanju vidno razveseli in se mi vsa radostna smeji. Do sedaj je nisem še nikoli videla tako ožarjene in sproščene. Zato nadaljujeva s tem najinim "dialogom". Ko se tako premikava po sobi in se druga drugi nasmihava, se iz nje iztrga glasni veseli smeh, ki ga ne uspe brzdati. Tudi jaz se začnem smejati. Potem mi šine v misel, da bi si izmislila kakšen svoj gib in videla, kaj bo naredila ona. Preseneti jo, a se hitro ujame in me v smehu posnema. Ko se tako nekaj časa na svojstven način pogovarjava, se ji počasi približam in ji nežno pobožam glavo. Za hip otrpne in počasi ljubko skloni glavo v mojo smer, kot bi si tega še želela. Spet jo pobožam, ona pa se kot mala punčka stisne prvič k meni. Počasi, nežno jo objamem in počasi se gibljeva v enakomernem ritmu zibanja. Občutek imam, da jo pestujem, da to pogrša, da je sestradana od pomanjkanja nežnosti, ljubkovanja in razumevanja. Jasmin začne tiho peti otroško pesmico. Sva v svetu malih otrok, sva v svetu njenega srečnega otroštva varnosti in ljubeče nežnosti. Ponovno me zajame občutek, da je njeno zgodnje otroštvo bilo resnično lepo in ljubeče. Tako mine nekaj časa, še sama ne vem, koliko. Počasi, prav počasi se začnem odmikati od nje. Pazim, da je ne vznemirjam. Ob tem vzporedno začnem bolj tiho govoriti vsakdanje stvari z namenom, da se postopoma vključiva v vsakdanji svet. Jasmin mi sledi. Le v trenutku, ko je treba izpustiti roke, se zadržuje in me pogleduje.

"Ne boj se, Jasmin. Saj ne grem proč, saj te ne zapustim. Toda obe veva, da je treba spustiti roke, če se hočeva normalno in svobodno premikati. Kaj praviš?"

Gledam jo in se ji smejim. Vrača mi nasmeh in me prvič objame, čisto nežno. Potem me sputi in veselo poskoči. Po končani nalogi se odpraviva na krajši sprehod. Greva na njeno najljubše igrišče, ki je opremljeno z več gugalnicami. Tam je veliko otrok z mamicami. Jasmim se sredi guganja naenkrat ustavi in začne kot vkopana gledati po mamicah in otrocih. Potem se zazre vame. Počasi stopi z gugalnice in mi prihaja naproti. Ustavi se pred mano in me na njej tipičen način globoko gleda, kot bi se v sebi o nečem pomembnem odločala.

"Tista lepa gospa na fotografiji je moja mama."

Ko mi to pove, ne odmakne od mene svojih oči. Silen je njen pogled, vendar ga ne umaknem. Sprejemam ga in se ob tem zelo jasno zavedam, kaj se dogaja: Jasmin me je "posvojila", postala sem njena

mama. Zavestno sem sprejela to novo odgovornost. Eno je gotovo: v tem trenutku je ne smem na noben način zavrniti. In še nekaj: v tem trenutku vem, da bova tako ali drugače vse življenje povezani.

Današnji dan je za obe bil nepozaben. Bil je dan Srečanja dveh svetov v enem.

Ko sva se naslednjič videli, sem opazila, da me čaka spet nekaj novega. Pri Jasmin bo to stalnica. Ko sem prišla k njej, je bil deževen dan. Tudi na to sem bila pozorna: njeno razpoloženje je velikokrat bilo odvisno od vremenskih sprememb, zato sem lahko marsikdaj že vnaprej predvidela, kakšnega počutja bo.

Komaj sva vstopili v sobo, se je usedla za mizo in skremžila ves obraz v jok, vendar ni jokala, ampak je od strani takoj pogledala, kot bi se želela prepričati, ali sem opazila njeno obnašanje. Jasmin me je dobesedno zasula z vprašanji, ki niso niti čakala na odgovor.

“Ivana, kje živiš? Ivana, kaj delaš? Ivana, Ivana, me poslušáš? Ivana, imaš sestro ali brata? Ivana, imaš kakšno žival?”

Tukaj se nenadoma ustavi in me skoraj strogo pogleda.

“Ne, Jasmin, nimam nobene živali. Pred leti pa sem imela tri ribice, dva kanarčka, dva papagajčka, eno miško in enega hrčka. Seveda ne vse skupaj naenkrat, ampak nekaj let eno živalico, potem drugo in tako naprej.”

“In si jih imela na prostosti?”

“To pa žal ne. Saj ravno iz tega razloga nisem več imela živalic, ker so se mi začele smiliti. Na prostosti jih ni mogoče imeti, v kletki so kot v ječi. Zato je najbolje, da so v naravi.”

“Ne prenesem, da so živali zaprte! To se ne sme! Jaz bi prepovedala vsakršno zapiranje živali!”

Jasmin me preseneča s svojo odločnostjo, za katero čutim neko njeno stisko. Ko tako govori, zgine z njenega obličja tisti otroški izraz.

Kot bi mi Jasmin brala misli, se povrne v svojo začetno držo. Bombardira me s svojimi rafalskimi vprašanji brez odgovora. Poskušam jo kaj vprašati o njej, postavljam ji ista vprašanja, seveda bolj umirjeno, vendar me samo od strani pogleda in spet zasuje s svojimi vprašanji. Naenkrat vstane, oči se ji stemnijo, začne gristi svojo roko in z neverjetno silo tolče z nogo ob tla. Prestrašim se, kot že dolgo ne. Jasmin je v hudi stiski, jaz tudi. Ne vem, kaj naj naredim. Jasmin me obupano gleda, kot bi čakala, da ji pomagam. Moj Bog, kako naj ji pomagam? Približam se ji, ona se mi umakne.

“Jasmin, kaj ti je?” jo potihom in kar se da mirno vprašam. Ne prikrivam ji, da mi je hudo. Spet se

silovito ugrizne v roko. Tedaj dobim odgovor v zvezi z brazgotino na mestu ugriza. Pol centimetra debela brazgotina ima odtisnjene sledi zob.

“Moj Bog, Jasmin! Kaj ti je, ljuba mala, kaj ti je?”

Pobožam ji mesto ugrizov in jo ljubeče in s stisko pogledam. Po licih tečejo solze, njen obraz je ena sama stiska, iz grla pa ni glasu. Jasmin je vsa otrdela. Postavim jo predse, ji primem med dlani obraz in jo vprašam, kaj se ji dogaja. Čutim, da uspem obvladati najin položaj.

“Kričijo!”

“Kričijo - kdo?”

Ne sliši me. Ves njen obraz je napet, obupan. Njena pozornost je usmerjena v nekaj meni nedostopnega. Zdi se, kot da poslušá nekaj, česar jaz ne slišim. Ne preostane mi drugega, kot da počakam. Opazujem jo v upanju, da bi kaj razumela. Čez čas se kot iz neke zamaknjenosti strese in spet obupano ponovi:

“Kričijo!”

Tokrat jo primem za roko in vprašam, kdo so ti, ki kričijo.

“Oni! Vedno so oni!”

“Moški, ženske? Kdo?”

“Ne vem. Ja, moški in ženske!”

“Tudi otroci?”

“Ne, ni otrok.”

“Jih tudi vidiš?”

“Ne, samo slišim.”

Nekaj časa imam stik z njo, potem pa spet tisti isti zamaknjeni, z grozo pomešani izraz. Glavo nagne vstran, kot bi želela bolj natančno poslušati, kar kričijo. Naenkrat se spet stemnijo njene lepe oči, grize se in silovito tolče z nogami ob tla. Ne preostane mi drugega, kot da počakam. Ko zgine temni pogled, jo spet primem za roko in vprašam:

“Kaj ti kričijo, Jasmin?”

Molk.

“Mi lahko poveš?”

Pogleda me in odkima z glavo.

“Zakaj? Ne smeš? Ti ne pustijo?”

Samo gleda me in molči.

“Se bojiš?”

Pokima.

“Ti grozijo?”

Odkima.

“Potem niso tako hudobni, a?”

Pogleda me.

“Strah me je, ker tako surovo kričijo. In ne ubogam jih.”

“In zakaj jih ne ubogaš?”

“Ker nočem!”

“Morda bi mi zdaj povedala, kaj ti kričijo?”

“Bojim se.”

“Ampak saj se že nekaj časa pogovarjava o tem in se ni nič zgodilo!”

Na srečo jo to prepriča. Začudeno pogleda in nekaj premišljuje v sebi. Potem me pogleda in se mi nekoliko olajšano nasmehne.

“Ja, res je, nič se ni zgodilo. Morda ti lahko povem?” utiša glas. Spodbudno ji pokimam.

“Kričijo mi: teci, teci, levo, desno, naprej, nazaj, hitro, hitro, hitro. Stalno kričijo to, vedno bolj glasno in hitro mi kričijo in jaz ne morem narediti ničesar, da bi nehali kričati.”

“In kdaj se ti oglašajo?”

“Ne vem. Kar pojavijo se...”

“Si to že komu povedala? Očetu?”

“Oče ne sme tega vedeti. Zelo bi se jezil.”

Utihne in razmišlja, ali bi mi še nekaj povedala. Z otožnimi očmi me pogleduje.

“Enkrat sem naredila veliko neumnost. Tega ne bi bila smela nikoli narediti!”

“Kaj pa si naredila?”

“Veliko neumnost! Tega ne bi bila smela nikoli narediti! Tega ne bi bila smela nikoli narediti! Tega ne bi bila smela nikoli narediti!”

To ponavlja kot avtomat, kot bi ji kdo ta stavek vtepal v glavo.

“Ja, oče mi je to stalno ponavljal. Rekel je, da sem naredila veliko neumnost, ker sem na ta način privabila v hišo ljudi. On pa ne mara nobenega človeka v hiši.”

“Kaj pa si naredila takega?”

“Nekega dne sem v razredu med tiho vajo vzela iz svoje torbe najlon vrečko, si z njo pokrila glavo in se pri vratu zavezala. Ves razred je začel kričati, da hočem narediti samomor. Profesorica se je zelo prestrašila. Pritekla je k meni, mi odvezala vrečko in me vprašala, ali se slabo počutim. Jaz se nisem niti malo slabo počutila.”

Opazim, da se umetno drži resno, v resnici pa ji gre na smeh.

“Vidim, da ti gre na smeh. Ti si hotela s to vrečko pritegniti pozornost nase, kajne? Nekaj si hotela sporočiti?”

Muza se in reče, da ne ve, zakaj je to naredila.

“Verjamem ti, da ne veš, zakaj si to naredila. Morda si želela, da bi ti kdo pomagal?”

“Moj oče je bil zelo jezen. Nisem smela tega storiti.”

“Prav, Jasmin. Jaz pa mislim, da si pametno naredila. Če ne bi tega naredila, bi še danes bila sama in se medve ne bi spoznali.”

Spet se silovito ugrizne, udari z nogo ob tla in obupano gleda. Stisnem jo k sebi in jo zazibam, ka-

kor pri prejšnjem srečanju. Počasi se umiri. Vse kaže, da so tisti glasovi izginili. Ko se je umirila, sva se sprehodili okrog hiše. Počakala sem, da je dobra prišla k sebi, potem sem jo pospremila domov in se poslovila od nje šele tedaj, ko je prišel domov tudi oče.

Občutek sem imela, da so tisti glasovi strahovi, ki so nad njo imeli oblast, saj je Jasmin bila zapuščena in v kletki samote prav tako kot tiste živalice, za katerih svobodo se je prej med najinim pogovorom s pravo stisko zavzemala. In ne nazadnje: v tistem stanovanju ni bilo prostora za zdravo vzdušje, za vedrino, za Jasmin.

Z vsem dogajanjem sem seveda seznanjala socialno službo. Kasneje sem morala zapustiti Trst, ker sem se zaradi obveznosti za določen čas preselila drugam. Toda, predno sem se odselila, sva skupaj s socialno delavko poskrbeli, da sva za Jasmin našli primeren dom. To je lepa hiša, ki jo upravljajo Sestre ... reda. V tej stanovanjski hiši živi precej otrok različne starosti in z različno problemsko situacijo. Med njimi je nekaj sirot. Jasmin še vedno živi tukaj in sledi ji čudovita sestra, na katero se je Jasmin zelo hitro navezala.

Poleg tega sva uredili vse potrebno, da lahko Jasmin obiskuje različne tečaje (yoga, plesna terapija, petje, skavtska organizacija) in se postopoma vse bolj vključuje v skupino sovrstnikov. Tudi k psihologinji in na sprostitvene masaže hodi.

Pri vsem tem seveda nisva pozabili na očeta. Uspeh sem ga pregovoriti, da je zanju oba vsaj začasno ta rešitev najbolj primerna. Občasno, sicer vse bolj redko, prihaja do srečanj med njima. Očetu se v zadnjem času vse bolj mrači um. Kot je že sam na začetku povedal: z izgubo žene je izgubil vse.

Jasmin se počasi, a vztrajno osvobaja. Že dolgo ni na njeni roki nobene sledi kakšnih ugrizov, tudi z nogo ne tolče več ob tla. Včasih je boljše, včasih manj. V vsem tem času je v sebi razvila nepremagljivo in jekleno trdno voljo, s katero si pomaga pri premagovanju težav in ovir v vsakdanjem življenju. Priljubljena je in ljubljena. V njej je dar občutljivosti in pozornosti do drugih.

Kaj pa medve?

V času moje fizične odsotnosti sva bili stalno v stiku preko telefona in preko pisem. Jasmin je ves ta čas vedela, da je nisem pozabila. Ko sem se spet vrnila v Trst, sem takoj “poiskala” Jasmin. Ponovno se srečujeva. Marsikaj se je med tem časom seveda spremenilo. Ostal pa je in ostal bo dar, ki sva ga bili pred leti obe deležni: Dar globoke srčne povezanosti za vse življenje.

Zora Tavčar

Naš človek

Spomini na Vinka Levstika in Franca Husuja

Včasih se pošalim, da poznam kakih pet tisoč ljudi: med učenci, njihovimi starši in dedki, mojimi intervjuvanci (60) in njihovim krogom, primorskimi in ostalimi literati v Sloveniji, sošolci iz osnovne, srednje, višje (slovenske in nemške) šole, univerzitetnimi (iz Slovenije in Milana), med kolegi in vsemi, ki sem jim kdaj predavala, vaščani in okoličani itd. bi ta številka najbrž ne bila pretirana. Tako bi lahko napisala knjigo o 5.000 znancih (predvsem o slovenskem jedru te množice), se pomudila nekaj vrstic z vsakim in bi že imela naslov: Naš človek.

Te knjige seveda ne pišem, pač pa se mi pogosto izrišejo pred očmi posamezni liki, predvsem tedaj, ko se želim vklopiti v tako imenovano "pozitivno mišljenje", saj se mi najraje ponujajo (tako srcu kot misli) svetle, spodbudne osebnosti. Med take se danes vrivata zlasti dva, katerih življenjska pot se je zaključila to jesen. Oba sta tako rekoč istočasno vstopila v moj svet v enem zanimivejših izsekov mojega razgibanega življenja: v čas, ko sem dvakrat po približno dva tedna bivala v Rimu kot član neke komisije na Ministrstvu za pravosodje. In kjé naj bi se z njima srečala, če ne v rimskem hotelu Vinka Levstika: z enim kot gostiteljem, drugim kot s povabljenecem na vrsto kosil ali večerij. In ker gre za dva po njuni vlogi in mestu ne le v Rimu, ampak v širšem italijanskem prostoru, bi rada posvetila nekaj besed ne le njuni človeški osebnosti, ampak tudi njuni dejavnosti.

Gospod Vinko Levstik je bil - gospod. S svojo poslovno nadarjenostjo in svojim samozavestnim nastopom se je enakopravno sukal med ne le gospodarskimi, ampak tudi sicer veljavnimi rimskimi poslovneži in osebnostmi iz sveta politike, filma, gledališča itd. V bistvu samouk si je pridobil ne le ugled drznega in uspešnega gospodarstvenika in premožnega človeka, pač pa tudi zaupanje v osebne sposobnosti, tako da je bil predsednik vseh rimskih hotelirjev, odlikovan z državnim redom viteza in še kaj. V svoji restavraciji je gostil tako italijanske kot tudi druge tuje in domače vidne osebnosti. Pri tem je, če se je le dalo, zaposloval slovensko osebje in najbrž marsikateremu naših ljudi "brisač" račun: vsaj meni je izstavil - s podrobnim seznamom in (malce

samosvoj stil) vštetimi poslovnimi in častnimi kosili in večernimi sprejemi, na katere sem bila vabljena - in ga pred mojimi očmi "storniral" z dolgo poševno črto in z izjavo: "V priznanje za vse vaše kulturno delo, posebej za Slovence zunaj domovine!" K njegovemu slogu pa je spadala tudi vsak dan sveža vrtnica na nočni omarici ter prelep vogalni apartma z razgledom: "Da se boste bolj udobno posvečali svojim nalogam na Ministrstvu!" Sem je spadala tudi večerja za "ekscelenco", mojega nadrejenega, podsekretarja in predsednika komisije. (Sobica mi je vsekakor prišla precej prav, ker sem poleg nemščine v jezikovni skupini sprejela tudi srbohrvaščino (da bi bila perfektnjša, sem že na Opčinah v ta namen hodila na konverzacijo - zaradi izgovarjave - k šahistu g. Filipoviču, ki mi je oskrbel posebnega profesorja) in sem v hotelu na košatih preprogah laže in ob kasetofonu vadila svojo srbohrvaščino.) Seveda je v bivanje v Levstikovem hotelu spadala tudi vrsta srečanj s Slovenci z drugih kontinentov, od staršev gospodov Lajovicev na poti v Avstralijo do založnika kake slovenske znanstvene publikacije Trofenika iz Nemčije ali poznejšega slovenskega ambasadorja pri Svetem sedežu Faleža. Da ne govorim o kakšnih debatah ob omizjih, ki bi dvignile kvišku vsakega oznovca, kakšne pa celo mene...

Za oddih pa so bili izleti, kjer je prisedla tudi direktorica hotela in ožja poslovna sodelavka g. Levstika, gospa Nataša: Castelgandolfo, jezero Albano s kosilom v prijetnem hotelčku nad razgledno obalo, mesteca zgodovinskega spomina v rimski okolici. Govor je tekel največ o hotelirjevih spominih na prehojeno pot, redkeje je nanoslo na njegovo tržaško družino, poznala sem namreč vse tri hčere, ena je bila tudi moja učenka (vedno nasmejana Tatjana), druga je bila sošolka ene mojih hčera, še redkeje je bila na vrsti politika, kjer nisem poprijemala. O kulturi, posebej tržaški, goriški in zdomski, je bila beseda prepuščena meni, zanimal se je za obogatitev svoje osebne knjižnice s sodobnejšimi deli. Marsikaj je vedel o sodobni italijanski literaturi in nekaj rimskih literatov tudi osebno poznal. Skratka, bivanje pri Vinku Levstiku, tem uspešnem hotelirju (tudi v rimskem merilu), je bilo plodno in prijetno. In kadar v spominu zagledam njegov lik, okreten, ljubezniv,

mladosten (pri mizi si je vedno samoumevno jemal razne pomlajevalne dodatke, tako da bi mu morala pripisati mnogo daljši življenjski tek), se vedno začudim slovenskim časnikarjem, ki so ob njegovi smrti znali le ponavljati zguljene čenče o njegovih medvojnih "pregrehah", slonečih povečini najbrž na izsiljenih obtožbah, čeprav je pozneje na sodišču doživel oprostilno sodbo, niso pa znali poudariti, da je odšel podjeten in sposoben človek, ki si je ustvaril v Italiji ugled in bil med najuspešnejšimi na svojem področju, obenem pa je bil med redkimi, ki od svojega bogastva velikodušno podarijo lep delež za slovensko stvar, naj gre za cerkev ali kulturo.

Če sem med druženjem z Vinkom Levstikom doživljala predvsem rimsko okolico in nadvse pisano neslovensko ali širše slovensko družino, sem Rim sprva doživljala povsem "zasebno": na vožnjah k Ministrstvu blizu mostu čez Tiberu ali s pešpotmi mimo ljubih mi rimskih koticov ali enostavno s krožnimi vožnjami z uživanjem razgledov na vse strani, sem pravi Rim odkrivala pravzaprav šele s patrom Francem Husujem. Na prvi od večerij z njim me je ta tihi in na videz skromni in neopazni gospod v civilu spominjal na kakega modrega univerzitetnega profesorja, ki le tu pa tam za mizo pribije stavek, ob katerem mu šele zažare oči, pa v izbranem jeziku z eno samo mislijo "užene v kozji rog" vse dotedanje "čvekače". Ničesar odveč, bistveno in jedrnato, v srž problema. Začudena, glede na to, da sem patrovo ime poznala dotlej le iz prizadevnih, a ne preveč uspešnih prevodov, recimo Prešernovega Krsta pri Savici v malce arhaizirani italijanščini ali v nekoliko strogo-pustem slogu v prevodu esejev A. Rebule Smer nova zemlja, saj sem videla v patru Husuju predvsem prizadevnega, temeljitega, a za spopad z jezikovno in stilno izbranejšo slovenščino preveč profesorsko ozkega človeka brez večjega estetskega zamaha. Zdaj pa se mi je naenkrat odprlo, da je ta človek, ki je živel desetletja v povsem tujem okolju in je bil tako rekoč uradni pisec italijanskih del o redu, kateremu je pripadal, torej ves v tuje jezikovno morje potopljen, prelival literarno slovenščino v privajeni "svetniški" jezik svojih kletincev. Ali mu je pri tem početju prizadevnega idealista sploh kdo svetoval, ga na kaj opozarjal? Najbrž ne. Sicer ne bi bila tedaj v Rimu odkrila pred seboj izjemno jezikovno kultiviranega govorca obsežnega in mnogostranskega znanja, posebej pa prefinjenega esteta. Nič kaj meniški in duhovniški je ves droben v črni civilni opravi, kar eleganten in mladosten, že pri drugem srečanju besedno pršil in blestel, obenem ves skromen, češ, mogoče pa me je malo zane-

slo in vas to ne zanima, "predaval" o novih tendencah v sakralni umetnosti in slovenskih umetnikih s tega področja. Seveda lahko uganete, kakšna skušnjava se me je polotila: ali bi mi gospod pater hotel malce razkazati ali antični Rim ali pa vatikanske muzeje, Sikstinsko kapelo, Sv. Petra itd. Da, vse, kar bom želela.

Tako sva se najdevala pred ministrstvom ob Tiberi, skupaj pokosila v kakem "pajzeljnu" in se odpravila na raziskovanje, kadar sem bila dopoldne zasedena. Še lepše je bilo tiste dni, ko sem bila prosta in sva "kolovratila" prosto po Rimu brez časovne omejitve. Drobni, gosposki pater Husu je od duhovniškega imel le beli kolar, sicer pa je bil gospod od suknjiča do modernih "čižmov", s sodobno malhico čez ramo! In neutruđen. Jaz sem si morala na neki stojnici dvakrat kupiti copate in nositi čevlje v vrečki, toliko sva obrusila cest in cerkva, da ne govorim o prelepi Apijski cesti s pinijami, kjer sem, obupana nad njegovo zdržljivostjo, nazadnje hodila - bosa! Upam, da naju ni videl kak kletinec, kako me mili pater kdaj objame čez ramo, da me spodbudi, naj se le še malo potrudim in se mi bodo vsak čas odprla nebesa umetnosti in lepote.

Ne vem, če je kdo doživljal kdaj spremstvo in razlago rimskih spomenikov, kaj šele umetnostnih zakladov v muzejih in cerkvah, da bi ga vodil pater Husu. Morda pa sem bila edina? Sprva je pripovedoval slovensko, a vsakič, ko je želel izraziti kaj posebno izbranega, je tehtal in iskal ustrezní izraz. Tedaj sem izrazila željo, da mi govori v njemu vse drugače domači italijanščini. In to je bilo, ko da bereš sijajno napisano knjigo.

Toda tu in tam sva posedela v kaki senci, v lokalčku ali gostilni z vrtom in tedaj je prišla spontano na vrsto slovenščina... Ampak, pošteno povedano, te slovenščine človek ne bi rad slišal dvakrat. Bila je slovenščina trpljenja, muke, tujstva, izolacije, temne samote. Osame človeka, ki se je duhovno predal Bogu in meniškemu redu, a ga je ta red ali predstojniki brez čuta za človekovo edinstvenost, nežno občutljivost, globoko duhovnost in zraslost z domačimi koreninami in domačo govorico - potisnil v brezimno množico, ga držal desetletja nekje na globokem jugu Italije, gluha za prošnje, naj se mu omogoči večja bližina doma, potovanja domov ali v domovino, pisni stiki v domačem jeziku. Moral je postati uradni raziskovalec življenja ustanovitelja reda in zadolžen za pisanje in poročanje le v okviru svojega reda. Nekaj morda normalnega za koga drugega, a za to občutljivo dušo je morala biti to obsodba na najtemnejšo osamo. Razkrivanje tega temnega pola

(dalje na strani 13) ⇨

Nadia Roncelli

Pogovor z Zoro Tavčar

Zora Tavčar, dolgoletna sodelovka revije *Mladika*, ne potrebuje odvečnih predstavitev. Vsem je namreč dobro poznana kot neutrudna kulturna delavka, pisateljica, pedagoginja, ki je slovenstvu posvetila celotno svoje življenje in ki trenutno živi med Opčinami pri Trstu in Loko v Sloveniji. Prav te dni, točneje 2. oktobra, je profesorica Tavčarjeva kljub mladostnemu videzu praznovala svoj petinsedemdeseti rojstni dan. Ob tem jubileju smo jo zaprosili za kratek intervju.

V svojem življenju ste se veliko razdajali, kjerkoli se je pač dalo, in veliko ste postorili za slovensko kulturo kot pedagoginja na tržaških srednjih šolah, a tudi kot avtorica člankov in kritik, kot urednica in pisateljica. Čemu ste se predali z večjo ljubeznijo oziroma kaj bi od naštetega dali na prvo mesto?

Katero svoje ustvarjalno ali delovno področje bi postavila na prvo mesto? Mogoče sem bila najraje profesor. Sicer pa sem vso predanost temu poklicu in vso navezanost na mladino skušala predstaviti v svoji noveli *Pelinova ulica*. (Svoj ideal profesorja sem ustvarila v liku starega šolnika). Tudi literarne krožke sem vodila z velikim veseljem, ker so bili poleg drugega tudi intenzivni pogovori s takratno mlado generacijo, ki je še verjela v literaturo in veliko brala.

*V tem pogovoru me sicer zanima predvsem Vaše pisateljsko udejstvovanje. Ste avtorica proznih in pesniških besedil za otroke in odrasle (Veter v laseh, Poklical si me po imenu, Ko se ptički prebude...) in enkratnih intervjujev z znamenitimi Slovenci. Prav te dni je v Ljubljani izšla predelana in dopolnjena izdaja dela *Ob kresu življenja*, ki je leta 1989 izšlo v Gori-*

ci. Veliko je teh naslovov, za koga pa najraje pišete? kateri literaturi bi se radi posvetili, za odrasle, mladino ali za otroke?

Ko človek piše, ne misli (vsaj večina piscev ne) na ciljno publiko. Piše iz navdiha, iz neke notranje nuje, iz - kot pravi Goethe - "Lust zu fabulieren", se pravi iz veselja do izpovedovanja, do oblikovanja. Vsakega pisca pač nese v neko njemu najbolj ustrezno smer. Pri meni se je začelo s poezijo in so mi pripisovali "prihodnost", a s prihodom v Trst je ta žilica za precej časa usahnila. Začela sem - dolgo s psevdonimi - z literarno kritiko, nato z dramsko kritiko. Potem je prišlo obdobje radijske igre, s katero sem sodelovala tudi v Ljubljani. (Občasno me prime ta žilica še sedaj.) Potem sta me prosili za sodelovanje obe mladinski reviji v Trstu. Tako sem napisala kakih pet mladinskih povesti. (Dve sta v ponatisu ali kot slikanica izšli tudi v Ljubljani). Profesor Peterlin mi je nekoč ponudil povest v nadaljevanjih za *Mladiko*. Začela sem - načrt še nekje leži -, a služba in družina, ki se je povečala, sta "projekt" ustavili in nadaljevala sem z novelami in črticami, delno za *Mladiko*, delno za Radio Trst (iz tega je nastala moja prva knjiga proze). Pisanje za mladino sem opusti-

Zora Tavčar ob platnici pred kratkim objavljene knjige *Ob kresu življenja*.

OB *Zora Tavčar*
KRESU
ŽIVLJENJA

la (razen trenutnega navdiha s knjigo *Ptičkov*), ostajam pa pri dramatik in prozi, dokler mi pero še teče.

Kje dobite navdih za svoje zgodbe in junake? V kolikšni meri vpliva nanje vsakdanje življenje, koliko pa je vaša literatura sad fantazije?

Moja sestra in brat, pa tudi moji otroci se spominjajo, da sem jim vedno pripovedovala fantastične zgodbe, tudi moj mož me ima za človeka velike fantazije. To je najbrž razvidno tudi iz mojih novel v najnovejši knjigi. Opisovati vsakdanost bi bilo fotografiranje, prepuščati se samo fantaziji bi bil beg od življenja in človeka. Z domišljijo ustvarjati nov, a verjeten svet, nove osebe, ki jih ni, a bi lahko bile, plesti razmerja med njimi, jih postavljati v različna okolja in razna psihološka stanja, vse pa zaplesti v dramsko grajene zgodbe, to bi bil nekakšen moj recept. Kamenčki so napaberkovani v meni znanem svetu, s pomočjo navdiha in fantazije pa iz njih ustvarjam neko novo realnost. V nekaterih črticah v zadnji knjigi, kjer prevladuje lirični navdih, pa spominsko posežem v lastna mladostna doživetja, tam je prav realni svet vir liričnega navdiha. A tisto je bolj lirika kot epika.

Vseskozi v življenju ste bili veliko zaposleni, v zadnjih letih dobite nekaj več miru na podeželju v Sloveniji. Kdaj pa pisatelj oziroma pisateljica najraje ustvarja oziroma kateri so najboljši pogoji za umetniško ustvarjanje: ko imate mir okoli sebe ali ko ste v vrvežu dogajanja in v stiku z ljudmi?

Če je navdih, pišem kjerkoli in kadarkoli, tudi v vlaku, na tramvaju, kot srednješolka tudi pod klopjo med poukom. Včasih me vrvež ni motil, danes pa najraje pišem ponoči, ko me ne more nič zmotiti. Časa pa je tudi na vasi mnogo manj kot na Opčinah. Tu imam veliko hišo z vrtom in sadovnjakom, gredicami s cvetjem, veliko dvorišče, gank in balkon, da prostorov za pospravljanje niti ne štejem. Tudi obiskov ne manjka, saj so že moji starši gojili gostoljubnost. Kak teden se jih nabere tudi do pet, šest.

Moj domači pisatelj, ki je zmožen pisati po kosih, je glede ustvarjanja prožnejši. Jaz moram imeti pred sabo vsaj nekaj prostih ur, da sploh upam začeti. Na Opčinah, v malem stanovanju, pa se grem lahko tudi gospo in - če ni vseh mogočih kulturnih strežb - tudi pisateljico. Stike z ljudmi imam rada in mi jih vse prej kot manjka.

Kateri so vaši nadaljnji cilji? Obstaja kako področje, v katerem se še niste poskusili, a bi si to želeli?

Ciljev si ne morem postavljati, preveč imam dolžnosti. Najbrž pa sem ob svoji zvedavosti preizkusila že vsa zanimiva področja: prozo, poezijo, igre, kritiko, predstavitev literatov in knjig, režijo, glasbo (igram klavir in harmoniko), predavateljstvo, urejanje knjig z uvodnimi esejmi, petje (Akademski pevski zbor 5 let), ples (v študentskih letih sem zadnja zapuščala plesišče), bila celo predsednik (Jolka Milič mi je rekla diktator) Združenja književnikov Primorske. Učila sem se šivanja pri vaški šiviliji in odlično krpam, šivam gumbnice in poznam vse vrste šivov za zarobljanje oblek. Pešačila sem po Škofjeloškem hribovju (v mlajših letih sem prehodila pot Škofja Loka-Železniki in čez hribe iz Poljanske v Selško dolino), študirala sem na Dunaju, hodila po Kanadi in Buenos Airesu, inštruirala nemščino in francoščino, kaj še hočete? Kaj naj bi želela še preizkusiti? Leteti z jadrlnim letalom (a se preveč bojim), videti polarno noč pa Tolstojev dom sredi ruskih brezovih gajev ali gledati Viktorijine slapove v Afriki. Ali si upati priti na dan s pesniško zbirko. Od vsega je uresničljiva le zadnja željica: v toplem jesenskem soncu ležati v travi na griču za staro cerkvico Sv. Lovrenca s travno bilko v ustih, ko na strehi iz skrl tiho sedi kanja: vsak trenutek bo zaplula čez kotlino in se, ne da bi ji vztrepetala perutnica, spustila daleč dol nad sinji trak Save.

Vedrine, ki izhaja iz zadnjega odgovora, želimo prof. Tavčarjevi še na mnoga leta!

↳ (*»Naš človek«, dalje s strani 11*)
patrovega življenja, temu so bili namenjeni včasih dolgi, skoraj pritajeni monologi v tistih ljubkih rimskih senčnicah. Le tu pa tam je pogovor osvetlila beseda o slovenski literaturi, jeziku, naravi, o Trstu in Proseku (tega sem poznala, ker sem tam več

let učila in vsak dan peš prehodila cesto z Opčin na Prosek, lahko sva se v mislih ustavljala tam in na Kontovelu). Dobri, mili, trpeči pater Husu, hvala vam za vse te rimske trenutke in naj vam Bog vsaj na oni strani nakloni nekaj slovenskih nebes, angelske peruti pa naj vam ohla-

dijo strpinčeno dušo - tam ne boste več daleč od doma, marveč doma.

Obema rimskima prijateljema želim, naj jima bo naklonjeno vsaj zgoraj tisto priznanje, katerega jima domovina ni dala. Od moje strani pa - hvala vama za vse lepe rimske dni.

Majda Artač Sturman

Šopek za rojstni dan

Kaj je lepšega, kot obdariti žensko s šopkom? Vesele smo, če nas mož, hčerka ali sin presenetijo s cvetličnim darom, če nas prijatelji in znanci ob posebnih priložnostih obdarujejo s cvetjem. Vsak cvet ima svoj lesk, barvo, vonj in pomen. Cvetličarke znajo v šop, ikebano ali cvetlično kompozicijo harmonično vtakati različno cvetje in zelenje, ob življenjskih jubilejih, kakršnega 2. oktobra letos slavi pisateljica in publicistka Zora Tavčar, pa aranžirajo šope, v katerih se največkrat bohotijo kraljice rož - vrtnice, ki jih je praviloma liho število.

A literarno gledano je marsikaj mogoče, kar bi v vsakdanjem življenju izzvenelo malce čudno. In zato, gospa Zora, dovolite, da Vam ob Vašem osebnem prazniku poklonim svojevrsten šopek, v katerega sem nabrala pisano cvetje, kot je bilo pisano, razgibano in dejavno Vaše življenje, ki Vas je iz Loke pri Zidanem Mostu preko študijskih izkušenj v Mariboru, Ljubljani, na Dunaju in v Milanu popeljalo na Opčine, kjer ste si z možem, pisateljem Alojzom Rebulu ustvarili družino in dom.

Naj začnem z zelenim **PAPIRUSOM**, ki predstavlja Vašo literarno dejavnost tako na proznem in pesniškem kot tudi na gledališkem področju. In to od časa, ko je pihal *Veter v laseh* (1982), preko duhovitih paberkovanj po ženski onomastiki *Poklical si me po imenu* (1985), knjige novel *Ob kresu življenja* (1989), številnih radijskih iger in dramatizacij, prevodov (npr. *Učenci sonca* - G. Marotta), pa vse do pesmi, objavljenih v raznih revijah in antologijah, zlasti otroških pesmi zbirke *Ko se ptički prebude* (2001).

Dišeča, zlahtna rdeča **VRTNICA** je simbol Vaše predanosti in zavezanosti slovenskemu jeziku, ki ste ga z veliko ljubeznijo gojili kot profesorica in posredovali mnogim generacijam svojih dijakov, še posebno na nižji srednji šoli na Opčinah, kjer ste tudi uprizorili in režirali mnoge igrice in prizore, o katerih tako duhovito pišete v reviji *Škrat* (ki jo tudi skrbno lektorirate).

V šopku naj se bohoti tudi **KAMELIJA**, romantična roža, ki zaradi oblike svojih listov pomeni stanovitnost (torej tudi oporo). Njen beli cvet lepo ponazarja Vaše izvenšolsko delo z mladimi, predv-

sem mentorstvo mlajšim ustvarjalcem, ki ste jih pospremili ali uvedli na literarno pot. Mnogi od njih so se oblikovali v okviru literarnega krožka, ki ste ga dolga leta vodili ob sobotah v okviru Slovenskega kulturnega kluba, nekateri so literarno shodili ob pripravah na tekmovanje za Cankarjevo priznanje v času, ko se je šele uveljavljalo.

Gotovo ne sme manjkati tudi rdeč **NAGELJ**, slovenski simbol par excellence in znamenje žive ljubezni do esejističnega, kritičnega in predavateljskega dela, saj ste velikokrat predavali na slavističnih zborovanjih, pisali članke in recenzije ter sodelovali v različnih literarnih in šolskih komisijah in pri sestavi šolskih učbenikov in zbornikov (npr. Helgo Glušič in Martinom Jevnikarjem pri antologiji zdomske proze *Pod južnim križem*).

Večletna predsednica Združenja književnikov Primorske, odprta in svetovljanska, kot se spodobi za današnji čas, prava Slovenka za danes (če smem parafrazirati naslov Vaših intervjujev s pomembnimi Slovenci in Slovenkami iz matice, zamejstva in zdomstva, ki so najprej izhajali v *Mladiki*, nato pa so izšli v knjižni obliki), pa si zasluži tudi **AMARILIS**, simbol ponosa.

Cvetlični hommage naj prepletata še **BRŠLJAN**, simbol Vaše zvestobe knjigi, in **RESJE**, ki rase v še neokrnjenem in nedotaknjenem gorskem svetu kot simbol samote in miru. Morda Vas prav želja po umirjenosti žene iz naših zamejskih logov v rodno Loko, kamor se v zadnjih letih zatekata z možem.

Z veseljem se spominjam popoldnevov, ki sem jih v otroških in mladostniških letih preživljala pri vas, saj je vaša Alenka bila moja sošolka. Bilo nas je več osnovnošolk, razigranih in iznajdljivih. V različnih stanovanjih, kjer ste živeli: na Proseški nedaleč od cerkve, na ulici Hermada in nazadnje spet na Proseški ulici v središču Opčin, smo si izmišljale nove in nove igre. Upehane in trudne od skrivanja in tekanja ste nas pogosto nagradili s slastnim priboljškom: z okusnimi pitami in štrudlji ter umetno okrašenimi in bogato obloženimi kruhki ali tartinami. Zelo sta me prevzeli Vaša kuharska spretnost in gostoljubnost.

Bili ste mentorica tudi nam (vse smo ostale tako

ali drugače povezane s šolo in vzgojno-kulturnim delom). Zalagali ste nas - v letih, ko se uzavešča odnos do branja in knjige - z vso mogočo literaturo. Domov sem prinašala knjige angleških klasikov kot tudi izrazito dekliško literaturo, celo kriminalke. Skratka, kar hlastale smo po različnih žanrih in zvrsteh, knjige smo spoznavale neposredno z branjem pa tudi iz pogovorov z Vami, in to tako literarne velikane kot manj zahtevna dela. Važno je bilo, da smo brale, brale, brale...in da smo vzljubile knjige.

Ob tem me je presenečalo dejstvo, da ste se v trafiki bogato zalagali tudi s t.i. ženskimi revijami. Verjetno so Vas fascinirale zgodbe o princesi Sorayi, monaški dinastiji, nesrečne osebne zgodbe igralk in neizpolnjenih ljubezni. Nedvomno je njihovo življenje ena sama razgibana knjiga. Vsa ta zanimanja so se stekala in izlivala tudi v vaše literarno domišljanje in snovanje, prepredeno s humorjem in življenjskostjo. Ta dva elementa se zrcalita tudi v Vaši življenjski drži. Z užitkom sem v knjigi *Poklicali si me po imenu* brala vaše besede, ko se kot žena

znanega moža predstavljate: "Takrat se gospodinja in diva spremeni v elektronski oddajnik podatkov, prižigajo se lučke kot na računalniku in že je vse nared...", in ko poudarjate različnost vlog, ki jih ženske odigravamo v vsakdanjem življenju.

Prav v tem se mi zdi, da ste znali in znate lepo usklajevati družinske, poklicne in kulturne zadolžitve. Ženske moramo pri vseh drobnih opravilih od nakupovanja do kuhanja vedno načrtovati, predhajati čas, zato pa moramo biti zelo prožne in ustvarjalne, da nam usklajevanje uspe. Ta prožnost in projiciranost v prihodnji dan Vas ohranja mladostno živahno in dejavno. Ob kresu življenja, ki s svojimi utripajočimi plameni razsvetluje temo in greje, naj Vam zaželim mnogo ustvarjalnih, srečnih in lepih trenutkov. Če je v mojem cvetličnem šopku zmanjkal kak pomemben cvet, Vas bodo nedvomno sorodniki, znanci in prijatelji obdarili s pravim dišečim cvetjem, ki Vam bo toplo zadišalo po ljubezni in domačnosti.

Gospa Zora, praznujte z njimi in z nami polna energije in svetlobe, kot je svetlo vaše ime!

Taksist iz ulice Gramsci

Do nedavna je bila to slepa ulica šentjakobskega okraja, kjer se glavna cesta prevesi navzdol proti pristanišču. Od kar so jo podaljšali skozi gnezdo novejših blokov do stranske prometnice, je zgubila nekaj miru in nezamenljivega čara stare mestne četrti.

Zame se Gramscijeva ulica še vedno konča točno tam kot prej, na mojem vogalu. V duhu sem jo znova zaprl s podirajočim se zidkom in zapuščeno škatlasto podrtijo z vegastimi oknicami, morda nekdanjim vinskim skladiščem, ki že zdavnaj ni služila ničemur, razen potepuškim mačkam. A zaključevala je v nekem romanesknem slogu (ljubljeni Flaubert!) moj vsakršni gospoščini odmaknjeni svet. Štirinadstropnice obakraj moje ulice so še ohranile nekaj svoje starinske dostojanstvenosti s konca devetnajstega stoletja.

Novi portoni varajo z videzom nekakšne modernosti. Če pritisnete gumb na eni izmed belih ploščic z vtisnjenimi imeni, se vam morda celo oglasim zgoraj iz zadnjega nadstropja sončne mansarde s pogledom na morje onkraj streh. A tu se sodobnost konča. Vegasto stopnišče te v poltemi pripelje do treh lesenih vrat, razjedenih do starosti. Malo umaknjena četrta pa vodijo v skupno stranišče za vse tri stranke v nadstropju. To, s povešenimi vrati, je še na štrbunk! A znotraj, za vrati moje mansarde, sonce. Sonce in strehe z večno spretavajočimi se golobi. In v dalji migetajoči blesk morja.

Zdajle ležim na svojem nizkem orientalskem ležišču, gledam golobe, se z očmi sprehodim po indijskih vzorcih pregrinjala, na katerem ležim (z enega mojih potovanj, - o čar daljnih pokrajin, vsako leto enkrat znova, -), pa po lahnem belem pohištvu, kolikor ga

imam, pletenih stolih, knjižni polici in mizici. In dalje po stenah, ki sem jih sam poslikal z rastlinskimi viticami. Čez vse pa večno menjajoča se sončava. Mir in spokojnost.

Morda kdaj potrka ena od ženičk, lastnic ostalih dveh stanovanjc (malo večjih od mojega), da jima kaj prinesem iz trgovine. Ali pa jima skočim po časopis, eni Primorski, drugi Piccolo. Prva, Slovenka ima kdaj zataknen v nabiralniku tudi Katoliški glas, drugi, stari Istrijanki, pa nosim dnevno s kruhom komunistični Unità, preden odidem na svoj dnevni obhod. Nagradita me pa s kako domačo pito (Slovenka) ali ribjo specialiteto (Italijanka).

Prijatelje srečujem v barčku blizu šentjakobske cerkve za kapucin in kratko izmenjavo šal. V glavnem delavci v kombinizonih.

(Odlomek iz knjige *Ob kresu življenja*, Ljubljana 2003.)

GAUDEAMUS IGITUR 1953-2003

Ob zlatem jubileju prve slovenske klasične mature v Trstu

V letošnjem poletju je minilo 50 let od prve mature na slovenski klasični gimnaziji v Trstu. Jubilej smo nekdanji sošolci in sošolke počastili na prijateljskem srečanju v Dekanih v slovenski Istri. Dogodek smo sklenili ohraniti v zasebnosti predvsem tudi zato, ker smo še vsi pod vtisom nedavne smrti dragega sošolca in prijatelja inž. Zdravka Toškana.

Če se kljub temu s tem poročilom oglašamo v javnosti, je to zato, da ne bi šel brez sledu mimo dogodek, za katerega menimo, da je vreden spomina iz nekega širšega kulturnega vidika.

Naša matura v poletju 1953 je predstavljala dopolnitev projekta, ki se je bil rodil leta 1948 pod anglo-ameriško upravo Svobodnega tržaškega ozemlja. Klasična gimnazija - bili smo le vzporednica realne - je bila tako v svojem petem letu pripeljana do izpopolnitve. Udarjen je bil pečat, vsa naslednja leta in desetletja so potem tekla v normalnosti šolskega življenja. Bilo je samoumevno, da je v Trstu tudi slovenska klasična gimnazija.

Naš razred je bil miniatura Slovenija: Tržačani, Goričani, Istrani, mladi ljudje iz osrednje domovine. Tako je bilo tudi z našimi profesorji

in ravnatelji. Imeli smo se radi, to se je ohranilo do danes, na to smo ponosni.

Na jubilejnem srečanju smo se spomnili vseh, zajelo nas je občutje hvaležnosti in spoštovanja.

Ampak naša misel, ker je že sporočena v javnost, naj bo predvsem namenjena slovenski klasični gimnaziji v Trstu. Ob obletnici prve mature ji želimo, da bi bila vedno prisotna povsod, kjer duh išče pot, kjer se podajajo roke sporazumevanja, kjer mladost načrtuje vizije lepšega sveta.

Vivat, crescat, floreat!

Dekani v slovenski Istri, 11. septembra 2003

Leander Cunja, Milan Gregorič, Dušan Gruden, Marta Legiša, Saša Martelanc, Erika Pobjavnik, Marija Ravnik, Anica Šturm, Ines Tence

• • •

Ko se ljudje oziramo v preteklost, smo seveda prepričani, "da je bilo vse veliko lepše kot danes". Ampak še o nečem smo uverjeni: "da je bilo vse tudi veliko težje" - to pa seveda ni drugega kot slabo prikrita samovšečnost, češ, kaj vse smo zmogli.

Naša matura je bila seveda težka, ampak take so vedno bile in vedno bodo vse mature. Nič posebnega torej. Razlika z današnjimi zrelostnimi izpiti je bila le v tem, da so nas izpraševali prav iz vseh predmetov. Ker pa smo to vedeli že pet oziroma že osem let prej, smo se - kot je vsak vedel in znal - notranje pripravljali. Z zelo skromnimi rezultati, jasno. Nihče ni ušel velikim skrbem, ki so se včasih približevale moram.

Ne vem, kako je z drugimi: sam še zdaj najmanj dvakrat na leto sanjam,

Na Kettejevem Molu San Carlo po svečani predaji ključev. Z nami sta razrednik Jože Peterlin in profesor obeh klasičnih jezikov Oton Muhr. Cilindre iz lepenke nam je izdelala papirnica Smolars.

da moram na veliko maturo in da sem popolnoma nepripravljen iz italijanščine in matematike. Kako lepo se je potem zbuditi iz takih sanj!

Na zadnji dan pouka, 30. maja 1953, je bila ogromna risalnica v drugem nadstropju ulice Lazzaretto Vecchio 9 nabito polna. Malo prej smo "mi iz pete B" s svečanim petjem ter latinskimi in grškimi pozdravi obšli vse razrede realne in klasične gimnazije, potem pa še učiteljišča in trgovske akademije na drugi strani hodnika. Vse smo povabili na slovesno predajo ključev našim klasičnim naslednikom.

Šef protokola je bil Leander, odet v belo tuniko in z insignijami oratorja, ki je potem tudi spregovoril v obeh jezikih antike. Njegovih grških stavkov sicer niti mi nismo razumeli popolnoma, ampak kaj to - slastna je bila predvsem prevzetna zavest, da ostali pa sploh ničesar ne dojemajo.

Ko sem prišel na vrsto s slovenskim nagovorom, sem sporočil, da se bo realna gimnazija s klasičnimi vzporednicami odslej uradno imenovala klasična gimnazija z realnimi vzporednicami. Realci so seveda zagnali pričakovani huronski vik in krik. Ampak vse je bilo tako očitno začinjeno s prešernostjo, da smo vsi še pred finalno pesmijo kar začutili v zraku njeno sporočilo: *Gaudeamus igitur, iuvenes dum sumus.*

Predaja ključev pravzaprav ni točen izraz. Naslednikom iz četrte B smo izročili v trde platnice vezan zvezek z našimi podpisi in posvetili ter seveda s priporočilom, naj se to nadaljuje iz leta v leto, po možnosti v nedogled...

Valeta pri Subanu. Izsek iz razigrane množice udeležencev in gostov. Poslušamo petje baritonista Marjana Kosa (spredaj hrbtno). V sredini prof. Maks Šah, od njega proti levi profesorji Jože Peterlin, Oton Muhr in Jože Velikonja.

Po razhodu se je naš razred odpravil na še eno simbolično pot. Iz šole smo se napotili do mola San Carlo, da se drug drugemu v spomin "ovekovečimo". Za to je poskrbel belolasi Slovenec iz Milj, eden še zadnjih fotografov, ki so na tržaškem nabrežju slikali domačine in turiste s starinsko kamero na trinožnem stojalu. Razmestil nas je pred svoj že dotrajani aparat, vtaknil glavo pod črno pregrinjalo, dolgo nekaj naravnaval, nazadnje pa je z desnico stisnil gumijast sprožilec, po obliki in velikosti podoben limoni.

"Narejeno," je dejal preprosto. Ampak v njegovi besedi se je skrival Goethe: Trenutek, ustavi se, lep si!

Zvečer smo imeli nepozabno valetu pri Subanu. Tam smo nekateri prvič v življenju plesali.

Tri tedne zatem je prišla matura, za njo pa neizmerno daljši in zahtevnejši izpit: življenje.

• • •

V Dekanih smo se onega dne pomladili za petdeset let. Bili smo spet draga, stara peta B. Na krovu naše ladjice smo pregledali vrvi in jadra prijateljstva ter ugotovili, da je vse tako kot na začetku.

Drage sošolke in dragi sošolci, na svidenje!

Saša Martelanc

Tri tedne pred valetu, v studiu Bettini-Bechtinger na Akvedotu. Spredaj od leve: Marta Legiša, Ines Tence, razrednik Jože Peterlin, Marija Ravnik, Erika Pojavnik. Zadaj: Dušan Gruden, Maks Kozina, Saša Martelanc, Anica Šturm, Aljoša Logar, Zdravko Toškan, Leander Cunja. Manjka Milan Gregorič.

M. Žitnik

Čarodejke (XIV.)

VARANI, ZVESTI IN BREZBRIŽNI

Zagotovo je bila Angelika srečna, ko je zagledala balalajko. Zagotovo je bil srečen Felice, ko je pred njim stala prava lesenozlata ikona nevemkatere bogorodnice. Ko smo se pogovarjali v salonu nad modrimi morskimi valovi o Rusiji, njenih perspektivah, cerkvah in sedanjih takozvanih krizi v politiki, je gospod Wiesthaler radovedno poslušal Gizelo, kako je govorila o drugačni klimi, kakor jo mi poznamo. Mimogrede je omenila, da bo šla spomladi z nekaj več kavbojkami, ker bi jih lahko zamenjala za mnogo dragocenejše stvari.

“Mama, kako se moreš spravljalati v tako kramarijo!” je vzkliknila hči.

“Ker, ti obljubim, lahko na istem trgu poiščem še večjo balalajko, kot jo sedaj pestuješ.”

“Kdo pa rabi več kot eno!”

“Ti dobro študiraj v šoli in bo vse, prav vse prav!”

“Jaz sem v šoli pisala nalogo iz latinščine za plus osem!”

“Kaj pa si zgrešila, da ni desetice in je ni!”

“Ker pri določenih profesorjih ne obstaja!”

“Bom šel jaz v šolo protestirat!”

“Saj bi zadevo samo poslabšal!”

“Bom povedal gospe ravnateljici!”

“Jaz bi raje počakala do naslednje šolske morda bo prepričljivejša.”

Gizela je vzklopela: “Saj je drugih štirinajst predmetov, kjer tudi ni ne devetice ne desetice, pa bi lahko bila!”

“Koliko si imela ti v latinščini in matematiki, ki si bila na isti šoli?”

“Ampak to je bilo pred desetletji, ko so v šoli bili strožji!”

“Zakaj pa so drugi z velikimi črkami v izveščju?”

“Ah, jaz sem imela pubertetne krize, ki jih tebi ni Bog dal!”

Zares, Angelika je videla smisel svojega bivanja v učenju. Škoda, da nimam take hčere, sem si rekla na tistem, a verjetno je usoda tako hotela. Mi je zapletla poklice tako, da sem ved-

no predana dolžnostim. Vedno bolj sem prepričana, da je koketnost dobra maža za ljubezen, a jaz ponavadi nosim očala. In četudi bi jih ne, nimam navade, da bi kakega usojenega soproga vsaj dvakrat na dan ogovarjala z očmi kot kakšen angelček na sliki. Morala bi biti vsaj malo podobna Gizeli, ki vse to zna. So te stvari prirojene ali pridobljene? Da je bil meni časnikarski poklic prirojen, je jasno, da imam organizatorski čut, je jasno, in jasno je tudi, da so to moške lastnosti.

INCIPIT AMOR

Ko sem se z latinskim stavkom “incipit Amor” pošalila z Gizelo, in mislila sem čisto prijateljsko, me je posmehljivo pogledala in je rekla:

“V vsakem primeru je to božansko!”

Hotela sem še nekaj ziniti, toda tedaj je odprla moskovsko pismo, zardela in odšla v spalnico, ki je bila, kakor vem, zadnje mesece pogostokrat kraj njene samotarske korespondence. Pravzaprav sem ji tokrat zavidala takole romantično sanjarjenje od Jadrana do Baltika. Naj jo ima, svojo ljubezen, zlasti še, ker po prebiranju Aljoševih pisem nikakor ne pije, ampak se uči rusko slovnico. Če se tu in tam odpove tudi pijači, je to znak, da je zlezla iz obupne situacije. Če se kdaj napije, se napije na skrivaj, ali pa popije le nekaj svojega dobrega šampanjca. Gizela se je takorekoč skučajno, po nekem srečnem naključju, izvlekla iz življenjske stiske. In postaja lepša, se pogovarja resno in nikakor ne ošabno kot pred časom. Zanimiva metamorfoza. O možu, mi je rekla, da je nekaj takega kot njen “podpes”, skratka, žrtev svojih temnih strasti.

“Obravnavam ga kot nekoga, s katerim imam skupnost, imenovano družina, in to je vse. Če otroci o vsem tem, kar imava midva za bregom, kaj več vedo ali ne, njega nikoli ni brigalo, mene pa zanima in sem previdna.”

Če bi ji oporekala, bi mi rekla, da ne razumem nič, ker jaz nimam nobenega družinskega

“telesa” in torej nobene skrbi. Zanimivo je, da mi ni nikoli rekla, da sem stara tetka, ampak upa, da bom čez desetletje postala podobna njej. In mi podarja tako lepe obleke, kakršnih ni videti niti v prestižnih butikih! Morda se boji, da jo bom nehote ovadila “podpsu”, a o tem se moti. V meni ždijo drugi nagoni, predvsem pa moram pozabiti, da sem zaljubljena, še vedno, v Saida. Zlasti zdaj, ko ga ni od nikoder in mi niti ne piše. Ta mir je zahteven, ker me muči. Kar sem hotela povzročiti, se je srečno izpolnilo, zdaj pa to podzavestno pričakovanje, da bi se mi približal, da bi sprejel moje ošabno stališče! Gizela bi mi bila morala reči vsaj enkrat, da sem “stara tetka”, tako da bi ozdravela od “hujšega od sokratskega strupa!”

Toda Gizela je mnenja, da sem zgrešila, ko sem Saidu rekla nekaj, kar ga je splašilo! Pa kaj bom jaz Saidu razlagala celo evropsko civilizacijo, v kateri mlade posameznice kadijo cigarete in se bavijo z alkoholizmom! To je tisto! Said me je sprejel kot cigaretarko in je mislil, da ga bom jaz sprejela kot oboževatelja Mohameda. Le zakaj bi morala prav jaz premlevati konfrontacijo med krščanstvom in mohamedanstvom! Še kar pogostokrat bom potovala v Severno Evropo, saj je tam našla rešitve družinskih ugank celo površna Gizela Wiesthaler! Moja zaupnica!

Toda v vsoto to ležerno sentimentalno življenje je vstopila nekega dne pri lekciji latinščine moja učenka Angelika:

“Gospa Senta, oprostite, ali morda vi veste, kdo je Aljoša Rodinin?”

“Kako si rekla, prosim?”

“Vem, da to absolutno ne spada v latinsko spregatev, a jaz bi bila zelo hvaležna vam, ki ste moja profesorica, če bi mi povedala, kdo je Aljoša Rodinin.”

“Čakaj, kaj je to morda tisti Moskvičan, ki me je v cerkvi Svetega Vasilija sredi Moskve pogostil z najlepšimi izrazi vljudnosti?”

Angelika mi ne verjame. Tudi jaz si ne verjamem. Objamem jo okrog ramen in ji z zelo nežnim glasom pripovedujem o Aljoši, ki je moskovski violinist, ima dolgo brado, rdeče brčice, je zelo načitan in popolnoma zaljubljen v sovjetsko glasbo in literaturo. Z njeno mamo, Gizelo, sva ga hoteli prepričati, da se je v ruski zgodovini dogodilo kaj več pomembnega kot sovjetska literatura in revolucijski sindrom genialnih glasbenikov, dogodilo se je namreč tudi zlato in srebrno obdobje ruske književnosti, Do-

stojevski, Tolstoj, Čehov, Turgenjev, Stravinski, Šagal, Kandinski, Malevič, Erte, in predvsem smrt velike pesnice Marine Cvetajeve, ki jo je bila zakrivila neka diktatura.

“Kakšna diktatura? V Sovjetski zvezi so se bojevali za delavski razred.”

“Seveda, za proletariat, toda pri tem so preganjali genialne umetnike in tudi umetnice, to je bilo usodno za Marino Cvetajevo.”

“Ali je bila ta ženska...”

“Pesnica, prosim!”

“Ali je bila ta pesnica dvorjanka ubite carske družine?”

“Vidiš, ni bila nič takega, pač pa je bila vpletena v zapadnoevropsko zvezo demokratičnih sil, ki so delovale proti nacistom, ko pa se je vrnila v Rusijo, to je tedanjo Sovjetsko zvezo, so jo imeli za nevaren element. Bila je zasljučana, mučena, izgnana v famozne Sibirske rudnike in je od tega umrla.”

“Ma ja, ki to so ruske štorije!”

“Sovjetske, moja ljuba Angelika, sovjetske!”

“In v čem je razlika?”

“V tem, da se je cela vzhodna polobla imenovala in obnašala in živela kot država z imenom Sovjetska zveza, medtem ko se sedanja država Rusija omejuje na ozemlje, ki se imenuje “Rusija” zato, ker na tem ozemlju živijo le Rusi.”

“In turisti, ki jih ni malo.”

“In turistinje, kar lahko postaneš tudi ti, če mi prineseš iz slovenščine oceno devet.”

“Vi nad menoj izvajate terorizem! Enkrat naj bi prinesla nekaj, kar je v latinščini nemogoče doseči, drugič naj bi bila celo genialna in naj bi na mesec napisala dva referata o debelih knjigah, kar bi naša profesorica sicer opazila, ampak jaz bi se osmešila pred celim razredom.”

“Zakaj?”

“Lepo vas prosim, gospa Senta, kam pa pridemo, če bomo tako poudarjali slovenščino, kot hoče naša profesorica!”

“Če ne obvladaš slovenščine za devetico, ne boš nikoli prišla do osmice v latinščini!”

“Dokažem vam, da je stvar popolnoma drugačna! Jaz bi slovenščino obvladala tudi za dvanajst, če bi hotela, toda trend v sedanji moderni družbi sploh ni na strani slovenščine!”

“Kdo vam je to pridigal?”

“Vi boste meni povedala, kdo je Aljoša in jaz vam pri priči povem, kateri profesorji so proti slovenščini!”

Se nasmejem, pravzaprav hlinim zelo sproščeno smejanje. In iz tega precepa me reši ne-

nadni obisk mojega očeta. Morda je prvič v tem mojem stanovanju. Angeliko odslovim, očeta pa se nadvse razveselim.

“Kakšna frajla pa je ta?” me oče spravi v sodobni svet, ko je Angelika zunaj.

“Ni frajla, je moja učenka!”

Očeta bi morala tako razveseliti slehernikrat, ko se mi oglasi po telefonu, telefončku ali, kadar me obišče, ne samo zdajle, ko me je rešil pred Angelikinimi prodornimi vprašanji. Saj vem, da so v modernih družinah takšne dileme, toda, če je Angelika tak otrok, ki ne bo hotel sprejeti maminega “spozabljenja”, bom skrivna za njeno trpljenje tudi jaz. Kar srh me spreletava ob misli, da mi ravno Angelika utegne očitati, da sem jaz kot turistična delavka speljala njeno mamo v objem nekega tujca, ki nima z nami nobene zveze, kvečjemu bi utegnil imeti koristi, in to kar konkretne! Angeliki bi nekaj takega kdorkoli natvezil, ona pa bi bila v vsakem primeru žalostna in tudi užaljena. Popolnoma nemogoče bi bilo temu vzgojenemu otroku prikazati dopisovanje med Aljošo in njeno mamo kot nekaj logičnega, in tokrat trdno sklenem, da ji bom šenkala nekaj, česar si ne pričakuje: pisma Ivana Cankarja v debeli knjigi.

Pozno ponoči zahtevam od Angelikine mame, naj me zjutraj zelo zgodaj čaka v baru L., da se pogovoriva o neki zelo nujni zadevi.

“Kaj pa je tako pomembnega, da si me strila vstati kot kakšno kuro!”

“Ti bom razložila, in to zelo hitro: Angelika ve vse!”

“Kaj?”

“Je prečitala vsa Aljoševa pisemca!”

“Saj ne zna cirilice!”

“Pred meseci je tudi ti nisi znala!”

“Pa saj ni tako neumna, da bi bila ljubosumna name, saj ni bila niti na očeta!”

“Na očeta ne, a nate je, hudo, skoraj bolesto ljubosumna!”

“Jaz nisem strila nič strašnega!”

“Seveda vem, da ne, a otroci razumejo vse drugače!”

“Se mi blede meni ali tebi?”

“Obema!”

Povem ji, skoraj jokaje, da so stvari preveč zapletene, da bi jih razreševala suvereno! Naj se razrešijo same od sebe v moji odsotnosti! Raje grem na Aljasko, kot se reče, kakor da bi se sprenevedala.

(dalje)

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da...

- da se je anglikanska svetovna skupnost izrekla proti blagoslovitvenim obredom za istospolne pare...
- da v človeških možganih opravlja velikansko delo okrog 100 milijard živčnih celic, povezanih z nad 100 bilijoni stičišč ali sinaps in da triletni otrok dnevno sprejme v možganski splet do trideset novih besed...
- da je Katoliška mladina na Koroškem letos v juliju priredila svoje tradicionalno poletno kolesarjenje vzdolž Bodenskega jezera, enega najzanimivejših v Evropi tudi zato, ker se razteza v tri države - Avstrijo, Nemčijo in Švico...
- da je pri celjski Mohorjevi družbi izšla knjiga Religija, Cerkev in šola v dokumentih občinskih sekretarjev ZKS Zgodovinskega arhiva Celje, v kateri je zgodovinar dr. Milko Mikula na 300 straneh zbral gradivo v faksimilih o tem, kako je Partija skušala zatreti vero in uničiti Cerkev na Slovenskem...
- da je v sto let starem parku sredi New Yorka 26.000 dreves, 8.968 klopi, 93,4 kilometrov sprehajalnih poti, 275 vrst ptičev, 36 mostov in da ta park vsako leto obišče 25 milijonov ljudi...
- da dosje, ki ga je UDBA zbrala o pokojnem Vinku Levstiku in ki ga hrani Arhiv Republike Slovenije, obsega kar 2.486 strani...
- da je po oceni avstralskega astronoma Droverja v celotnem vesolju 70 sekstilijonov zvezd (70 in 21 ničel: sekstilijon je 1000 na sedmo potenco)...
- da je bilo doslej v Sloveniji postavljenih 200 farnih plošč v spomin žrtev komunistične revolucije in da sta bili o zadevi tudi objavljeni dve knjigi...
- da bodo jeseni prišli v promet novi ameriški dolarski bankovci, ki pa ne bodo tiskani le v zeleni barvi kot doslej, ampak jim bo kot varnostna oznaka dodana tudi rožnata barva...

Peter Merku

Iz spominov na starše

(XXX.)

17. februarja '45, torej komaj 10 dni kasneje, smo se že morali znova zateči v poškodovano galerijo, potem ko smo ob enih popoldne pustili pripravljeno kosilo na mizi. Bila je sobota, tako sva bila z očetom skupaj. Dve uri je že trajal alarm, ko so ob 15.05 začele padati bombe. Po kratkem presledku se je ob 15.32 začel drugi val, ki je trajal do 15.54. Doživljali smo spet isto: temo, jokanje in stokanje, strah! Ob 16.51 smo po štirih težkih urah vendarle dočakali konec alarma. Ladjedelnica je bila uničena. Zrak je bil nasičen z dimom, na več mestih je gorelo. Z nami vse v redu, vsi zdravi.

20. februarja slično. Slučajno je bil oče doma, tako sva bila spet skupaj. Ko je ob 11.25 zatulil alarm, sva tekla pod zemljo. Bombe so padale brez prestanka dobre pol ure od 11.45 do 12.20, in sicer tako blizu, da se je celo pod zemljo vse treslo. Ob 15.02 je bilo alarma konec, tako da sva se z očetom odpravila domov.

Po slabih 100 metrih sva se znašla na trgu Carlo Alberto pred hišo, v kateri je stanovala družina Tajnšek, ki je imela prijateljske odnose z Bortolottijevimi in z našo mamo še posebno. Bila je to stara tržaška družina češkega rodu, od katere so takrat še živele dve sestri in mati, s katerimi smo se pogosto obiskovali. Najmlajša, gospodična Herma, je bila živahna, duhovita in je imela naju otroka še posebno rada. To hišo so torej zadele bombe. Bili sta poškodovani dve nadstropji, iz katerih se je kadilo. Sicer ne močno, a očitno je bilo, da je nekje vzplamtel ogenj. Morda ob kakšni peči ali štedilniku. Gasilci so že bili na mestu in začeli odvijati cevi, da bi pogasili mali požar. Ker so Tajnškove stanovale v prvem nadstropju, smo vsi upali, da ne bodo utrpele škode.

Medtem ko sva midva, in z nama veliko drugih radovednežev, opazovala gasilce, ki so se pripravljali, da se po lestvi povzpnejo do višjih nadstropij, so ob 15.42 znova zatulile sirene. Razširila se je panika, kakršne si človek niti predstavljati ne more. Celotni gasilci so pustili vse ležati in tekli z ostalimi v galerijo.

Ko smo po končanem alarmu ob 16.19 bili znova na prostem, so se iz obeh poškodovanih nadstropij dvigali visoki plameni, ki so hitro vse uničili. En ga-

silski voz ni mogel prav nič ukreniti. Vsi smo samo globoko prizadeti in nemočni gledali, kako se nadstropje za nadstropjem ruši drugo v drugega in kako vsakič pride do prave eksplozije plamenov.

Z ostalimi je bilo tako uničeno tudi Tajnškovo stanovanje in oče je šepnil: "Kje so albumi s fotografijami, kje zbirke znamk, kje knjige, le nekaj minut in vsega je konec!" Držal me je za roko, in najini roki sta se tresli, kot da bi imela visoko vročino, ter nadaljeval: "In jaz, ki sem se tako zadril na mamo, ko je pustila odprta vrata dnevne sobe, ki so zaradi prepaha tako močno zaloputnila, da se je steklo razpočilo, ali ko ji je v kuhinji padlo kaj na tla in se razbilo... in sem tako dolgo kahal mulo... kako neumno je bilo, da sem ji zaradi takih malenkosti grenil življenje. Peter, gledaj in zapomni si za vse življenje... ne navezuj se na materialne dobrine, saj, kot vidiš, lahko izginejo le v nekaj minutah!"

Občina je dala Tajnškovim na razpolago stanovanje v ul. Coroneo.

Že sva se hotela oddaljiti od pogorišča, ko sva opazila, da je tudi družina gospe Anči Sabbatini, najboljše mamine prijateljice, bila prizadeta, ker so tudi njihovo hišo na trgu Carlo Alberto porušile bombe. Vendar so vhodna vrata in stopnišče bili malo poškodovani, tako da je bil dostop mogoč. Od stanovanja je bila porušena samo ena polovica. S sinom Ninotom, našim prijateljem, smo zato poskusili zbrati vse, kar je bilo mogoče odnesti. Sestra gospe Anči, ki je bila vdova, je stanovala na Montuzzi v prostornem stanovanju in je sprejela k sebi družino Sabbatini, ki odtlej ni več stanovala v naši bližini. Ob tej priliki sem slišal očeta modrovati, da je morda Gospod vzel našo mamo k sebi, ker ji je hotel prihraniti ves strah in trpljenje, ki so ju preizkusile drage prijateljske družine in ki smo jima bili nemočne priče.

Mi smo imeli ponovno srečo: naša hiša, fotografije, albumi, zbirke, omara z aparati, postelje, vse je bilo še vedno na svojem mestu in nas je zvesto čakalo. Ne samo to: na strehi se je šopirila ogromna jeklena krona! Bomba je namreč v Tovarni motorjev zadela točno na sredi ogromen tank vode. Protisunek je odtrgal zgornji del, ga dvignil v zrak in po-

Bombe padajo na ladjedelnice.

gnal čez hišo na nasprotni strani ceste in čez ul. Locchi naravnost na našo hišo, kjer je tako rahlo pristal, da se niti družina Stenta iz zadnjega nadstropja ni tega zavedla. Da se streha ni podrla, meji že skoraj na čudež, saj je jeklena 'krona' iz debele kovine tehtala nekaj ton. Gasilci so jo morali rezati s plamenom pokalnega plina na 25 velikih kosov, ki so jih z žerjavom spravili s strehe na pločnik. Tako nepredvidljive, skoraj skrivnostne so bile sile, ki so se razvile ob součinkovanju zraka z bombami.

Tudi če je naslednjega dne padlo še nekaj bomb, je napad 20. februarja 1945 bil zadnji, vreden tega imena. Ni bilo namreč nič več takega, kar bi bilo vredno porušiti. Tovarna strojev pri Sv. Andreju, ladjedelnica in rafinerija nafte Aquila so bile popolnoma uničene... in z njimi nič koliko hiš in življenj...

Situacija je bila taka, da sem se v začetku marca tudi jaz preselil k noni v ul. Sette fontane 39, od koder smo se med alarmi zatekali v bližnji zvonik. Tam sem iz zgornje line lahko opazoval, kaj se dogaja v mestu. 5. aprila so na primer med 385. alarmom tri angleška lovška letala ob 12.03 drugo za drugim pikirala in obstreljevala Trstenik. Med poznejšim alarmom je bilo slišati, kako so odvrgli bombe nad Tržičem. Ko so ob 18.18 zatulile sirene za omejeno nevarnost, je šlo mimo 10 letal. A še vedno ni bilo vsega konec. Ob 22.02 so namreč sirene že spet naznanile omejeno nevarnost. Mi pa smo bili že v postelji in smo tudi tam ostali. Vendar nas je nekaj močnih eksplozij nenadoma zbudilo ob 1.30.

Dvorišče nonine hiše je mejilo na majhno tovarno kovinske-

ga pohlštva, kjer so se nastanili vojaki nemške mornarice, da so tam popravljali lahko orožje. Morda so sredi noči še vedno delali in jih je svetloba izdala. Letala so odvrгла nekaj majhnih šrapnelskih bomb. Na cestišču bližnje ul. Limitanea je bilo naslednjega dne jasno videti mesta, kjer so eksplodirale.

Takrat sem večkrat zahajal k maši v nemško cerkev na ul. Giustinelli, kjer je bil za župnika Johannes Dittrich. Tja so prihajali tudi nemški vojaki, med njimi tudi tisti, ki sem jih videval v mali delavnici nasproti noninega stanovanja.

S hčerama se je nona pogovarjala po nemško. Ko je pri vratih pozvonilo, je dostikrat šla kar sama odpret, posebno če je koga pričakovala, kot na primer kakšnega trgovskega pomočnika, ki ji je nosil domov nakupe. Če je morala kaj vprašati v družini, ker ji je zmanjkalo denar ali ni imela drobiža, je to storila po nemško. Vojna se je nagibala h koncu in tako mi kot obe teti smo se bali, da bi se po vojni utegnil kdo maščevati nad njo za škodo, ki jo je eventualno utrpel z nemške strani. Tako smo jo vsi prosili, naj pri odprtih vratih ne govori po nemško, ker zna biti nevarno. A ni je bilo mogoče prepričati, češ da ni storila nikomur nič hudega. Sveti Duh je očitno pomagal, ker nismo doživeli nikake sitnosti.

Podobno je bilo z župnikom Dittrichom. Veliko faranov mu je prigovarjalo, naj beži, ker je bil zelo poznan in preveč izpostavljen. On pa se je smehljaj in ponavljal, da ni nikomur žalega storil, da torej ostane. In tudi njemu se po končani vojni ni zgodilo nič hudega.

Levo zgoraj: ladjedelnice po napadu (foto Magajna). Bombe so padle tudi blizu naše hiše (na sliki spodaj). Zgoraj: Bombni napad 20. februarja.

Koliko je bilo slovenskih pripadnikov SOE? (I. del)

Ivo Jevnikar

V VOJAŠKIH TAJNIH SLUŽBAH

V tej rubriki, ki je vse od leta 1995 posvečena junaški in tragični zgodbi "primorskih padalcev", hočeš nočeš pa tudi širši obravnavi naše polpreteklosti, so se zvrstili spomini, pripovedi življenjskih zgodb, dokumenti, poročila, ocene, fotografsko gradivo o primorskih fantih, ki so se med drugo svetovno vojno znašli kot italijanski vojaki v britanskih ujetniških taboriščih v Afriki, a so se nato prijavili v jugoslovanski Kraljevi gardni bataljon na Bližnjem vzhodu in naposled v britanske specialne vojaške skupine za boj na domačih tleh v sovražnikovem zaledju.

Za članstvo v svojih misijah, namenjenih v Jugoslavijo, jih je v dogovoru z jugoslovanskimi oblastmi v emigraciji kot radiotelegrafiste ali diverzante decembra 1941 začela zbirati britanska Služba za posebne operacije SOE (Special Operations Executive). Aprila 1942 pa je primorske fante kot radiotelegrafiste, vodnike ali vojaške obveščevalce začela uriti še klasična britanska obveščevalna služba MI6 (Military Intelligence 6 ali 6. oddelek Vojaške obveščevalne službe), znana tudi kot SIS (Secret Intelligence Service - Tajna obveščevalna služba) ali IS (Intelligence Service - Obveščevalna služba). Na Bližnjem vzhodu se je ta služba predstavljala kot ISLD (Inter-Services Liaison Department - Oddelek za zvezo med službami), kasneje, v Bariju, pa kot N. 1 I (U) Section.

Omenili smo tudi nekaj slovenskih fantov, ki so bili kot radiotelegrafisti, vremenoslovci ali obveščevalci v misijah ameriške posebne vojaške službe OSS (Office of Strategic Services - Urad za strateške službe).

SLOVENSKI ČLANI SOE

V tem prispevku se bomo omejili na slovenske člane SOE. V različnih virih namreč najde-

mo različne podatke o tem, koliko jih je pravzaprav bilo in kateri so bili.

Upoštevati moramo najprej podatke, ki so jih napisali v preteklih letih za to rubriko v Mladiki oz. so jih povedali v nizu radijskih oddaj Z Bazovico v srcu (Radio Trst A, januar-junij 1999, ur. podpisani) preživeli pripadniki SOE Stanislav Simčič, Ivo Božič in medtem že preminuli Cvetko Šuligoj. Nato so tu tiskani viri: knjiga Jožeta Vidica Angleški obveščevalci - vohuni ali junaki (Mladinska knjiga, Ljubljana 1989), monografija Ljube Dornik Šubelj Oddelek za zaščito naroda za Slovenijo (Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana 1999), monografija Gorazda Bajca Iz nevidnega na plan (Zgodovinsko društvo za južno Primorsko in Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije, Koper 2002), še neobjavljena knjiga A Price for Patriotism (Cena domoljubja), ki jo je napisal John Earle (2003) in pa arhivsko gradivo.

Če na tej podlagi kritično primerjamo in preverimo podatke, pridemo do naslednjih ugotovitev. Pri SOE so se izurili in so se nato dejansko spustili s padali na slovenska tla naslednji primorski fantje: Ivo Božič, Alojz Černigoj, Marjan Fegec, Valter Gorjanc, Stanislav Simčič in Cvetko Šuligoj. Gorjanc je padel v boju, Černigoj in Fegec sta po vojni izginila kot žrtvi Ozne, ostali trije so preživeli.

Skupno z njimi pa so se krajši ali daljši čas urili pri SOE na Bližnjem vzhodu še Alojz Jerič, Zdravko Piško in Anton Zupan. Teh treh niso poslali v Slovenijo, pa čeprav se v britanskih dokumentih omenjajo njihove možne naloge.

Zupan je bil že starejši Gorenjec (letnik 1897), pripadnik francoske Tujske legije. S prej navedenimi šestimi Primorci je opravil tečaje SOE v Haifi. Jerič in Piško pa sta se pridružila skupini SOE v Kairu, potem ko se je vrnila s tečajev v Palestini.

Bajc in Dornik Šubljeva omenjata kot Slovenca tudi člana Jonesove misije Franca Pavletiča,

vendar Vidic pojasnjuje, da je bil kanadski Hrvat (Pavletič). Po nekaterih virih naj bi organizacija SOE novačila v Kanadi tudi Slovence. Vsekakor ne Pavletič ne morebitni kanadski Slovenci niso bili v skupini, ki se je urila v Haifi in Kairu z doslej omenjenimi člani.

IZRAZ "PRIMORSKI PADALCI"

Kot je bil Zupan Gorenjec, tudi nekateri slovenski pripadniki ISLD niso bili Primorci, eden izmed Primorcev pri ISLD je bil celo Italijan iz Vipave.

Izraz "primorski padalci" torej ni čisto točen, vendar je utečena in učinkovita oznaka. Ob glavnini mož, ki točno odgovarjajo njenemu dobesednemu pomenu, zato z njo označujemo tudi tiste pripadnike ISLD, ki so sicer opravili padalske tečaje, vendar so jih proti koncu vojne poslali v Slovenijo in Dalmacijo po morju.

Oznaka pa konvencionalno zajema tudi Neprimorce, ki so bili člani že omenjenih skupin SOE ali ISLD oz. so se jim - še na Bližnjem

vzhodu - pridružili le malo pred odhodom v domovino.

SPOMIN NA TRI, KI NISO ODŠLI, IN NA "GORIŠKO FRONTO"

Stvar dogovora je tudi, ali naj se v skupine SOE oz. ISLD štejejo tudi tisti, ki potem dejansko niso odšli v Slovenijo oz. so imeli, zlasti pri ISLD v Kairu, le pomožne naloge.

Ker je ta sestavek posvečen pripadnikom SOE, bomo vsekakor vsaj kratko predstavili še Zupana, Piška in Jeriča.

Pred tem pa so tu objavljeni spomini Stanislava Simčiča na Valterja Gorjanca in Alojza Černigoja. O ostalih štirih pripadnikih "naše šesterice SOE", preživelih Božiču, Simčiču in Šuligoju ter o pogrešanem Fegecu, smo namreč v tej rubriki v Mladiki že obširno pisali.

Simčič mi je spomine poslal 4. aprila 2003 skupno s sliko, ki je tu objavljena. Pomembni so zlasti v sedanjem času, ob 60-letnici "goriške fronte".

STANKO SIMČIČ O VALTERJU GORJANCU IN ALOJZU ČERNIGOJU

Z Valterjem Gorjancem sva se spoznala še v taborišču vojnih ujetnikov Agami v Aleksandriji, kjer sva delila usodo z ostalimi ujetniki Britancev, ki so nas bili zajeli v Libiji ob koncu leta 1940 in začetku leta 1941.

Kje so točno zajeli Gorjanca, se ne spominjam, saj takrat vsaj za nas tudi ni bilo pomembno. Ker je bil skupaj z menoj, Marjanom Fegecem in Cvetkom Šuligojem tudi on "sergente", smo tako tvorili "kvadrumvirat" in bili vodniki ostalih tovarišev. Bili smo neke vrste štab, saj pravega poveljnika ni bilo, kajti nikogar ni bilo, ki bi nas za to postavil. Vse je nekako šlo spontano in samoiniciativno. Bili pa smo zelo enotni in med nami nikdar ni prišlo do nesoglasja.

Ko smo se vključili v Jugoslovansko vojsko in tako ustanovili Gardni bataljon, ki je imel štiri čete, smo bili imenovani vsak za "nared-

Valter Gorjanc na fotografiji dveh "padalcev" in dveh "aleksandrink" v parku v predmestju Kaira Meadi, kjer sta dekleti varovali otroke. Od leve: neznano slovensko dekle iz Prvačine, Cvetko Šuligoj, neznano dekle z Lokev in Valter Gorjanc. (Sliko je posodil Stanislav Simčič.)

nika čete" v eni četi. To službo smo vestno opravljali vse do našega odhoda na tečaj SOE v Haifo (danes Izrael) v mesecu decembru 1941.

Kolikor se spominjam, smo takrat šli sledeči: Stanislav Simčič, Marjan Fegec, Cvetko Šuligoj, Valter Gorjanc, Ivo Božič, Alojz Černigoj, Zdravko Piško (ta podatek se ne sklada z ostalimi v tem prispevku, op. ur) in Anton Zupan. Vsi smo bili Primorci, le Zupan je bil doma nekje iz okolice Škofje Loke, kar pa ni bilo važno, imeli smo ga za svojega, saj smo bili vsi enotni in prijatelji.

Ker je bil Zupan malo starejši, tudi ni zmožgal vseh težkih vaj, zato je ostajal malo za nami. Ivo Božič in Alojz Černigoj sta postala radiotelegrafista, ostali pa "fighters" (borci). V skladu s tem smo se tudi urili in pa vadili vsak v svojem elementu.

Ker sva z Božičem odšla med prvimi v Slovenijo, so drugi ostali še nekaj časa v Kairu in potem prišli približno mesec dni za nama. Spustili so se na gori Javornik nad Črnim Vrhom, Fegec pa še pozneje na Notranjskem.

V času do italijanske kapitulacije smo se trije, Simčič, Šuligoj in Gorjanc, udeleževali v manjših akcijah proti sovražniku. Ob kapitulaciji pa je naša trojica tvorila jedro čete, ki je imela prvenstvo v vseh minerskih podvigih na takratni "goriški fronti".

Kmalu je bil Šuligoj težko ranjen v boju in je odšel na zdravljenje. Ostala sva tako sama z Gorjancem ter nadaljevala z miniranjem. Noč pred začetkom sovražne ofenzive, ko je nemška divizija Prinz Eugen začela z napadom, sva skupaj z Gorjancem in manjšo skupino partizanov močno poškodovala viadukt nad Doberdobskim jezerom (sedaj tam spodaj teče avtocesta). Zaradi močnega sovražnikove-

Alojz Černigoj. (Sliko je 15. marca 1943 daroval Ivo Božiču s posvetilom: "Naj ti bo v spomin in v srečo. Zvesti prijatelj Alojz.")

ga pritiska smo se urno umaknili preko Krasa in se povzpeli na Čaven. Tam so nas napadle nemške enote in sem izgubil zvezo z Gorjancem.

Pozneje sem slišal, da je postal brigadni referent za orožje. Kot tak je skrbel, da so borci vedno imeli dovolj streliva. Ko je IX. korpus vršil veliko ofenzivo v Baški grapi, pa je Gorjanc (junija 1944, op. ur.) junaško padel v boju za neki bunker, ki ga je hotel zavzeti.

Na Valterja Gorjanca imam spomine, ki jih ne more nič zbrisati. Bil je velik rodoljub in hraber borec. Žal je tako hitro, a slavno končal svoje življenje.

Za Alojzija Černigoja pa vem samo to, da je bil doma pri Štomazu. Izhajal je

iz polkmečke delavske družine, po naravi pa je bil veseljak in je bil zelo rad v družbi. V partizanih je bil ves čas za radiotelegrafista. Nikdar ga nisem tam srečal, saj so bile naše službe zelo različne. Tudi ni bilo priporočljivo poizvedovati, kaj in kje kdo dela. Posebno za nas "padalce"!

Kolikor sem zvedel, je bil po vojni v službi v neki vojni enoti v Novem mestu. Prijatelj in sovaščan Jože Orel mi je mnogokrat pripovedoval, kako so ob neki priliki sedeli v gostilni v Novem mestu, ko sta prišla dva častnika (oznovca) in povabila Černigoja, naj jima sledi. Odpeljala sta ga neznano kam. Širila se je govorica, da je odšel v Avstrijo. Od takrat o njem ni več sledu. Kje je končal, si lahko samo mislimo.

O Černigoju imam samo dobro mnenje. Bil je dober in pošten človek. Zelo je ljubil svoj rod in domovino. Dokazal je to že med ujetništvom, pa tudi s prihodom v Slovenijo v času, ko je povsod samo pokalo.

Stanislav Simčič

Mitja Petaros

Manjše podrobnosti o plastičnih bankovcih

Bralci so izrazili željo, da bi nekoliko bolje poglobili opis plastičnih bankovcev, saj jih je le malokdo videl, čemur seveda rade volje ugodimo.

Najprej naj povemo, da se zdi snov plastičnih bankovcev ob dotiku podobna taki plastiki, s katero izdelujejo plastične vrečke (prav take, kot jih verjetno vsak dan uporabljamo ob nakupih). Sploh niso kot bankomati ali druge plačilne kartice, ki so izdelani iz debelejše, trše, nepripogljive plastične mase; plastični bankovci so tudi po velikosti popolnoma slični papirnatemu denarju; lahko jih zvijemo, mečkamo, spravljamo v denarnice ipd. Plastična snov, ki jo uporabljajo, da pridobijo tako folijo, primerno za tiskanje bankovcev, je zmes raznih polimerov z visoko molekularno težo in gostoto, primerna pa je tudi za pridobivanje sintetičnih vlaken, snovi za embalažo, gradbenih materialov nasploh in tudi kuhinjskih in ostalih domačih pripomočkov. Poroznost oz. luknjičavost te snovi je nična, tako da so plastični bankovci popolnoma nepropustni in nepremočljivi (lahko jih operemo v pralnem stroju, ne da bi jih pokvarili). Za tako plastično zmes lahko uporabljamo tudi najrazličnejše tiskarske postopke: od ofsetnega do bakroreznega tiska (rezultat se bo seveda nekoliko razlikoval, odvisno od izbrane tiskarske tehnike, saj mnogo odvisi od količine črnila, ki jo nanašamo med tiskanjem samim). Plastične pole lahko uporabljajo pri istih strojih, s katerimi tiskajo papirnate bankovce, le da bosta uporaba in potrata črnila mnogo manjša (še posebno v primeru mikrotiska, saj,

kot že rečeno, plastika ne vpija črnil). Na plastičnih bankovcih celo postopek *Diffraction optical variable devices (DOVD)*, ki ustvarja srebrne (včasih tudi pozlačene) olograme, in tudi fluorescenčna črnila so bolj vidni in bolj izstopajo, vsaj za 30% več kot na papirnati podlagi.

Note Printing of Australia (družba, ki je patentirala plastično snov za bankovce) trdi, da ima plastični denar celo mnogo več zasčitnih značilnosti proti ponarejevalcem kot papirnati. Kot prva je sam plastični list, ki zaradi svoje prosojnosti in sijaja ne dovoli, da bi bankovec fotokopirali ali skenirali z odčitovalnikom (skenerjem). Na plastičnih bankovcih so tudi popolnoma prozorna "okenca", v katere lahko natisnejo ilustracijo ali okrasek z DOVD, ki je nato viden na obeh straneh bankovca; lahko tiskajo take motive, ki jih opazimo le, če bankovec postavljamo pod različne svetlobne vire ipd. Nekateri deli (npr. številke) so na plastičnih bankovcih tiskani v rahlem reliefu, ki ga gotovo zaznamo ob dotiku; mnogo je napisov v mikropisavi (to, kar se navidez zdijo črte ali lise, se z uporabo povečevalnega stekla spremeni v cele zapise). Ob žarkih Wood svetlobe postanejo številke v serijski šifri in številke, ki označujejo vrednost bankovca, fluorescentne, drugi deli (v pristnem bankovcu) pa ne spreminjajo barve. Koncentracija tolikih posebnosti na tako majhni površini, kot jo imajo bankovci, zahteva seveda velike stroške s strani tiskarne, pri NPA pa zagotavljajo, da je vseeno ceneje tiskati bankovce na plastiki, saj trajajo v obtoku vsaj štirikrat dlje kot papirnat denar (v Banco Central do Brasil so že leta 2000 izračunali, da samo z zamenjavo papirnatih bankovcev v vrednosti 10 reais, katerega sorodno verzijo so najprej

natisnili v 200 milijonih kosov na plastiki - in so predvideli, da bodo starejše papirnate bankovce zamenjali s plastičnimi in jih dokončno vzeli iz obtoka do leta 2004 - bodo prihranili vsaj za 300.000 € tiskarskih in drugih stroškov).

Prvi plastični bankovec, ki ga je Avstralija izdala za redni obtok leta 1988 v vrednosti 10 dolarjev.

Zgoraj 5 avstralskih dolarjev iz leta 1992; skrajno desno 100 novozelandskih dolarjev iz leta 1999; desno 50 dolarjev iz Singapurja, izdanih ob 25. obletnici samostojnosti (1990).

Plastični bankovci so baje bankovci prihodnosti. Čeprav se v modernem svetu vedno več uporablja virtualni (posredni) način plačevanja (s kreditnimi karticami ali celo z bančnim nakazilom), so prav taki bankovci vezna nit med papirnatim denarjem in virtualnim. Tudi dejstvo, da trajajo v obtoku neprimerno več kot papirnati bankovci in da se jih da reciklirati (ko jih vzamejo iz vsakdanjega obtoka jih lahko stopijo in plastično maso znova uporabijo v druge namene), ni zanemarljivo. Uvedba plastičnih bankovcev pa je najbolj otežkočena zaradi ljudi samih in težkega prilagajanja na novosti. V devetdesetih letih prejšnjega stoletja, ko so izbirali motive, ki bi krasili bankovce čisto nove valute - evra, ni odgovornim sploh prišlo na misel, da bi izkoristili priložnost in da bi z menjavo denarja po skoraj celi Evropi sovpadala tudi zamenjava papirnatih bankovcev s plastičnimi.

To pa iz čisto preprostega razloga, ker smo baje po Evropi preveč vezani na tradicijo in bi potrošniki zelo slabo sprejeli tako korenito spremembo (čeprav se taka sprememba zdi le malenkostna, saj je bila zamenjava najrazličnejših zgodovinskih valut z le eno skupno mnogo bolj odmevna in za nekatere celo šokantna). Baje da Evropejci nismo kulturno dovolj pripravljeni za sprejem takih novosti (saj celo virtualni način plačevanja je npr. v Italiji zelo malo razširjen, čeprav ga je le neko-

liko pospešila zamenjava valute). Tako pri Evropski centralni banki sploh ne razmišljajo še o možnosti, da bi evro bankovce zamenjali s popolnoma enakimi a na

plastični podlagi. Kot zanimivost: po celem svetu in tudi v Evropi uporabljajo v zavodih, ki izdajajo denar, fotolitografsko tehniko, da bi izrisali izbrano risbo na bankovce, v *Officina carte valori della Banca d'Italia* pa še uporabljajo ročno graviranje v jekleno graversko ploščo - tako je bila na edinem evrobankovcu, katerega osnovno podobo so izdelali v Italiji, v vrednosti 500 €, risba izdelana popolnoma ročno (seveda v negativu, kar še bolj otežkoča delo umetnikom, graverski mojster je v tem primeru Valerio Puliti), ostali so vsi s tehniko fotogravure. Tradicija se pač vedno spopada s tehnološkim napredkom, čeprav je treba priznati, da v umetnosti (in risbe na bankovcih so skoraj vedno prave male umetnine) to niti ne moti preveč. Po pravici povedano je graverjem popolnoma vseeno, na kateri podlagi bodo v tiskarni natisnili denar, saj je njihovo delo pred-

hodno. Na plastičnih bankovcih pa seveda ne morejo uporabljati filigrana oz. vodnega tiska, ki je lahko prisoten samo na papirnatih podlagi.

Bankovci so seveda narajeni tako, da je ponarejanje čimbolj otežkočeno in skoraj nemogoče, zato je njihovo izdelovanje zelo zamotan postopek in skoraj skrivnost. Skušali smo razkriti le nekatere vidike izdelovanja plastičnih bankovcev z željo, da bi jih tudi v naših krajih (vsaj poskusno) prej ali slej lahko uporabljali.

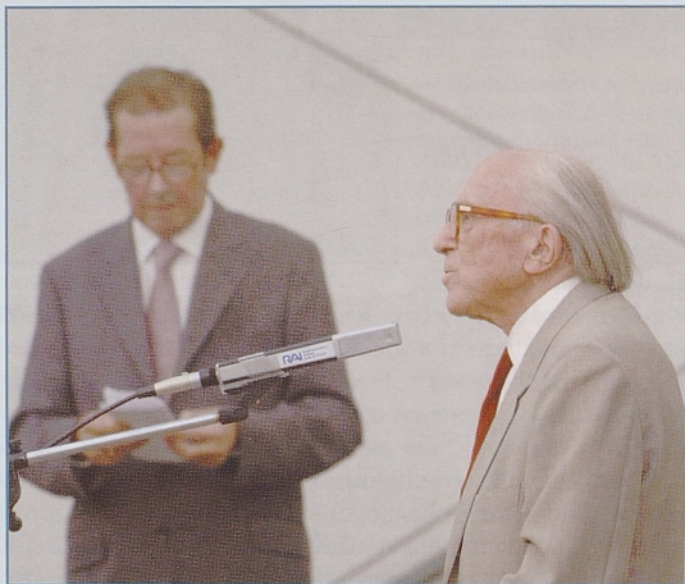
Bankovec, ki so ga le v zbirateljske namene izdali v Sev. Irski. Neobičajno je risba postavljena navpično.

DRAGA 2003

Poklon graditeljema

Na letošnjih 38. študijskih dnevih DRAGA so se organizatorji poklonili dvema zamejskima kulturnikom, ki sta letos praznovala 90. rojstni dan. To sta literarni zgodovinar univerzitetni profesor Martin Jevnikar in tržaški pisatelj profesor Boris Pahor.

Dogodek, ki ni bil najavljen v programu, je v soboto popoldne, na drugi dan Drage, vzbudil posebno pozornost in odmev med poslušalci. Zato objavljamo na teh straneh kroniko tega dogajanja. Najprej govor Saša Martelanca, nato pa zahvalo prof. Borisa Pahorja. Šopek cvetja je namesto odsotnega prof. Martina Jevnikarja prejel njegov sin Ivo.

Martin Jevnikar

Večino življenja je prebil za katedri na gimnazijah in univerzah, ob knjigah, revijah, pisalnih strojih in tudi radijskih mikrofoni. Vse življenje je bil z razumom in srcem pri materinščini: pri slovenščini kot instrumentu, v njenih umetniških rezultatih in duhovni sporočilnosti. Literarni zgodovinar, slovníčar, kritik in mentor, avtor uglednih študij, človek izrednega znanja in spomina.

Posebno pozornost je ob vsem drugem delu posvečal knjigam in revijam, ki so po drugi svetovni vojni izhajale zunaj matične Slovenije, bodisi v zamejstvu bodisi v zdomstvu. O tem je redno in vestno pisal, zlasti v Mladiki. S tem dragocenim delom oziroma poslanstvom je na poseben način vzdrževal stike in pretok kulturnih informacij v časih, ko so med Slovenci bile take in drugačne meje.

Pravi monumentum aere perennius pa si je prof. Jevnikar postavil s Slovenskim primorskim biografskim leksikonom, izjemnim projektom, ki ga je s sodelavci in z lastnim neizčrpnim znanjem pripeljal do uspešnega zadnjega zvezka pred devetimi leti. Pri tem delu je pokazal še tri lastnosti znanstvenika: natančnost, pravičnost in potrpežljivost.

Cela desetletja, kar ga poznamo, je bil tako rekoč vedno enak: umirjene hoje, premišljenega govorjenja, zadržanega nasmeha. Resnični "gospod profesor", s poudarkom na obeh besedah. Pa tudi s čutom za humor. In z velikim čutom za lepoto poezije, ki jo je po eni strani analiziral z natančnostjo strokovnjaka, po drugi pa s toplino človeka, ki ga njena lepota prevzame. Dovolj je, da si še enkrat preberemo njegove spremne besede k Beličičevi zbirki "Blizine in daljave".

Na začetku sem omenil šolske katedre. S tem pa je povedano še premalo. Vsi vemo, da je bil prof. Martin Jevnikar leta 1945 tudi med ustanovitelji slovenskih šol na Tržaškem. Bil je torej pri temeljih tistega, kar je za preživetje naše skupnosti zares življenjskega pomena.

In kako naj bi - dulcis in fundo - pozabili, da je bil prof. Jevnikar dolga desetletja eden od nosilnih stebrov Društva slovenskih izobražencev in s tem nepogrešljivi sooblikovalec naše Drage? V tej dodatni luči naj bo še podčrtan naš voščilni stavek: hvala za vse, spoštovani in dragi gospod profesor Martin Jevnikar!

Boris Pahor

Umetnik in bojevnik. Priča in vest - slovenskega in evropskega časa skoraj vse dvajseto stoletje.

Komaj 10 dni nas ločuje od njegovega 90. rojstnega dne, zato smo, ne samo on, ampak pomalem tudi mi vsi še pod vtisom jubileja, ki je imel zaslužen močan odmev daleč naokoli v medijih in tudi še drugače. Toliko iskrenega in tudi udarnega je povedal on sam, toliko izvirnega in občutenega so izrekli in zapisali premnogi drugi, da nam za častni pozdrav tu v Dragi ne bi preostale skoraj niti drobtinice, ko bi hoteli iskati kake nove besede in nove misli.

Zateči se je treba k starim besedam. Toda tudi stare besede lahko imajo svežino, dovolj je, da sta v njih dobra misel in iskreno razpoloženje - ali vsaj taka želita biti.

Ena takih besed je HVALA. Tukaj je bila pred kako minuto že izrečena, zdaj jo ponavljamo - nekatere stvari je lepo ponavljati.

Seveda najprej hvala za vse vaše knjige, gospod Boris Pahor; za veliko knjig, v katerih je za vedno, v spomin in opomin, ustavljen čas, ki je šel skozi vas in vi skozi njega. Nagledali ste se ga dodobra, od stiske otroka do upornosti mladeniča, od vsakršnih zatemnitev do slutenj svetlobe, od strahot sovraštva do sijaja ljubezni, od nemira iskanj do globin spoznanj. V te okvire bivanja ste vstavljali najprej ljudi in kraje iz rojstnega okolja ob morju in njegovem zaledju; njih posamične zgodbe ste povezovali z življenjem neke skupnosti, zadihala so ozračja tesnobe in upanja, začutili smo našega človeka in naš svet, večkrat nas same. Panorame vašega zanimanja

so se potem širile, prvotni bistveni element pa je bil tako ali drugače vedno prisoten.

Potem pa ste ob lastnih grozljivih izkustvih v svetu uničevanja spregovorili tudi v imenu vseh, ki se od tam niso vrnili. Spregovorili ste najprej v našem jeziku, nazadnje pa so se vam odprla še vrata širokega sveta in danes ste ugleden domačin v velikih svetovnih jezikih.

To vam, spoštovani gospod profesor, privoščimo zares iz vsega srca!

Med nami pa ste opravili še neko poslanstvo, ki bi se mu bili kot umetnik lahko tudi izognili. Pa se mu niste.

Kmalu ste opazili, da je naša obala preveč izravnanana in enolična, da bi potrebovala tudi kak ZALIV. Zaliv, kjer se dajo resne in tudi pekoče zadeve v miru razmisliti, potem pa od tam izpluti v potrebne akcije, ki terjajo tudi tveganje in pogum. V tisti zaliv je pogosto treskalo, a plovbe ni mogel nihče zaustaviti. Niti tedaj ne, ko ste na neki pravi naslov poslali nezaslišana vprašanja in ste nanja dobili nezaslišane odgovore.

Končal se je neki mračni slovenski molk, neznano število src si je oddahnilo, nekaj usodno važnega se je premaknilo v dojemanju naše preteklosti, s tem pa tudi sedanjosti in bodočnosti.

Vstopili ste v zgodovino.

V imenu vseh, ki enako ali podobno mislijo, vam ob tem kratkem jubilejnem pozdravu ponavljam iskreno zahvalo za celotno vaše delo. Srečno pot še naprej, spoštovani gospod prof. Boris Pahor!

Bonne chance!

Zahvala Borisa Pahorja

Prav lepa hvala. Nisem imel namena, da bi dosti povedal, a vseeno bi par besed pristajalo k temu. Predvsem hvala lepa k temu lepemu sprejemu in lepemu govoru. Lep pozdrav prof. Jevnikarju, ki ni pričujoč. Rad bi samo tri misli, ki mi prihajajo, strnil v ta aplavz.

Predvsem: te dni so večkrat rekli: "Zaliv je imel prav. Revija Zaliv je imela prav." Mislim, da je danes tudi spodobno reči: Draga je imela prav. V vsem, kar smo tukaj povedali in zaradi česar smo večkrat plačali gor. Ravno danes sem se spomnil na neko izjavo, ki sem jo dal v Dragi in ne vem, če je bilo tam, kjer smo prvič sejali ali že na Opčinah. Tedaj sem dobil slovenski "dar" za dve leti nevstopa v Slovenijo ali Jugoslavijo. Pred tem je bilo eno leto za Kocbeka, to je bil pa dodatek. To se pravi, da se je naša draga oblast tako umazala, da je književniku, pisatelju, ki je predstavljal slovensko skupnost na Tržaškem, prepovedala vstop v domovino. To je tudi zgodovina.

Drugo, kar bi rad omenil, je, da so bile izrečene tudi tukaj besede, kako bomo srečni, kako bo vse lepo, ko bomo šli v Evropo. Kar se tega tiče, sem zelo kritičen in zelo skeptičen. Naj vam povem, da sem ravno te dni delal s kulturno delavko, z gospo, ki bi jo lahko imenoval, a ponavadi tega ne delam. Preselila se je z možem sem k nam, in njeni prijatelji v Ljubljani, kulturniki, so bili zaskrbljeni, kako bo z njenimi sinovi, kam jih bo dala v šolo. Rekla je, da jih bo dala v slovensko šolo. Kako, slovenska šola, v Trstu imate slovensko šolo? Bila je razočarana, brez besed in je rekla: ne samo, da imamo šolo, jaz sem celo izbirala, kam naj dam svoja dva sinova. Komentar k temu: če od teh ljudi čakamo, kako bomo šli v Evropo jutri, potem je vprašanje zelo žalostno. Ona se ni pogovarjala z blagajničarko v trgovini, v samopostrežni, pogovarjala se je s kulturnimi ljudmi, ki niti tega ne vedo, da imamo tukaj šole, kako da vztrajamo pri tem, da imamo šole tukaj pri nas. Sedaj bi povezal to z Drago. Če je bila prej Draga potrebna, je sedaj potrebna še enkrat več. To se pravi, tej kulturi v centru Slovenije, ne mislim ubogim ljudem, ki niso na tekočem, ampak slovenskemu šolstvu. Tej slovenski kulturi, ki se šopiri s svojim znanjem; celo Francozi so rekli: oprostite, vi ste majhni ampak taki hohštaplerji, z vami je težko imeti opraviti. O centralni Sloveniji, prosim. To se pravi, da si mora Draga vzeti za nalogo ustvariti v Sloveniji razpoloženje, da tu in na Koroškem nismo

neki privesek, ampak da spadamo v splošno kulturno usodo jutrišnjega dne. To je ena izmed poglavitnih tez, ki naj jih ima Draga za jutrišnji dan.

Tretja misel je, da sem res nekako uspel zunaj, za to se moram zahvaliti g. Bavčarju, ki je slep, a je videl jasno, boljše kot marsikdo. On je hotel, da naj pride Trst v svet preko Pariza. On je moja Nekropolo (tipkano v italijanščini, prevod Ezia Martina je bil pri meni doma 23 let in ga ni nobena italijanska založba hotela niti prebrati) ponudil založbi, ta je dala to prebrati nekomu, ki je italijansko bral in je potem knjigo priporočil. Potem so sledile druge knjige, ampak to je bil začetek. To je treba priznati njemu. Jaz pa moram poudariti še nekaj. Zmeraj, ob vsaki priložnosti, ko je bil govor po radiu, televiziji, raznih uredništvih, založbah, ko so govorili o pisatelju iz Trsta, sem rekel: oprostite, tukaj morate korigirati. Sem pisatelj iz Trsta, pripadam pa slovenski skupnosti v Trstu, ki je tukaj od časa Karla Velikega. Ne gre samo za nekega pisatelja, gre za skupnost, v kateri se je pisatelj rodil. To sem poudaril ob sprejemu v Vilenici, kjer sem rekel: poleg Pahorja imamo še Rebulo, imamo še mlade, ki zaslужijo, da so prevedeni. Nisem samo jaz.

Večkrat so mi rekli: vi vedno ponavljate isto. Res, a ne zaradi arterioskleroze, ponavljam isto, ker hočem, da se tisto ponavlja. Zato bi tudi danes rekel: imamo moja dela v Franciji, a imamo tudi druga dela, in Bavčar se je potrudil, da je prišel poleg mene na police v Franciji Rebula s svojim Jordanom, da je prišel Bevk s svojim Martinom Čedermacem. Poleg tega je bil že prej preveden Srečko Kosovel in je doživel pomembno ime Bartol, dosti bolj kot moja Nekropola. Dobro, bila je prevedena v sedem jezikov, ampak njegova je šla po celem svetu.

Mi moramo biti ponosni na svojo literaturo; s tem moramo vplivati tudi na Slovenijo, da nas jemlje v poštev in da gre v Evropo preko nas. Kundera je, kadar je nastajala slovenska država, poudaril v Parizu, da Slovenija nima nobene potrebe, da gre v Evropo, saj je v Evropi zmeraj bila in ima eno svojih glavnih postojank v Trstu. "Slava", ki si jo pojemo tržaški književniki, je mogoče nekje zaslužena. Mi vztrajamo na teh zaslugah, da tudi prepričamo počasi našo drago centralno Slovenijo, naj ne ostane tista Slovenija, ki so jo nekoč slavili Zois in drugi, ampak da postane v resnici centralna Slovenija, vodnica celotne slovenske usode. Hvala lepa.

Antena

MAGRIS V SLOVENŠČINI

Založništvo tržaškega tiska je izdalo v knjižni obliki kratko povest tržaškega pisatelja, germanista Claudia Magrisa *El Conde*. Prevedla jo je Veronika Brecelj, ilustriral pa Klavdij Palčič.

Pri Slovenski matici pa je izšel prevod njegovega dela *Mikrokozmosi*, ki sta ga opravila Vasja Bratina in Rada Lečič.

Obe Magrisovi knjigi so skupno z avtorjem predstavili 23. septembra v dvorani Slovenske matice.

SEMINAR ZA ŠOLNIKE

38. Seminar za slovenske šolnike v Italiji se je slovesno začel 2. septembra v Kulturnem domu v Gorici. Pozdravila sta ravnatelj deželnega šolskega urada Pier Giorgio Cataldi in državna sekretarka na slovenskem šolskem ministrstvu Lučka Lorber. Uvodno predavanje je imel zgodovinar Božo Repe.

VILENICA

Od 3. do 7. septembra so se v Lipici, Sežani in drugih krajih vrstila srečanja in druge prireditve 18. Mednarodnega literarnega srečanja Vilenica. Kakih sto gostov je prišlo iz 24 držav. Posebno srečanje so imeli z 90-letnim tržaškim pisateljem Borisom Pahorjem. Nagrado Vilenica so podelili srbskemu pisatelju Mirku Kovaču.

V DOMAČI ZEMLJI

Po 59 letih so 30. avgusta slovesno položili v domačo zemljo v Devinu 24-letnega partizana Leopolda Mervica, ki so ga Nemci ustrelili 29. avgusta 1944 na Opčinah skupno z znanimi petimi prebeneškimi kurirkami. Šele pred kakim letom so izsledili njihov grob v Trstu.

JUBILEJ SV. KLARE

Ob začetku jubilejnega Klarinega leta (2003-2004) ob 750-letnici potrditve Klarinega Vodila (9. avgusta 1253) in 750-letnici smrti sv. Klare Asiške (11. avgusta 1253) je imel preteklega maja duhovne vaje za slovenske klarise v Nazarjah frančiškan p. dr. Viktor Papež. Razmišljal je o liku sv. Klare, redovniškem življenju, Klarinem Vodilu in letošnji papeževi okrožnici o sv. Evharistiji.

Klarise so duhovne vaje p. Papeža izdale v 92 strani obsežni knjižici Sveta Klara, cvet serafinskega vrta.

BOGDAN GROM 85-LETNIK

Slikar, kipar in grafik Bogdan Grom, ki živi v New Jerseyu v ZDA, je 26. avgusta praznoval 85-letnico. Rodil se je v Devinsčini pri Proseku (Trst), študiral pa je v Perugi, Rimu, Benetkah, Ljubljani in Münchnu. Prvo samostojno razstavo je imel leta 1949 v Trstu. V ZDA, kjer se je zelo uveljavil, se je izselil leta 1957.

POGLEDI 64/65

Glasilo inštituta Studia slovenica *Pogledi*, ki ga ureja dr. Janez Arnež, je avgusta doseglo že številko 64-65. V njem med drugim najdemo nadaljevanje in konec ameriških spominov dekana Matije Škerbca (1886-1963), ki se, žal, ustavijo pri letu 1958, in pa nadaljevanje dnevnika goriškega duhovnika dr. Alfonza Čuka, tokrat za avgust-oktober 1947. Objavljeno je tudi podrobno pričevanje domobranca Alojzija Pozelnika, podano 12. oktobra 1945 v taborišču Servigliano. Iz Vetrinja je bil vrnjen v Jugoslavijo s prvim transportom 27. maja 1945. Zaprt je bil v Kranju in Šentvidu, smrti pa je ušel izpred jame v Kočevskem Rogu. (To pričevanje je v nekoliko daljši različici, brez podpisa, objavljeno v I. knjigi niza *Odprti grobovi*, 1965, str. 103-113.)

RAZSTAVA V ARGENTINI

V Argentinskem narodnem muzeju priseljevanja v Buenos Airesu so 5. septembra odprli razstavo o Slovencih v Argentini. Pobudo zanjo je dalo slovensko veleposlaništvo, postavila pa jo je kustosinja Oddeleka za slovenske izseljence, zamejce in tuje etnije v Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani Daša Hribar. Razstavo je pripravljala v preteklih mesecih, ko je med argentinskimi Slovenci raziskovala njihovo zgodovino in življenjske zgodbe ter zbirala muzejske predmete.

Višarje pojejo

Med številne solidarnostne pobude zaradi povodnji, ki je opustošila Ukve v Kannelski dolini, pri čemer je bila med dvema žrtvama neurja tudi pevka Višarskega kvinteta Gerti Schnabl, se je 21. septembra uvrstilo tudi že tradicionalno srečanje Višarje pojejo. Na Sv. Višarjah se je zbralo šest zborov iz Furlanije-Julijske krajine, Slovenije in Koroške.

21. KRAŠKA OH CET

S poroko na Repentabru po nekdanjih kraških običajih in sredi 500 slovenskih noš je 31. avgusta dosegla višek 21. Kraška ohceta. Tanjo Kermec in Nika Golemaca je poročil krajevni župnik Tone

Bedenčič. Ob večdnevem oživljanju starih običajev so v Repnu odprli še razstavi umetnostne obrti in predstavili dvojezično knjigo Nataše Grizonič Kraška ohceta.

AVTOBIOGRAFIJA DUHOVNIKA FRANCA MALALANA

Že oktobra lani je nečakinja Nadja Malalan s pomočjo moža Lucijana Sosiča uredila in na Opčinah v zasebni obliki razmnožila Življenjepis duhovnika Franca Malalana (41 str. s slikami).

Gospod Franc Malalan, ki se je rodil 1. decembra 1910 na Opčinah in je umrl 16. marca 2002 v zdravilišču v Nabrežini, je kot otrok odšel h klaretincem in bil posvečen v duhovnika leta 1935 v Rimu. Študiral in delal je v Italiji ter prvih 30 let sploh ni smel domov. Kasneje je prestopil v tržaško škofijo in skrbel za romarje na Vejni (1969-92), nakar je pomagal v Ricmanjih. Ko je dopolnil 90. leto, je začel pisati spomine. Iz več rokopisnih različic je nastala zanimiva avtobiografija, ki vsebuje tudi grenke podatke o revščini v mladosti in strogosti redovnih predstojnikov, a tudi kak popravek k doslej znani zgodovini stikov med klaretinci in Slovenci.

MOZAIK P. RUPNIKA V KOPRU

Ob desetletnici župnije sv. Marka na Markovcu v Kopru je škof Metod Pirih 31. avgusta blagoslovil 115 kvadratnih metrov obsežno mozaično poslikavo prezbiterija, ki jo je pod vodstvom p. Marka Rupnika izdelal umetniški atelje Centra Aletti v Rimu. Po kapeli Odrašenikova Mati v Vatikanu in mozaiku v Milanu je to tretje največje Rupnikovo mozaično delo.

SKLAD MITJA ČUK

Na Opčinah so bili 8. in 9. septembra Dnevi Sklada Mitja Čuk, in sicer petič zapored v tem času. Posvetili so jih problemom ljudi s posebnimi potrebami. Predaval je psihiater Andrej Beličič, okrogla miza strokovnjakov pa je bila posvečena temi Pot k odraslosti: možne pregrade.

HERBERSTEINOV SIMPOZIJ

V Sloveniku v Rimu je Slovenska teološka akademija priredila v dneh od 9. do 12. septembra Herbersteinov simpozij. V 25 referatih so udeleženci multidisciplinarno osvetlili delo ljubljanskega škofa iz 18. stoletja Karla Janeza grofa Herbersteina, ki je znan po reformah, pospeševanju šolstva in spoštovanju slovensčine. Na splošni avdienci jih je posebej pozdravil papež Janez Pavel II., mednje pa je prišel in z njimi somaševal naš rojak, apostolski nuncij nadškof Ivan Jurkovič.

Na simpoziju je bil že na voljo zbornik z gradivom lanskega simpozija o prof. Francu Grivcu.

60-LETNICA GORIŠKE FRONTE

V Gorici in Novi Gorici so se 14. septembra spomnili 60-letnice Goriške fronte. Na obeh straneh meje so govorili slovenski in italijanski krajevni upravitelji ter predstavniki borčevskih organizacij. Na novogoriški proslavi je bil osrednji govornik predsednik slovenske vlade Anton Rop.

VSEH SLOVENSКИH UČENCEV IN DIJAKOV V ITALIJI JE 3.474

Ob začetku šolskega leta 2003-2004 obiskuje slovenske šole na Goriškem in Tržaškem ter dvojezični vrtec in osnovno šolo v Benečiji skupno 3.474 mladih. "Letni prirastek", če upoštevamo prvi razred obvezne osnovne šole, znaša 320 otrok: 190 na Tržaškem, 103 na Goriškem, 27 v dvojezični osnovni šoli v Špetru.

V vrtcih je skupno 932 otrok (497 na Tržaškem, 360 na Goriškem, 75 v Špetru), v osnovnih šolah so 1.203 (674 na Tržaškem, 399 na Goriškem, 130 v Špetru), na srednjih šolah jih je 582 (378 na Tržaškem, 204 na Goriškem), na višjih srednjih pa je 757 vpisanih (543 na Tržaškem, 214 na Goriškem). Po pokrajinah je na Tržaškem skupno 2.092, na Goriškem 1.177, v Špetru pa 205 mladih.

55. MARIJANSKI SHOD

Pod geslom iz spisov božjega služabnika Jakoba Ukmarja je bil 14. septembra na Opčinah 55. Marijanski shod. Procesijo je vodil škofov vikar za Slovence msgr. Franc Vončina, mašo na prostem pa je daroval tržaški škof msgr. Evgen Ravignani.

ZBOR HRAST V AREZZU

Na vsedravnem tekmovanju Guido d'Arezzo je avgusta mešani pevski zbor Hrast iz Doberdoba, ki ga vodi Hilarij Lavrenčič, dosegel tretje mesto.

KNJIGE V ŠPANSČINI

Glavni urednik tednika Svobodna Slovenija iz Buenos Airesa Tine Debeljak ml., ki občasno opozarja na knjige slovenskih piscev, ki so v zadnjih letih tam izšle v španščini, je nedavno ocenil zanimivi knjigi.

Andrej Jan, ki med drugim vodi zbor v Bariločah, je že leta 1997 izdal knjižico Iacobus Gallus, Introduccion a su musica (avtor je naveden kot Andres Miguel Jan).

Profesor umetnostne zgodovine na državni univerzi v Buenos Airesu Darco (Božidar) Šušteršič pa je leta 1999 izdal študijo o arhitekturi jezuitskih misijonov Templos Jesuiticos - Guaranies.

PRAVOPIS IN ETIMOLOŠKI SLOVAR

Založba ZRC SAZU je pripravila elektronsko izdajo Slovenskega pravopisa na zgoščenki, izdala pa je tudi poskusni zvezek Frazeološkega slovarja slovenskega jezika in vzorčno predstavitev Slovarja sinonimov slovenskega jezika.

Skupno z založbo Modrijan pa je izdala drugo, pregledano in močno dopolnjeno izdajo Slovenskega etimološkega slovarja, ki ga je sestavil Marko Snoj, šteje pa 1022 strani. Strože znanstveno naravnani Etimološki slovar slovenskega jezika, ki ga je zasnoval še prof. France Bezlaj, pa bo s 4. zvezkom dokončan leta 2005.

BAZOVICA 2003

Na osrednji proslavi pred spomenikom bazoviških junakov na gmajni pri Bazovici, kjer so bili ustreljeni leta 1930, sta 7. septembra govorila časnikar Jurij Paljč in prof. Patrizia Vascotto. V imenu Odbora za proslavo bazoviških junakov je govoril Milan Pahor, v imenu hrvaške skupnosti v Trstu pa prvič Damir Murković.

Dne 5. septembra je bila slovesnost v Kranju, kjer sta govorila župan Mohor Bogataj in predstavnik Odbora Dušan Križman. Na obletnico smrti, 6. septembra, sta pred grobom junakov pri Sv. Ani v Trstu govorila Milan Pahor in Borut Klabjan, v bazovski cerkvi pa je zvečer daroval zadušnico župnik Žarko Škerlj, medtem ko je imela spominski govor prof. Majda Artač. Na gmajni pri spomeniku so imeli nato taborni ogenj taborniki Rodu modrega vala.

SPOMINI IZGNANCEV

Društvo izgnancev Slovenije je na 508 straneh izdalo knjigo Spomini in pričevanja, ki sta jo uredili Ivica Žnidaršič in Zdenka Kaplan. V njej je govor o izgonu Slovencev med drugo svetovno vojno, življenju v begunstvu in izgnanstvu. Objavljena so pričevanja 223 izgnancev, natisnjenih pa je tudi 126 slik izgnancev in krajev, kjer so živeli.

60-LETNICA TURJAKA

V gradu na Turjaku je bila 14. septembra komemoracija ob 60-letnici bojev vaških stražarjev s partizani in italijanskimi topničarji, ki so obkolili grad, ter pobojev znatnega dela ujetnikov. Maševal je upokojeni nadškof Franc Perko, spominski govor pa je imel predsednik Nove Slovenske zaveze Anton Drobnič.

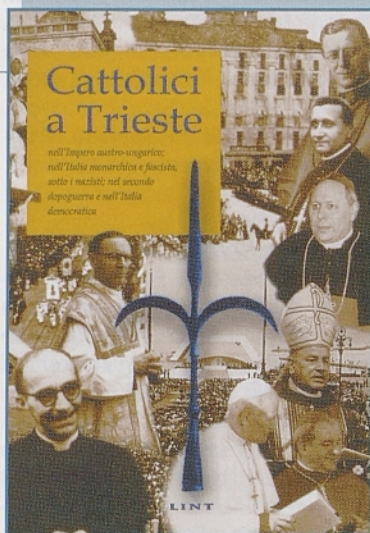
ZIDAVA V CLEVELANDU

V slovenski župniji Marije Vnebovzete v Collinwoodu v Clevelandu (ZDA), ki jo vodi župnik John Kumše, bodo začeli 12. oktobra z gradnjo župnijskega središča z veliko dvorano (tudi telovadnico) in drugimi prostori za zbiranje in delovanje župljanov.

IVANKA HERGOLD

Pisateljica Ivanka Hergold, rojena v Slovenjem Gradcu pred šestdesetimi leti, je 27. avgusta praznovala rojstni dan. Izdala je več knjig proze, prevajala je za tržaško gledališče in zanj napisala tudi izvirno igro Paracelsus. Uredila je več knjig raznih avtorjev in jim napisala spremno besedo. Avtorica živi v Trstu in trenutno poučuje slovenščino na videmski univerzi. Pisateljici, ki je sodelavka Mladike, iskreno čestitamo.

Posvet Kristjani v Trstu in knjiga Katoličani v Trstu

Od 12. do 14. septembra je bil v vasi Borca v Cado-reju tradicionalni seminar, ki ga prireja Škofijska služba za kulturo iz Trsta. Posvetili so ga temi Kristjani v Trstu - dialog v multikulturnem in multietničnem mestu. Poseben poudarek je dobila problematika sožitja med Italijani in Slovenci. Za uvod sta spregovorila vodja Škofijske službe za kulturo

ro msgr. Libero Pelaschiar in tržaški škof msgr. Eugenio Ravignani, medtem ko so imeli predavanja prof. Michele Zanetti o večkulturni sestavi Trsta, p. Kurt Egger iz Bocna o spoštovanju narodnostnih različnosti (bogato je navajal tudi iz literarnih del Borisa Pahorja) in predsednik Društva slovenskih izobražencev in Sveta slovenskih organizacij Sergij Pahor o pogledih in občutkih Slovencev na Tržaškem.

Dr. Guido Botteri je kot glavni urednik predstavil skoraj 300 strani debel zbornik Cattolici a Trieste (Katoličani v Trstu), ki predstavlja prisotnost katoličanov v javnem življenju Trsta od avstroogrskih časov do danes z izborom razprav, člankov, posegov in dokumentov več kot 30 avtorjev in protagonistov.

Nada Pertot in Marija Ažman na slovesnosti v Nabrežini 30. novembra 1997.

bila velike zasluge s poučevanjem na ilegalni slovenski šoli v Nabrežini. Tu so jo počastili bivši učenci leta 1997.

Umrla je Marija Ažman

***Na Jesenicah je
16. junija umrla in
bila tam pokopana
Marija Ažman Bru-
mat. Rodila se je 15.
marca 1907 v Trstu.
Med drugo svetov-***

no vojno si je pridobila

DUŠAN LAJOVIC: MED SVOBODO IN RDEČO ZVEZDO

Pri založbi Nova obzorja v Ljubljani je avstralsko-slovenski podjetnik in javni delavec Dušan Lajovic (letnik 1925) izdal svoje spomine z naslovom Med svobodo in rdečo zvezdo. V knjigi, ki šteje 347 strani, obsegajo slabo polovico spomini na mladost, medvojno in povojno dejavnost v protikomunističnem taboru (tudi v Trstu), življenje in uspehe v Avstraliji, dejavno podporo demokratizaciji in osamosvajanju Slovenije, ki jo je avtor donedavna tudi zastopal kot častni konzul na Novi Zelandiji. Veliko je še fotografskega gradiva.

Dobro polovico knjige pa predstavlja izbor iz razvpite Centralne aktivne evidence nekdanjega Republiškega sekretariata za notranje zadeve, ki jo je pred meseci Lajovic spravil na spletne strani interneta z naslovom udba.net. Izbor naj bi obsegal seznam dosjejev poklicnih in rezervnih pripadnikov Udbe, njenih sodelavcev in opuščenih sodelavcev.

Zaradi nepreverljivosti podatkov, očitnih "odsotnosti" in vprašljivih "prisotnosti" znanih imen je objava vzbudila veliko pomislekov in tudi prizadeti. Vsaka država z razvitim demokratičnim čutom bi seveda ob razkritju takega gradiva opravila temeljito preiskavo: ne o avtorju knjige, temveč o sestavljalcih in posredovalcih seznama, o njegovem točnem pomenu, o udbovski strahovladi in o uničevanju arhivov.

UMRLA PROF. MATILDA RUS VELIKONJA

V mestu Bellevue pri Seattlu v ameriški zvezni državi Washington je po enoletni hudi bolezni 17. septembra umrla prof. Matilda (Tilly) Rus Velikonja. Z možem Jožetom sta v prvem povojnem desetletju - do izselitve leta 1955 v ZDA - soustvarjala obnovljeno slovensko šolstvo v Trstu. V tistih pionirskih časih je prof. Rusova poučevala angleščino.

VINKO OŠLAK NAGRAJEN

Rožančevo nagrado za najboljšo esejistično zbirko leta 2003 je žirija Sklada Marjan Rožanc, ki jo vodi Alenka Puhar, podelila Vinku Ošlaku za knjigo Spoštovanje in bit. Eseji o človeku in kulturi.

NOVE KNJIGE SLOVENSKE MATICE

Ob prevodu Mikrokosmosov Claudia Magrisa je Slovenska matica septembra izdala še več zanimivih knjig.

V nizu antologij o slovenskih mestih je po Ljubljanski, Mariborski in Tržaški izšla Celjska knjiga, ki jo je pripravil Bruno Hartman.

V nizu pregledov slovenskega literarnega ustvarjanja v zadnji polovici ravno preteklega stoletja je Miran Štuhec pripravil Slovensko esejistiko v drugi polovici 20. stoletja (o poeziji je tako knjigo pripravil že Denis Poniž, o prozi pa Helga Glušič).

Filozof Tine Hribar je izdal knjigo Dar in bit - darovanje in žrtvovanje, zgodovinar Vasko Simoniti pa zbirko esejev Fanfare nasilja.

STIČNA

V Stični se je 22. septembra zbralo kakih 10.000 mladih vernih Slovencev. Prisotna je bila tudi skupina iz Gorice in Trsta. Za 22. srečanje v Stični je bilo izbrano geslo: Glej, tvoja mati! Somaševanje je vodil ljubljanski nadškof msgr. Rode, pridigal pa je mariborski škof msgr. Kramberger. Mladi so se porazdelili v 23 delavnic, na sporedu pa so imeli še druge dejavnosti, vse do končne sproščene zabave.

RDEČI UTRIP

V Ljudskem domu v Podlonjerju so 29. avgusta predstavili 1. številko glasila mladih levičarjev Rdeči utrip, ki želi biti mesečno glasilo "vseh, ki se prepoznavajo v idealih komunizma".

60 LET POGREŠANI DUHOVNIK PLACID SANCIN

Tiho je minila 60-letnica tragičnega konca župnika iz Doline Placida Sancina. V začetku septembra 1943 so ga odvedli partizani, češ da je izdajal. Menda je bil 14. septembra umorjen, točni razlogi, okoliščine in grob pa še vedno niso znani. Takrat je imel 41 let, v Dolini pa jih je služboval že deset. Rodil se je leta 1902 v Škednju. V duhovnika je bil posvečen leta 1930.

PRAVNO GRADIVO O SLOVENSKI MANJŠINI

Ob robu zasedanj Paritetnega odbora za izvajanje zaščitnega zakona za Slovence v Italiji je Služba deželne uprave Furlanije-Juljske krajine za dokumentacijo in knjižnico poskrbela za uporabno razmnoženino v štirih delih (a v petih zvezkih) z naslovom La minoranza linguistica slovena del Friuli-Venezia Giulia (Slovenska jezikovna manjšina v Furlaniji-Juljski krajini). Skupno obsega 1722 strani. Gre za zbirko državnih (1. del) in deželnih zakonov (2. del), ki zadevajo Slovence, judikature v zvezi s pravicami slovenske manjšine (3. del) in strokovnih razprav o teh vprašanih (4. del, ki obsega dva zvezka, v katerem pa niso upoštevani slovenski avtorji).

SPOMINI EMILA COFA

Tednik Svobodna Slovenija iz Argentine je začel 7. avgusta izdajati v nadaljevanju spomine podpolkovnika Emila Cofa, ki je bil med vojno poveljnik 1. domobranskega udarnega bataljona s sedežem v Stični.

Ocene

KNJIGE

VLADIMIR TRUHLAR: TEOLOGIA IN POESIA

Biti preveden v tuji jezik, predvsem v območju evropskega zahoda, to je nekoč doživel komaj kakšen slovenski avtor. Danes je situacija drugačna. Prevodi slovenskih avtorjev v tuje jezike so tako rekoč na dnevnem redu. Nikakor pa ni na dnevnem redu, da bi kakšen slovenski avtor doživel predstavitev celote svojega dela in tudi svojega življenja v kakšnem romanskem jeziku, vse to pa v več zvezkih, združenih v lični kartonski škatli.

To se je zgodilo - žal postumno - slovenskemu pesniku Vladimirju Truhlarju, ki mu je rimska založba LIPA izdala v prevodu Luigija Michieletta tri njegove pesniške zbirke, pospremljene s prevajalčevim biografskim prikazom.

Nekaj besed o pesniku, preden gremo h knjigi.

Po poreklu je Truhlar pol Čeh, njegov oče, železničar, je namreč pod Avstrijo služboval na Primorskem, medtem ko je bila mati Slovenka iz Divače, po rojstvu pa je Goričan. Rodil se je namreč l. 1912 v Gorici v hiši v bližini svetogorske postaje v številni družini osmih otrok. Po dobrih dveh letih se je družina preselila na Jesenice. Po maturi na šentviški gimnaziji je mladi Truhlar nihal med matematiko, klasično filologijo ter teologijo, za katero se je na koncu tudi odločil. Bil je prvi učenec profesorja Tomca, znane ga organizatorja mladinske Katoliške akcije, čeprav ga njegov integralizem verjetno ni privlačil. Leta 1934 je šel v Rim, kjer je študiral na papeški univerzi Gregoriani in tam je sam čez nekaj let imel postati profesor. Vojno je preživel v Ljubljani kot spiritual v bogoslovju, se leta 1945 umaknil čez mejo, bil profesor v begunskem bogoslovju v Praglin in v Brixnu, na koncu pa spet pristal na Gregoriani. Tam je tudi doktoriral z disertacijo o ruskem mislecu

Solovjovu. Misel na kartuzijo, ki ga je mikala nekoč, je opustil, a še naprej je iskal svoje mesto v cerkveni strukturi in leta 1946 tudi pod vplivom jezuita in poznejšega kardinala Bee stopil v red sv. Ignacija. Leta 1949 je v Nemčiji, kjer je prebil nekaj let, dobil vabilo, da prevzame profesorsko mesto na Gregoriani. Tam je prevzel stolico duhovne teologije in jo obdržal do upokojitve, ko se je, uverjen v možnost kulturnega delovanja v komunističnem režimu, preselil v Slovenijo. Globoko razočaran se je potem umaknil na Tirolsko, kjer je l. 1977 umrl od možganske kapi.

Kot teolog je Truhlar napisal vrsto del v raznih jezikih. V slovenščini je objavil tri dela: Pokoncilski katoliški etos, Katolicizem v poglobitvenem procesu, Leksikon duhovnosti. Po smrti so njegovi sobratje izdali ob nejevolji režima delo Doživljanje absolutnega v slovenskem leposlovju.

Širše bi morali predstaviti Truhlarja kot pesnika. Naj se omejimo na nekaj oznak. Gre za vsebinsko poduhovljeno, tako rekoč odzemljeno, formalno pa izbrano poezijo. Zanj je značilna samota duha, ki skoraj ne pozna sočloveka (v njegovi poeziji sta nagoovorjena samo Tomc in Ušeničnik), ampak samo v impresionistično prosojnost dojeta narava ter umirjen dvogovor z Bogom. Torej poezija brez bivanskih ostrin in brez tragične prvine, težeča v žlahtno izmirjenost z vsem, stilno pa večkrat iskana in s kakšno maniristično potezo (vzemimo njegovo pridevniško koloristiko...).

Prvi zvezek z naslovom *Nei giorni sussurra l'oceano* uvaja razmišljanje oxforskega profesorja Sebastiana Brocka Teologija in poezija: Primer sv. Efrema. Primernejša bi bila spremna beseda, ki bi manj odmaknjeno spregovorila o katoliški poeziji in vsaj omenila Truhlarja. Tako pa Brockov esej učinkuje kot - sicer zanimiv - tujek.

Čeprav je Michielettov biografski prikaz šele na koncu tretjega zvezka, naj ga omenimo že tu. Gre za kar 60 strani goste biografske vsebine, kjer

je Michieletto z nekakšno - recimo - eckermannovsko pieteto nabral vse, kar je mogel o svojem oboževanem avtorju izvedeti, začeni od njega samega. V tem besedilu bo našel kaj novega tudi slovenski bralec in seveda naletel tudi na kakšno netočnost oziroma nedorečenost.

Vestnost, s katero se je Michieletto lotil svojega dela, pa je pri prevajanju poezije večkrat hotela biti tvegano soustvarjalna in kdaj prešla v literariziranje, ki jemlje izvirniku njegovo naravnost. Tako na primer slovenski "vrt" prevaja z brolo, "glad" s strepsia, "grad" z mastio, "ajda" s fraina, "jadro" z mezzana, "jablana" z melappiolo, "tkivo" s snia, "veslo" z giglione, "kal" z ilo itd. Skoraj nobene od teh besed ne najdeš niti v obsežnem Šlenčevem Italijansko-slovenskem slovarju. A še bolj se začudiš, če avtor na primer sintagmo "Ne bo ostal kamen na kamnu" prevede z *Non sarà rimasta rovina sulla rovina*. "Očitna grešnica" pa pri njem postane *La peccatrice risaputa*. Torej precioznost, porojena iz sicer globokega živjetja v pesnika, a ni v prid dojetju njegovega sporočila. To bodi rečeno ob priznanju vseh tistih prevajalskih rešitev, ki so Michielettu na mnogih mestih uspele, predvsem pa ljubeče vestnosti, s katero je hotel predstaviti slovenskega pesnika italijanskemu bralcu.

A. R.

IGOR GRDINA: IPAVCI - Zgodovina slovenske meščanske dinastije

Pri Založbi raziskovalnega centra SAZU je lani izšla študija dr. Igorja Grdine *Ipavci ali Zgodovina slovenske meščanske dinastije*. Obsežno delo sestavlja pet knjig, ki so v izdaji pravzaprav poglavja. Sam avtor piše o študiji in njenem namenu:

"Historiografska pripoved o Ipavcih je svojevrsten poskus: na podlagi ohranjenih virov se trudi zajeti celotno življenje, ne samo njegovih posamez-

nih sektorjev. V njej se neločljivo prepletajo glasba, medicina, politika, medčloveške vezi vseh vrst in prvin-ska sla po življenju. Študija ne skuša biti "trda" teoretična interpretacija; usode živih bitij pač niso ulovljene v ekskluzivistične sociološke, psihoanalitične, duhovnozgodovinske ali ekonomistične obrazce oziroma modele..."

Po uvodu sodeč se pripravljamo na branje sicer tankočutno in znanstveno oblikovane sage o rodu in pomembnejših posameznikih, ki so pustili poseben pečat na slovenskem kulturnem in narodnem življenju.

V prvi knjigi nam avtor predstavlja mestnega kirurga Matijo Ipavca in okolje, v katerem mu je bila konec 18. stoletja usoda tako naklonjena, da si je uspel urediti dostojno življenje. Sledili so mu iznajdljivi potomci - eden izmed njih, Franc, se je lotil operacije sive mrehe, resne tegobe tedanjega časa, naklonjeni so mu bili plemiči, meščani in preprosti podeželani. Ipavci so svoje otroke vzgajali strogo in v spoštovanju do umetnosti, ki so jo tudi sami cenili. Poseben posluš so kazali za glasbo, najprej so "polagali cvancgarce na glasovir", nato so se med njimi pojavili "skrivnostni" in manj skrivnostni glasbeniki.

Glavni junak druge knjige je Alojz Ipavec, ki je v poklicu sledil očetu in opravil študij medicine v prevratniških letih sredi 19. stoletja. V tedaj primeren panslavističnem duhu se je glasbeno izobraževal z aktualno evropsko operno produkcijo. O vprašanju Ipavčeve identitete avtor razglablja:

"Zapis njegovega primka na izdajah različnih skladb se pomenljivo loči od lastnoročnega podpisa, ki je izpričan na njegovi edini ohranjeni podobi. Medtem ko na Dunaju natisnjene kompozicije avtorja predstavljajo kot "Ipavitza", se ima sam za "Ipavica". Alojz je očitno nekaj vedel o slovenskem "pravopisnem" sistemu, kot so ga vzpostavile slovnice, ki so sledile Kopitarjevi in Vodnikovim, sicer bi se podpisal po nemško."

Mladi nadarjeni umetnik je leta 1849 postal ena izmed zadnjih nesmiselnih žrtev vojskovanja, ki se je v pomladi narodov vnelo med zagovorniki ogrske neodvisnosti in habsburško vojsko. Njegov grob je neznano kje na panonski ravnici.

"Gospod primarij iz Gradca" v tretji knjigi je Benjamin Ipavec, ena osred-

njih osebnosti romantične dobe. V njegovem času je znova zaživela dejavnost slovenskih rodoljubov, razbohotilo se je tudi umetniško delovanje, glasbeniki pa so bili bolj cenjeni na tujem kot doma. Benjamin Ipavec je zahajal na besele in v čitalnice, svoje pesmi je oplemenitil z navdušenimi narodnjaškimi verzji. Članek iz Bleiweisovih Novic:

"... Ko je nježna krasotica v beli s slovanskimi barvami okinčani obleki na oder stopila, pozdravljali so jo poslušavci z radostnimi živila-klici, in ko je s svojim milo-krepkim glasom, in kakor je bilo dočakovati, z največjo umetnostjo zapela "Lahko noč", napev dr. Ipavčev, ... je vsem globoko v srce segla, da pohvalnih klicov ni bilo konca..."

Toda Ipavčeva umetnost ni ostala samo za domačim plotom:

"... naši glasbeni mojstri so z veliko muko lovili ravnotežje med obzorjem recepcijskega pričakovanja vrlih "domorodcev" in internacionalno umetniško aktualnostjo. Toda v posebej uspešnih trenutkih jim je le uspelo ostati na vrvi nad "hudim breznom" balnealne preproščine in "črno luknjo" kompliciranega strokovnjaštva (ki mu je razkazovanje tehnične virtuoznosti edini namen). Primer Benjamin Ipavca dokazuje, da ne slučajno in ne po pomoti. Celo njegova reproduktivna praksa - nastopanje s profesionalnimi opernimi pevci - opozarja na to, da je bil vsestransko verziran muzik. Že v prvem desetletju ustavne dobe je bil precej splošno priznan kot najpomembnejši slovanski skladatelj, ki živi in dela v štajerski metropoli."

Ipavec je tudi poklican, da z glasbenim scenarijem počasti Stritarjevo "odkritje" - Prešerna. Nato so spet na-

stopili "mačehovski" časi nemškonaacionalne vlade sedemdesetih let, Ipavca pa je prevzelo, da bi dal Slovincem opereto, kar je že prej poskusil kalski graščak Miroslav Vilhar s tremi odlomki Jamske Ivanke.

Po preprostih verzih celjskega gimnazijca Lendovška je skomponiral "kratkočasno spevoigro v jednom deli" Tičnik, ki je kljub temu, da ni obravnavala "narodne snovi", vseeno zadovoljila pričakovanja rodoljubne publike. Sledili so Teharski plemiči po znani zgodbi o vasovanju celjskega grofa Urha. In še druge skladbe, ki so ga povzdignile na sam vrh popularnosti med rojaki.

Na prelomu stoletja pa se je "... njegova glasba precej spremenila. Postala je intimna: ponotranjila in poglobila se je. Intenzivnost je prerasla sleherno sled ekstenzivnosti. Manifestativnosti se je Benjamin očitno povsem odrekel: v Novih akordih je drugega za drugim objavljaj svoje plemenite samospeve (Če na poljane rosa pade, Pozabil sem mnogokaj, deklet, Iz gozda so ptice odplule, Ciganka Marija, Oblaku, Menih, Mak žari, Pomladni veter, Čez noč, čez noč, V spominsko knjigo, Na poljani), ki jih je priznal tudi neprizanesljivi Anton Lajovic, in bolj tradicionalistično zasnovane klavirske skladbe..."

Naslednji Ipavčev je v poklicu in poslanstvu sledil očetu. Gustav Ipavec je bil "rodoljub z dežele". Zdravniško prakso je opravljal v Sv. Juriju, žena mu je rodila deset otrok in nista vihala nosu nad "kmečkimi" vonjavami.

"Gustav je živel v drugačnem svetu: njegova doba je bila sicer dinamična, vendar ne še kaotična in neobvladljiva." Kot pri očetu so se vrstile besele in narodoljubne prireditve - tabori. Tudi oblast je šentjurskemu županu Gustavu Ipavcu popolnoma zaupala in "je bil potem kot eden redkih Slovincem imenovan tudi za cesarskega svetnika".

Kot glasbenik pa "Gustav ni bil kabinetni skladatelj. Melodije so se mu velikokrat porodile na poteh k bolnikom. Tako je ... o genezi svoje najznamenitejše pesmi Vse mine povedal sledeče:

"Nobena pesem pa me ni tako mučila ... kakor pesem: "Kje so moje rožice?" za to lepo Orožnovo pesem sem imel gotovo sto napevov, ali no-

Vsaka
slovenska
družina
ima na mizi
MLADIKO

beden se mi ni zdel pravi. Nekega zimskega popoldneva sem bil poklican k bolniku onkraj Ponikve. Ko sem prišel domov, je bila že noč in mrzlo je bilo, zato mi je bilo prav ugodno, ko sem stopil spet v svojo sobo. Po večerji sem sedel k glasovirju; začnem igrati in naenkrat se je pesem sama napravila, bi rekel. Igral sem pesem še enkrat in jo tudi precej zapisal. Potem sem pa poklical ženo in ji rekel: Zdaj pa poslušaj! To je moja najlepša pesem. Igral sem pesem enkrat, dvakrat, in potem je ona zapela prvo kitico. Začela je peti tudi drugo kitico, ali je ni dopela, ker so jo solze oblike in mene tudi.”

In še:

“Ko je šel (Gustav) neke nedelje od maše, je prihitel za njim domači učitelj Vučnik in mu dejal: “Gospod doktor, to bode pa nekaj za vas!” Dal mu je Gomilščakovo pesem Slovenec sem.”

“Slovenski Mozart” pa je naslednji iz Ipavčevega rodu - Josip. Bil je predvsem glasbenik. Šibko zdravje in ljubezen do glasbe mu nista dopuščala, da bi se dovolj poglobil v zdravniški poklic, kot je zahtevala družinska tradicija. Toda: “Če je Josip Ipavec hotel uspeti kot skladatelj, je ob tedanji skromni zmogljivosti slovenske glasbene reprodukcije - praktično vse profesionalne moči so bile koncentrirane v Ljubljani - pravzaprav moral računati na umetniško uveljavitev med tujci. Precejšnje število Kranjcev je v tistem času imelo poleg narodne še močno deželno zavest... .. Zato ni čudno, da je Josip možnost za svojo skladateljsko afirmacijo iskal predvsem v Gradcu in na Dunaju...”

V Sv. Juriju doživlja ločitev duhov - obračunavanje med liberalizmom in klerikalizmom.

“Sleherno dejanje je v začetku 20. stoletja začelo dobivati strankarsko oziroma svetovnonazorsko obeležje; politika se je povsem polastila človekove eksistence...”

V takih okoliščinah Josip Ipavec komponira svojo Princeso Vrtoglavko. Pl. Mara Merksova je napisala libreto, pri čemer je “vzela na muho” prizore iz Huysmansa in Flauberta.

Že po uvodnih Grdinovih besedah sodeč je operetina šibka točka libreto, ki ga je Grdina pozneje sam napisal.

Na opereto je torej nestrpno čakala libretistka, ki si je od njenega uspeha obetala lepšo prihodnost, skladatelj pa

je bil bolan in je z delom zamujal. Tako je Princesa Vrtoglavka ostala le sen, čeprav si je skladatelj prizadeval, da bi jo uprizoril. V Ljubljani so izvedli le tri odlomke operete. “Sam koncert 5. januarja 1914 pa ni ogrel leden(odobnih) ljubljanskih src.”

Josipova usoda se dopolni: postane duševni bolnik, ki ga doma ne prenašajo, žena ima razmerje z drugim, nato se saga o Ipavcih zaključí. Milostni udarec njihovim umetniškim stvaritvam da nova povojna doba, ko so spevi in operete “buržujska muha” in niso primerni za čas novega graditeljskega zanosa.

Zato dr. Grdina zaključuje:

“Vsem, ki niso bili ravnodušni in so prispevali svoj kamenček v mozaik pripovedi o Ipavcih, velja moja dobra misel. Prav tako onim, ki so se v času materialistične dialektike zgodovine zavzeli za natis tega nepopoljšljivo in hkrati tudi nepokvarljivo idealističnega dela...”

Svojo študijo opredeljuje kot “pripoved”, a naj znova poudarim, da je avtor z njo zadovoljil tako pripovedne kot tudi znanstvene zahteve s primerno poglobitvijo in natančno ter kritično obravnavo dejstev.

Z Grdinovo študijo Ipavci smo se Slovenci lepo oddolžili spominu pozabljenih ustvarjalcev.

Ester Sferco

ANJA DULAR: ŽIVETI OD KNJIG

Kako je bilo s knjigo, s to tiho, nepogrešljivo spremljevalko naših življenj, od antike do danes? Kako je bilo s knjigotrstvom, posebno potem ko je z Gutenbergovim izumom knjiga postala predmet človekovega vsakdanjika? Kateri so bili glavni knjigararji na Slovenskem?

Kogar bi zanimala ta vprašanja, bi danes lahko našel izčrpne odgovore nanje v knjigi dr. Anje Dular Živeti od knjig, ki je pravkar izšla kot 7. zvezek knjižnice “Kronike”, časopisa za slovensko krajevno zgodovino.

Knjiga je nekoliko predelana doktorska disertacija, zato ne gre za poljudno, ampak znanstveno delo, čeprav je prav prijetno berljivo, saj so v njem tudi poglavja - naj omenimo prikaz krošnjarstva s tiskanim blagom - napisana s pripovednim navdihom.

Avtorica dr. Anja Dular je leta 1974

na Univerzi v Ljubljani diplomirala iz arheologije in se čez nekaj let zaposlila v knjižnici Narodnega muzeja Slovenije, kjer dela še danes kot vodja knjižnice. Leta 2000 je še doktorirala iz bibliotekarstva. Njena disertacija z naslovom Knjigotrška ponudba na Kranjskem od 17. do 19. stoletja je postala knjiga, ki jo predstavljamo.

Pri tej intelektualni gre torej za znanstveni premik od arheologije k bibliotekarstvu. Iz desetletja 1990-2000 bi lahko navedli vrsto njenih čisto strokovnih objav v Arheološkem vestniku, kakor na primer Železnodobno naselje in zgodnjekrščanski stavbni kompleks na Kučarju pri Podzemlju ali Halštatski gomili v Vidmarjevem gozdu pri Dobovem. V zadnjih letih pa njena bibliografija navaja v glavnem objave iz bibliotekarske stroke.

Ta študija se predstavlja v treh glavnih sklopih.

V prvem avtorica oriše zgodovino raziskovanja knjigotrštva v svetu in na Slovenskem, in sicer od antike preko srednjega veka do danes. Glede slovenskega prostora je avtorica že imela nekaj predhodnikov, v novejšem času predvsem raziskovalca knjigotrštva Branka Reispa ter Martina Žnideršiča. Bralec zve zanimive stvari o tem, kako se je knjiga reklamirala, kako so na primer poznali prodajni plakat že Rimljani in kako se je knjiga že v 15. stoletju propagirala z letaki, od 17. stoletja naprej pa s časopisnimi oglasi. Založniki so seznanjali bralce tudi s knjigotrškimi prospekti. Poseben vir za zgodovino knjigotrštva so popisi bibliotek. V tem pogledu je posebno poučno poglavje o srednjem veku, ko so razne redovne skupnosti v svojih samostanih tako rekoč obljudile Slovenijo s svojimi knjižnicami. Naj omenimo samo Stično in kartuziji v Žičah in Jurkloštru. Prav tako zanimivo se bere poglavje o prvih tiskih, kjer na primer zvemo, da je bilo v Sloveniji iz 15. stoletja najmanj 888 tiskanih del, od katerih danes slovenske knjižnice hranijo 847 inkunabul, se pravi tiskov iz 15. stoletja.

V drugem sklopu nas knjiga seznanja s posebnimi oblikami knjigotrštva, med drugim z že omenjenim krošnjarstvom. Naj navedemo kakšen stavek.

“Krošnjarji so delovali predvsem na deželi... Večkrat so bili vpadljivo oblečeni, vpili pa so tudi gesla iz vsebine knjig... Ponujali so koledarje, almana-

he, ceneno branje, lesoreze, gravure, molitvenike in abecednike... Knjige so nosili v košarah ali spete z vrvmi... Sprva jih je največ prihajalo iz Škotske..."

V tem poglavju z užitkom prebereš strani o razpečavanju knjig, posebno protestantskih. Popravil si boš kakšno svojo predstavo, na primer, da je bilo pošiljanje knjig v znamenitih sodih nujno zaradi ilegale. Dejansko, kot pravi avtorica, je bilo prenašanje knjig v sodih v 16. stoletju običajna oblika transporta. Pri tem je treba upoštevati, da so takrat knjige prodajali nevezane, v polah (v knjigi, obogateni z ilustracijami, je tudi zadevni prikaz), in jih je knjigovez zvezal šele po nakupu, po želji kupca.

V 16. stoletju so na velikih evropskih sejnih - v Benetkah, Lyonu, Antwerpnu, Frankfurtu - postale prodajno blago tudi knjige. Od tam so prihajale tudi v knjižnice po Slovenskem.

V tretjem sklopu knjige so v filološki nadsobnosti prikazani kranjski knjigarji 16. in 17. stoletja. Tri imena od mnogih: Janez Krstnik Mayr, Janez Friderik Egner, Viljem Henrik Korn. Sami Nemci torej. V 17. in 18. stoletju so kranjski knjigotržci s svojimi stiki po Evropi lahko, kot pravi avtorica, zadostili tudi takšna bibliofila, kot sta bila Valvasor in Zois. Dokaz več, kolikor ga je sploh treba, o vraslosti slovenskega kulturnega prostora v Evropo. S tega vidika knjiga Anje Dular zado-biva svojo aktualno pričevalnost.

Založnik te dragocene publikacije: Zveza zgodovinskih društev Slovenije. Urednik: dr. Aleš Gabrič. Recenzenta: dr. Stane Granda in dr. Maja Žvanut. Prevod povzetka v nemščini: mag. Niko Hudelja. Knjigo je sofinansiralo več ustanov v Sloveniji.

A. R.

GIANNI TOMASETIG: UN FILO DI SPAGO. DALLE VALLI DEL NATISONE A ROMA

Italijanska knjiga z naslovom Un filo di spago in podnaslovom Dalle valli del Natisone a Roma je že drugo avtobiografsko delo Benečana Giannija Tomasetiča. Prvo tako delo z naslovom L'osteria della nonna je izšlo leta 2001, Un filo di spago pa leta 2002. Predstavljamo ga zaradi zanimive

osebnosti avtorja, ki kljub dolgemu bivanju v italijanskem okolju ni pozabil na svoje slovenske korenine in z ljubeznijo opisuje polpreteklo stvarnost Beneške Slovenije. Iz biografskih podatkov na začetku in na platnici knjige ter iz posameznih poglavij izvemo, da se je rodil v kraju Zverinac v občini Gremek, da je del svojega zgodnjega otroštva preživel v Neaplju, otroštvo pa v Benečiji, da je nato obiskoval slovensko šolo v Gorici, po maturi pa se je vpisal na Visoko šolo za telesno kulturo ISEF v Neaplju, kjer sta živeli njegovi teti, mamini sestri. Po diplomi iz telesne kulture si je pridobil še diplomu iz sabljanja. Medtem je poučeval telesno vzgojo na različnih šolah v Kampaniji in Laciju. Na Univerzi v Urbino si je pridobil tri diplome: iz sociologije, novinarstva in filozofije. Od leta 1981 do leta 1998 je poučeval sabljanje in akrobatiko na Državni akademiji za dramsko umetnost v Rimu.

Avtobiografski zapisi v tej knigi v glavnem sledijo časovnemu zaporedju doživetij, vendar se spomini prepletajo, tako da se med opise odraslega življenja mestoma vrivajo utrinki iz otroštva v Beneški Sloveniji, kar daje pripovedi nek poseben čar in izvirnost. Avtor ugotavlja, da ga je arhaično kmečko življenje, kakršnega je že okusil kot otrok, izoblikovalo in pripravilo na študijske in delovne preizkušnje.

Prvi razdelek v knjigi je posvečen letom študija v Neaplju. Mladi Tomasetig se nam predstavi kot pozitivno naravnana osebnost, družaben in vesel človek, zavzet za študij, pa tudi za petje, ples, igralsko umetnost, primeren za vzgojiteljski poklic, v katerem se že preizkuša kot suplent na srednji šoli v Pompejih.

Drugi razdelek obravnava avtorjevo bivanje v Rimu. Tu je najprej poučeval v okraju Centocelle, nato v Anziu in v kraju Albano Laziale. Obenem se je izpopolnjeval v Hatha Yogi. Nato je bil sprejet na akademijo za sabljanje. Ta športna disciplina ga je povsem očarala. Tako piše o njej: "Čeprav je sabljanje olimpijski šport, igra, odraz osebnosti, skriva v sebi neko starinsko dinamiko, prevega ga nekakšen arhaičen duh. Stalno nas izziva, da podremo tisti tanki, nevidni zid, ki ločuje pogum od strahu, strahopetnost od drznosti, življenje od smrti. Sabljanje ni samo manifestacija nasilnosti in smrti, ampak tudi radoživosti, življenj-

ske moči, ki se pokaže v lojalnem spopadu med dvema nasprotnikoma, ki se dvobojujeta v enakih pogojih in v medsebojnem spoštovanju."

Pozneje je postal Tomasetič profesor sabljanja na Državni akademiji za dramsko umetnost Silvio D'Amico. Tako je združil svoje mladostne sanje o igralskem poklicu, ki se jim je odpovedal, in svojo privrženost sabljanju. Sedemnajst let je pripravljal bodoče igralce na prizore dvobojev in mečevanja v klasičnih gledaliških delih. Tretji razdelek je v celoti posvečen tej disciplini, v kateri avtor razmišlja v umetniškem, športnem in filozofskem ključu. Ugotavlja, da je med dramskim dialogom in mečevanjem neka nedoumljiva podobnost.

Zadnja dva razdelka knjige pa vsebujeta številna razmišljanja o življenju, o stikih med ljudmi, o poznavanju jezikov in še o drugih temah, ki jih večkrat uvaja s simboličnimi naslovi. Simboličen je tudi naslov knjige, ki bi ga lahko poslovenili z Vrvico. Avtorju se zdi, da ta vrvica, s katero se je igral kot otrok, simbolizira njegovo razpetost med Rimom, kjer biva, in Nadiškimi dolinami, h katerim se vedno vrača.

Zanimiva so avtorjeva razmišljanja o jeziku, npr. spoznanja, ki so se mu utrnila med telefonskim pogovorom s slovensko sogovornico. Nenadoma je začutil, da v slovenskem izražanju ni več tako sproščen, da se ne spominja več mnogih besed, ki jih je nekoč pozal in uporabljal. Ta izkušnja mu je posredovala spoznanje, da se v tujejezičnem okolju jezikovno znanje kmalu osiromaši. Na drugem mestu pa v obliki intervjuja odgovarja na vprašanja o beneškoslovenski govornici in odločno zavrača tiste, ki menijo, da beneškoslovensko narečje ni del slovenščine.

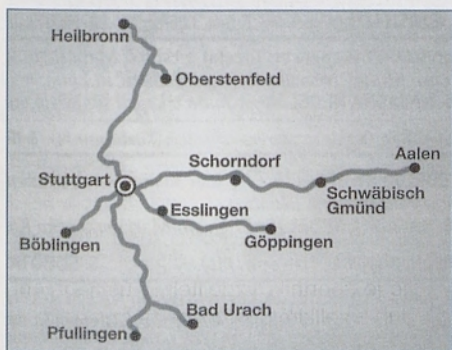
Preko tega dela imamo torej možnost spoznati intelektualca z raznoliki mi interesi, ki poudarja važnost svojih korenin, občuduje pa tudi dosežke in predstavnike drugih kultur. Ko obravnava športno dejavnost, ne povečuje agonizma, ampak se raje navdihuje ob orientalskem odnosu do telesa in njegovih zmogljivosti. Gianni Tomasetič je športnik, vzgojitelj in ustvarjalen duh z velikim posluhom za to, kar ljudi povezuje in združuje. Interdisciplinarnost njegovega znanja in odprtost njegove osebnosti prideta v knjigi močno do izraza.

Marija Cenda

Obisk slovenskih župnij v Nemčiji - 2. del

“Z vlakom sem dospel v Stuttgart sredi dopoldneva. S postaje sem telefoniral gospodu Štrublju in mu sporočil, da sem dospel ter da ga pričakujem na železniški postaji. Minilo je le četrta ure, in že je gospod župnik prispel z avtomobilom. Pristrčno sva se pozdravila in takoj krenila proti Slovenskemu domu, kjer ima sedež slovenska župnija za Württemberško. Gospod Štrubelj skrbi za sledeče kraje, v katerih redno mašuje: Aalen, Bad Urach, Böblingen, Esslingen, Göppingen, Heilbronn, Oberstenfeld, Pfullingen, Schorndorf, Schwäb. Gmünd, Stuttgart.

Stavba Slovenskega doma je krasna dvonadstropna vila z lepim, čeprav ne velikim parkom, in leži na vzpetini nad mestom. Od tu je krasen razgled na Stuttgart in na bližnje kraje. V prvem nadstropju stavbe so uradi in lepa dvorana za kulturne prireditve, predavanja in družabna srečanja stuttgartskih Slovencev, včasih pa tudi za verske obrede. V drugem nadstropju je župnikovo stanovanje. V pritličnih prostorih so kuhinja, soba za šolski pouk, soba za goste in skladišni prostor. V domu sem spoznal sestro Matejo, ki pomaga župniku pri njegovem verskem in narodnem delovanju. Po kratkem oddihu sem pričel z delom, tj. z zbiranjem cerkvenega tiska,

Levo: zemljevid krajev, ki spadajo pod Württemberško slovensko župnijo. Desno: župnik Zvone Štrubelj in Marjan Pertot pri Trubarjevem spomeniku v Bad Urachu (blizu Tübingena), kjer je bil Trubar več let voditelj bibličnega zavoda in tiskarne za južne Slovane.

ki ga izdaja slovenski župnijski urad v Stuttgartu. Z gospodom župnikom sva bila povabljena na kosilo k družini Oblak, ki že vrsto let prebiva v Nemčiji. Gospod in gospa Oblak sta nas zelo lepo sprejela in pogostila. Skupaj smo se pogovarjali o različnih problemih, predvsem pa me je zanimalo, kako se počutijo v Nemčiji. Družina Oblak je zelo navezana na Slovenijo in jo vsaj enkrat v letu obiše. Medtem pa se je približeval čas slovesa od zavedne slovenske družine, ker je gospod Zvone moral na daljšo

pot, in sicer v mestece Bad Urach, kjer je imel ob 17. uri sveto mašo. Pridružil sem se njemu in sestri Mateji. V Bad Urachu smo se najprej za kratek čas ustavili pred Trubarjevim spomenikom, kjer smo se tudi fotografirali, nato smo nadaljevali pot do cerkve. Sveti maši je prisostvovalo lepo število vernikov, ki so aktivno sodelovali pri božji službi. Sestra Mateja je s svojim krasnim in odličnim glasom vodila ljudsko petje med sveto mašo. Nato smo bili povabljeni v bližnje župnišče, kjer so domačini pripravili zakuško. Ob petju slovenskih pesmi in ob dobri kapljici smo preživeli dve prijetni uri. Pozno zvečer smo se

odpravili na dolgo pot proti Stuttgartu.

Naslednji dan, v nedeljo, 8. junija, smo zgodaj vstali, saj je moral gospod Zvone odpotovati v Schwäb. Gmund, kjer je ob 9. uri imel nedeljsko mašo za Slovence iz tega območja. Sam sem ostal v Slovenskem domu in nadaljeval z zbiranjem gradiva za Černetovo knjižnico. Opoldne sta se sestra Mateja in župnik vrnila in smo ponovno odšli k družini Oblak na kosilo.

Sredi popoldneva je bila v cerkvi Sv. Konrada, to je v neposredni bližini Slovenskega doma, nedeljska maša za stuttgartske Slovence. Maše se je udeležilo preko dvesto vernikov, ki so s svojim petjem obogatili božjo službo. Po končani maši se je večina ljudi ustavila pred cerkvijo in se prisrčno pogovarjala. Nekateri pa so prišli v Slovenski dom na kratek obisk.

V ponedeljek smo zgodaj vstali, ker sem mo-

Pozdrav iz Nemčije

Priložnostna razglednica za binkošno srečanje Slovencev v Nemčiji v Göppingenu 10.6.1973. Desno: glasilo slovenske župnije v Stuttgartu.

med nami povedano

Slovenska župnija Stuttgart

www.skm-stuttgart.de

LETO 06

priloga Nale hali za Slovence na Württembergischen

skm.skgj-ordna.de

JEZUS - KRUH ŽIVLJENJA

Ti si tu, vedno me čakal, ker daleč vsek, da odraši v življenju spoznalni bomo va, da je v tebi raj.

Tu si, da bi spoznal, da tudi, kadar v tihni zati se, da sene brez moči, če izpolnjeno tvojo voljo, trvanjski za izrekanost, pridno do osvaja. Človeštva.

Tu si, da bi spoznal, da nikoli ritemu sem, zabava so naj pravi človek, kadar prideš k nam v zakramentu, ostaneš v nas in mi postaneš del TEBI.

leto 2003 - leto SVETEGA PISMA

ral ponovno na pot. Zahvalil sem se gospodu Zvonetu za njegovo gostoljubnost in pomoč pri mojem delu. Gospod župnik je izrazil upanje, da se bova še kdaj videla v Stuttgartu. Sestra Mateja me je s svojim avtom zapeljala do železniške postaje. Tudi njej sem se zahvalil za vso pomoč ter ji zaželel vse najboljše. Sedel sem v vlak in pot me je vodila v mesto Mannheim, kjer deluje in vodi slovensko župnijo gospod Janez Modic”.

(dalje)

Literarni natečaj »MLADIKE«

1. Revija Mladika razpisuje XXXII. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.

2. Na razpolago so sledeče nagrade:

PROZA	PESMI
prva nagrada 300 €	prva nagrada 150 €
druga nagrada 200 €	druga nagrada 100 €
tretja nagrada 150 €	tretja nagrada 70 €

3. Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do I. DECEMBRA 2003. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro. Teksti v prozi naj ne pre-

segajo deset tipkanih strani, ciklus poezije pa naj predstavlja samo izbor najboljših pesmi (največ deset).

4. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: pisatelj Alojz Rebula, prevajalka prof. Diomira Fabjan-Bajc, pisateljica Evelina Umek, prof. Marija Cenda ter odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.

5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku - Prešernovem dnevu - na javni prireditvi in po časopisju. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 2004. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

Rokopisov ne vračamo!

“Zakaj pa toliko piješ?”

“Sklenil sem, da ne bom več pil, pa sem obljubo prelomil in me je zapekla vest. Da pa me vest ne bi več pekla, jo zalivam z vinom.”

• • •

“Si slišal, kakšno učeno ženo je dobil Jože? Zna tudi sedem jezikov!”

“Revež, moja zna samo enega, pa tistega tako, da zato nikoli ne pridem do besede.”

• • •

“Kakšna je razlika med stolom in mizo?”

“Ne vem.”

“S takim norcem, ki še tega ne ve, se pa res ne da pogovarjati!”

• • •

“No, Micka, kako ti gre v avto-šoli?”

“Dobro. Danes sem že peljala 50 km na uro, jutri pa bom poskušala pri isti hitrosti odpreti oči.”

• • •

Učiteljica razlaga v šoli, da se je človek razvil iz opice. Nenadoma vpraša korajžni fantič:

“Kateri človek pa je bil prvi, ki je opazil, da ni več opica?”

• • •

“Poglej, nekdo odhaja s tvojim dežnikom,” opozori Miha Janeza pri mizi v restavraciji.

“Tiho bodi! Najbrž ga je prepoznal.”

“Kako toplota in mraz vplivata na raztezanje in krčenje?” vpraša učitelj.

“Poleti, ko je toplo, so dnevi daljši. Pozimi, ko je mraz, so dnevi krajši.”

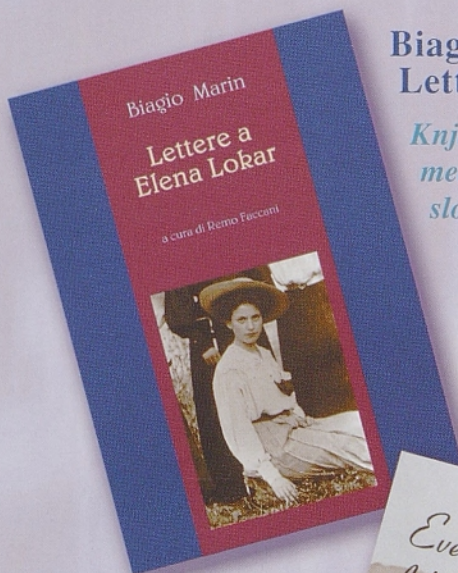
• • •

“Ljudje so res čudni. Če si pijan - to vidi vsak, če si žejen - pa tega nihče ne opazi.”

DAROVI V TISKOVNI SKLAD:

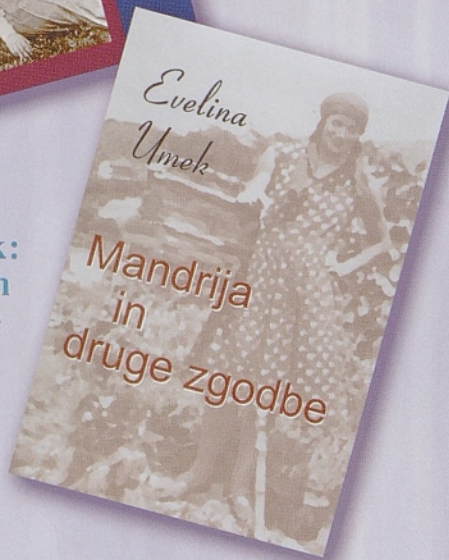
Venceslav Ferjančič, San Justo, Argentina - 43,86 €; Nada Roberts, Winter Spgs, ZDA - 54,29 €; Bratina, Gorica - 1,00 €; Dimitrij Bregant, Welwyn Garden City, Velika Britanija - 6,00 €; Majda Kodrič, Trst - 1,00 €; Marica Škrbec-Hutchison, Etobicoke, Kanada - 14,41 €.

Vsem darovalcem se iskreno zahvaljujemo.

**Biagio Marin:
Lettere a Elena Lokar**

Knjiga, ki priča o dialogu med dvema kulturama na slovensko-italijanski meji

**Evelina Umek:
Mandrija in druge zgodbe**

Knjiga o življenju Slovencev v Trstu

MLADIKA

Trst, ulica Donizetti 3 • tel. 040-370846; fax 040-633307
e-mail: urednistvo@mladika.com

MALA GALERIJA MLADIKE

Andrej Kosič

Goriški slikar Andrej Kosič praznuje letos svojo sedemdesetletnico. Ta visoki jubilej je umetnik proslavil s kar petimi antološkimi razstavami, ki so se v teku leta zvrstile v različnih razstavnih galerijah Gorice in Nove Gorice. Izšla pa je tudi obsežna monografija, ki prinaša pregled skoraj petdesetletne slikarjeve ustvarjalnosti.

Andrej Kosič je prav dobro poznan avtor, njegovo slikarstvo pa nedvomno priljubljeno med ljudmi. Domačo pokrajino, to je predvsem tisto, ki se od Vipavske doline preko Gorice in Krasa razteza tja do morja, je z veliko mero občutljivosti znal ujeti v nešteti slikarskih upodobitvah. Pri tem se slikar poslužuje tako tehnike olja kakor tehnike akvarela, čeprav je verjetno prav v akvarelu našel najustreznejše sredstvo za izražanje svojih likovnih hotenj. To je slikarska tehnika, v kateri je Kosič prav gotovo dosegel visoko raven znanja, kar mu omogoča, da do potankosti obvlada slikarsko površino in izbrano tematiko. Pri tem se slikar opira na dolgoletno tradicijo slikarskega realizma in plenerizma, to pa bogati s subtilno izpovedno in lirično noto, ki izhaja iz osebnega doživljanja narave in pokrajine, na katero je avtor tudi čustveno navezan. Slikarski motiv tako najraje povzema iz narave, pri tem pa je pozoren, da kar se da učinkovito poustvari najrazličnejše svetlobne efekte in značilne barvne odtenke različnih letnih

Jesen,
akvarel, papir,
(nedatiran), 17,5x25 cm

Kamenje na Krasu,
olja, platno, 1998
100x70 cm

časov. Subjekt, na katerega se avtor najpogosteje osredotoči, je brez dvoma kraški pejzaž, ujet v jesenski preobleki, ko se razpon barv, s katerimi narava odene kraško pokrajino, kar najlepše ujema s slikarjevo barvno paleto. Slikarstvo Andreja Kosiča nam s potrpežljivo vnemo poustvarja svet, ki je avtorju blizu. Naravo in motive, povzete iz pokrajine, spreminja avtor v harmonične in lepo uravnovešene kompozicije z željo, da bi preko lastnega globokega doživljanja vsem nam razkril lepoto narave, ki nas obdaja.

Ivan Žerjal - Gorica